

Hasvik og Riston-modellen:

En studie av innovative løsninger på problematikk knyttet til trålnernes leveringspliktavtale

—
Patrick Berg Sjørdahl

Masteroppgave i samfunnsplanlegging og kulturforståelse – Mai 2015

Sammendrag

Deler av norsk fiskerinæring og fiskeriavhengige kommuner står i dag ovenfor en situasjon hvor man i større grad enn tidligere konfronteres med motstridende hensyn relatert til sosial-, økonomisk- og økologisk bærekraft. Mer spesifikt står norsk trålnæring i skjæringsfeltet mellom dens tradisjonelle rolle som en sesongutjevnerende råstoffleverandør til lokal industri, og dens rolle som en konkurransedyktig eksportnæring i et skiftende og globalisert marked, to hensyn som vanskelig komplementerer hverandre.

I Hasvik kommune i Vest-Finnmark var det lenge en leveringsavtale fra kysttråleren Riston som hadde fått tildelt kvoter mot å tilføre råstoff til kommunens fiskeindustri. Ved at denne avtalen ble brutt fra rederiets side gikk kommunenes ledelse i forhandlinger med rederiet for å oppnå en kompensasjon i form av et fond, noe kommunen lyktes med. Gjennom en studie av "Riston-fondet" i Hasvik kommune viser jeg hvordan nye avtaler mellom det kommunale, statlige og private er med på å skape et nytt mulighetsrom for aktørene.

Studien av Riston-prosessen i Hasvik har vist betydningen av en omstillingsorientert og næringsmessig kompetent kommunal ledelse. Jeg argumenterer for at i en næring i endring trenger man en økt grad av fleksibilitet og omstillingsdyktighet for å dermed være bedre rustet til å imøtekomme framtidige utfordringer. Som et ledd i dette er det også nødvendig å ta et oppgjør med de forventningene man har til norsk fiskeindustri, forventninger som ble skapt under andre forhold enn de man ser i dag.

Forord

Å skrive dette forordet er litt vemodig, fordi det innebærer at to svært lærerike og faglig utfordrende år er omme. Samtidig er det også godt fordi jeg sitter igjen med et resultat jeg selv er fornøyd med, og som jeg håper andre vil fatte interesse i. Det er mitt håp at de perspektivene som kommer fram her kan fungere som et bidrag i den videre debatten.

Æres de som æres bør. Først og fremst vil jeg takke alle de som har sagt seg villige til å delta i denne studien, både de i og utenfor Hasvik. Deres bidrag har vært uunnværlig og vært til en stor berikelse for denne studien.

En stor takk til min veileder Nils Aarsæther for god og kyndig tilbakemelding og veiledning i det som til tider har vært en frustrerende prosess. Takk rettes også til Nofima i Tromsø, og spesielt Edgar Henriksen for god hjelp til innsamling av tallmateriale og for gode og meget hjelpsomme diskusjoner.

Takk til Kommunal- og Moderniseringsdepartementet for tildeling av stipend og til Nergård AS og Norway Seafoods AS for tillatelse til bruk av leveringsstatistikk.

Sist, takk til mine medstudenter og andre på samfunnsplanlegging for flere gode år, lykke til videre.

Patrick Berg Sjørdahl

Tromsø 11.05.15

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	i
Forord	iii
1 Innledning	1
1.1 Bakgrunn for tema	1
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	7
1.3 Oppgavens disposisjon	7
2 Bakgrunn	9
2.1 Hasvik kommune, Finnmark	9
2.2 Skjervøy, Troms	18
2.3 Bø i Vesterålen, Nordland	20
2.4 Andøy, Nordland	20
3 Teoretisk rammeverk.....	22
3.1 Innovasjon i kommunalt- og privat samarbeid	22
3.2 Interne bakgrunnsfaktorer for innovasjon	28
3.3 Sysselsettingssystemer i endring	32
4 Metode	34
4.1 Casestudie framfor komparativ analyse	34
4.2 Kvalitative data.....	35
4.3 Kvantitative data.....	37
4.4 Behandling og bearbeiding av datamaterialet	38
4.5 Metodiske utfordringer	39
4.6 Validitet og reliabilitet.....	41
5 Ytre og indre innovasjonsfaktorer	43
5.1 Ytre faktorer	43
5.2 Indre faktorer	48

5.3	Riston-avtalen som markedsdrevne innovasjon	56
6	Endringer i lokalflåte og leveringstall.....	59
6.1	Administrering av fondet.....	59
6.2	Tildelinger av fondsmidler	60
6.3	"Vinner på fangst, taper på rettigheter"	64
7	Endringer i sysselsetting og bosetting.....	74
7.1	Innbyggertall og tilflytting.....	74
7.2	Sysselsetting i fiskerinæringen	78
7.3	Endringer og sysselsetting i kommunen utenom fiskerinæringen.....	80
7.4	Riston-fondets betydning for sysselsetting og befolkningsvekst	82
7.5	Sysselsetting og svake bånd?.....	83
8	Avslutning og oppsummering.....	88
8.1	Nye løsninger som følge av endrede betingelser.....	88
8.2	Riston-fondets betydning for Hasviksamfunnet	90
8.3	Riston-modellens overførbarhet	93
8.4	Fra avhengighet til delvis autonomi	94
8.5	Symbolpolitikk eller fiskeri- og distriktspolitikk	96
9	Kilder.....	99
10	Vedlegg.....	105
10.1	Tabeller/figurer ikke inkludert i teksten:	105
10.2	Figurliste	106
10.3	Tabelliste.....	107

1 Innledning

Deler av norsk fiskerinæring, selv med noen av de rikeste forekomstene av et ettertraktet råstoff like uten døren, opplever å gå gjennom en tilbakevendende krise og en ufordelaktig situasjon som vedvarer. Krisen gjør seg gjeldende både for industrien samt lokalsamfunn på kysten som alle er avhengige av en stabil og levedyktig drift. Selv om den har noen av de beste naturgitte forholdene for tilførsel av råstoff sliter industrien med lav lønnsomhet som følge av blant annet sviktende priser og høye driftskostnader. Dette bringer igjen med seg utfordringer for kystsamfunnene, som i århundrer har vært prisgitt fiskeri som basis for sitt livsgrunnlag. Som følge av problemene innen industrien merker også mange kystkommuner et press i form av nedleggelse og permitteringer på landanleggene med påfølgende mangel på arbeidsplasser og befolkningsnedgang.

Flere lovendringer og reguleringer har blitt iverksatt med det mål om å bøte på de utfordringer som både lokalsamfunn og industri har sitt liv og virke under. Ett av disse tiltakene var å gi trålerkonsesjoner mot at de ble bundet av en leveringspliktavtale, som var ment å sikre stabile landinger av råstoff til fiskeforedlingsindustrien (Dreyer, Isaksen, Bendiksen & Rånes 2006; Isaksen 2012). Detaljene rundt leveringspliktavtalen vil bli redegjort for senere. De senere årene har denne ordningen kommet under sterkt press grunnet uthuling av lovverket, svikt i leveranser, osv. og man tar nå til orde for å komme fram til nye ordninger som bedre ivaretar hensynene til de som blir berørt av svingningene i fiskerinæringen.

Hvordan kan man komme fram til nye og innovative ordninger som best sikrer et stabilt grunnlag for et stort mangfold av aktører når tilgjengeligheten av ulike fiskeslag er sterkt sesongpreget? Hva skal slike ordninger bestå i og hvilke konsekvenser kan de ha for fiskerinæringens framtid med tanke på å skulle være både økonomisk, økologisk og sosialt bærekraftig? Med dette som bakteppe vil det overordnede temaet for denne oppgaven være nye løsninger mellom stat, kommune og det private på problematikk knyttet til leveringspliktavtaler innenfor fiskeri.

1.1 Bakgrunn for tema

"Det er langt dette landet – det meste er nord"

"Nord" – Rolf Jacobsen

Selv er jeg oppvokst i en fiskerikommune i Øst-Finnmark og har med det fått en tidlig innføring i fiskerienes historiske, og potensielt framtidige, betydning for lokalsamfunnene,

regionen så vel som nasjonen som helhet. Nord-Norge som region er tradisjonelt knyttet opp mot fiskeri og en historie om fiskeri er med det en historie om Nord-Norge, og som sitatet ovenfor viser; dermed også en historie om Norge. Både politiske, næringsmessige og biologiske endringer innenfor fiskeriene har stor effekt når det gjelder kystsamfunnenes levevilkår.

I tillegg til en sterk personlig interesse, ligger mye av bakgrunnen i at leveringspliktproblematikk kan sies å være et høyst dagsaktuelt tema. I de senere årene har det blitt fremmet forslag som vil kunne være med på å endre den fiskeripolitiske kursen i Norge. Med en ny regjering av 2013 ble det utredet og lagt fram forslag om endringer som ville påvirket både flåtestrukturen samt forholdene for landanleggene. Dette inkluderte blant annet åpning for strukturering av fartøy under 11 meters hjemmelslengde¹, en oppmykning av deltakerloven (Regjeringen 2013) i tillegg til at Fiskeri- og Kystdepartementet ble 01.01.14 innlemmet i Næringsdepartementet, nå kjent som Nærings- og Fiskeridepartementet. De endringene som har blitt gjennomført samt de forslagene som ikke har blitt vedtatt eller iverksatt tyder på en større grad av liberalisering av fiskerinæringen. Spørsmålet om strukturering for fartøy under 11 meter ble i 2014 lagt på is etter sterk motstand, men ikke endelig avklart ifølge fiskeriministeren (NRK Troms 2014).

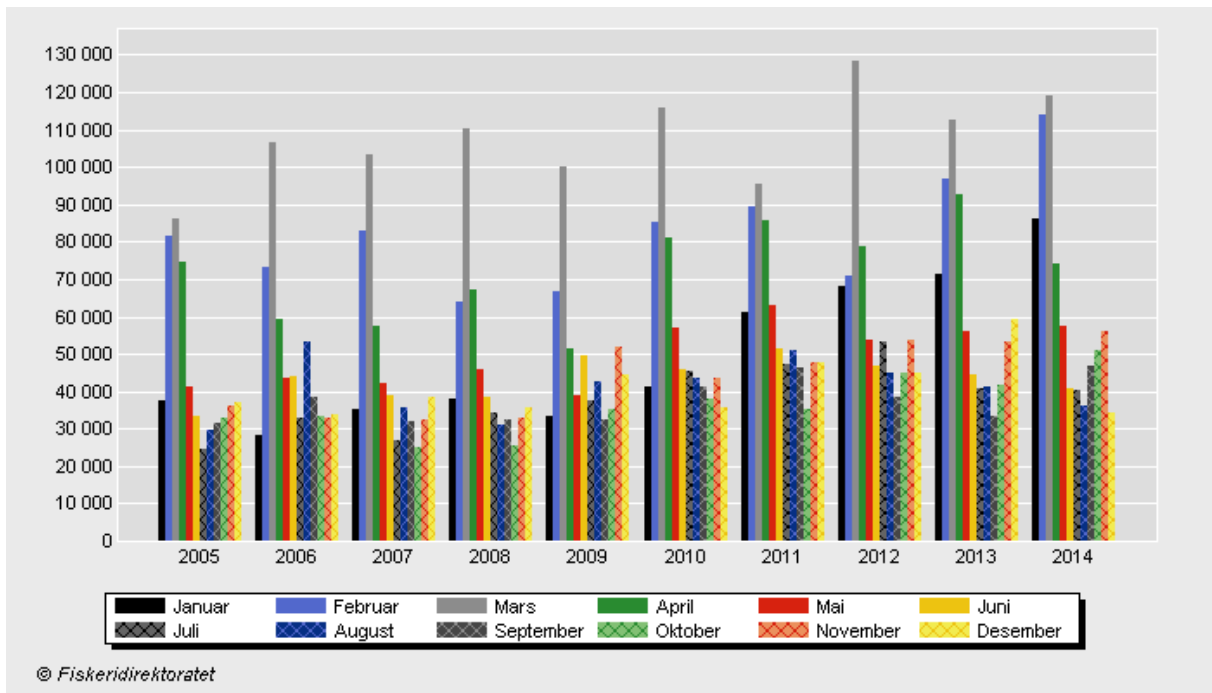
1.1.1 Norsk fiskeri

Det norske fiskeriet har et utpreget sesongmønster hvor kystflåten tar størsteparten av sin fangst i perioden januar-mars/april. Dette er spesielt merkbart hva torskefisket angår. Torskefisket er det største fiskeriet i Norge regnet i verdi. Torsken er for så vidt tilgjengelig året rundt, men grunnet skreiens gyte- og beitemønster fra Barentshavet inn mot kysten tidlig på året, øker forekomstene drastisk i den nevnte vinterperioden. Størrelsen, kvaliteten, nærheten og mengden gjør det lukrativt å skulle fiske en så stor andel av kvoten som mulig i det aktuelle tidsrommet.

Dette vandringsmønsteret er grunnlaget for det kjente "Lofotfisket", det største fisket i Norge. Store mengder gytemoden torsk trekker inn mot områdene rundt Vestfjorden utfor Lofoten og sørger for en stor økning i aktivitet både på havet og til lands. Kvantumet som har blitt tatt under Lofotfisket er av vesentlig størrelse, selv om det tidligere har vært utsatt for betydelige svingninger fra sesong til sesong, eksemplifisert ved rekordåret 1947 med rundt 146 000 tonn

¹ Strukturering innebærer å samle flere kvoter på ett fartøy, mot at den overførte kvoten avkortes med 20% samtidig som det fartøyet kvoten tilhørte tas ut av fisket. Det er allerede åpnet for strukturering i de øvrige fartøygruppene over 11 meter.

og halveringen året etter til drøyt 70 600 tonn (SSB Lofotfisket 1856-2000). Fig. 1.1 viser landingsmønsteret gjennom året for perioden 2005-2014 og viser tydelig den store toppen torskefisket har i vintermånedene januar-april. Antall tonn kan variere fra år til år, men mønsteret er i stor grad det samme. I figuren under er alle norske fartøy inkludert uavhengig av lengde, men uten gruppen >28m. ville differansen mellom de første 4 månedene i året og høsten vært større.

Figur 1.1 Leveringsmønster av torsk- og torskeartet fisk fra norske fartøy, alle lengdegrupper 2005-2014. Kilde: Fiskeridirektoratet.

Dette sterke sesongpreget beror på fiskens vandringsmønster, men også på flåtestrukturen. Store deler av den norske fiskeflåten består av de mindre fartøyene, kystfiskeflåten, som ikke har mulighet til å følge fisken etter hvert som den forlater kysten og trekker lengre ut til havs. De er i tillegg sterkt utsatt hva klimatiske forhold angår, noe som er med på å innskrenke mobiliteten deres ytterligere.

Det eksisterer visse regionale forskjeller langs kysten når det kommer til sesongprofilen. Finnmark har til en viss grad bedre forutsetninger for helårsdrift enn områder lengre sør i Nord-Norge da det er et jevnere innsig grunnet fiskens beitevandring mot kysten utenfor Barentshavet, men de generelle trekkene gjenspeiles også der selv om sesongprofilen ser noe mindre skjev ut.

1.1.2 Et moderniseringsprosjekt

I etterkrigsårene, som en del av et større moderniseringsprosjekt rettet mot landsdelen og landet for øvrig, ble det fra statlig side bygd ut og lagt til rette for en industriell filetproduksjon i deler av Nord-Norge (Finstad 2005:7). Moderniseringen tok for seg langt mer enn kun utbygging av filetanlegg, men et gjennomgående tema i den såkalte "Nord-Norge-Planen" fra 1951 var troen på at varig økonomisk vekst best kunne sikres gjennom at man la vekt på industrialisering (Hersoug & Leonhardsen 1979:115). Kysten, og kanskje da spesielt Finnmark, har vært prisgitt fisken når det gjelder både verdiskaping og sysselsetting. Dette "løftet" innenfor denne sentrale sektoren skulle da være med på å sikre regionale, så vel som nasjonale hensyn med tanke på både vekst og utvikling. Sentral i denne satsingen var blant annet oppbyggingen av det statseide filetselskapet Finotro (AS Finnmark og Nord-Troms Fiskeindustri), som hovedsakelig rettet sin produksjon mot frossenfilet. Andre store aktører innenfor samme markedssegment var Findus og Brødrene Aarsæther som alle etablerte filetanlegg flere steder langs kysten i etterkrigsårene (Finstad, Henriksen & Holm 2012).

En forutsetning for å kunne drive stabil industri i større skala er forutsigbarhet i flere ledd, blant annet priser, arbeidskraft m.m., men ikke minst råstofftilgang. Dette skaper en utfordring, og er til dels uforenelig med det sterke sesongpreget kystfisket har. Ved at (sen)vinteren står for så store deler av den samlede leveransen over et år fører det til at produksjonen må reduseres utover sommeren og høsten. Som følge av dette blir ansatte permittert og næringens lønnsomhet svekkes, noe som skaper usikkerhet.

1.1.3 Leveringspliktavtalen

Som en løsning på denne sesongbaserte problematikken fikk flere av filetanleggene dispensasjon fra Deltakerloven for å gå til anskaffelse av trålere. Dispensasjonen gjaldt flere punkter, men kanskje mest sentralt kravet om at kun aktive fiskere får eie fiskefartøy. Trålerne som er med på å utgjøre havfiskeflåten er langt mer mobil enn kystflåten. Grunnet deres størrelse har de mulighet til å følge fisken over et lengre strekke enn det de mindre fartøyene i kystfiskeflåten kan i tillegg til å kunne fortsette fisket under ugunstige værforhold. Dermed har de anledning til å bedrive fangst selv når fisken befinner seg langt utenfor kysten og kan dermed sørge for økte landinger over hele året.

Som en forutsetning for at anleggene skulle kunne få denne dispensasjonen ble trålerne etter hvert forpliktet til å levere et visst kvantum av fangsten til spesifikke anlegg og/eller

kommuner. Leveringspliktens formål var med det ment å skulle sikre både stabil råvaretilgang og sysselsetting utenom kystfiskeflåtens tradisjonelle sesong (ibid: 34).

Oppbyggingen av filetproduksjonen langs kysten var systematisk, og i og med at den i tillegg til å skulle sikre næringsmessige forhold også skulle være en del av et større moderniseringsprosjekt fikk den en spesiell betydning for utviklingen i en rekke fiskevær langs kysten. Denne sammenknytningen mellom næringen og det lokale ble bare forsterket ved at trålerne ble bundet til kommunene/anleggene gjennom leveringsplikten. Det ble skapt en samfunnskontrakt som huset visse forventninger om hva målet skulle være så vel som hvordan målet skulle oppnås og hva som skulle ha forrang i sentrale konfliktspørsmål. Denne samfunnskontrakten har blitt institusjonalisert og henger ved ennå i dag og er dermed med på å forme debatten videre.

1.1.4 Klassekompromiss og forankring

Leveringspliktavtalen er delvis et produkt av den rådende samarbeidsmodellen som hersket i norsk politikk i etterkrigstiden. Den henger sammen med en sosialdemokratisk tankegang hvor løsninger med et bredt nedslagsfelt som skal bidra til en felles vekst utgår fra det politiske- og administrative sentrum (Borgen 2003:211). Økonomisk vekst skulle sikres gjennom samarbeid mellom økonomiske (kapitalistiske) og politiske (sosialdemokratiske) hensyn, et samarbeid som fordret kompromisser og forhandlinger som innbefattet fagbevegelser, salgslag og kommuner langs kysten. Ved at kapitalister investerer og driver en økonomisk sunn drift i samarbeid med det offentlige kan, ifølge Mjøset, "*de [sosialdemokratiet] nøye seg med å forsikre seg om at kapitalistene ikke gir seg ut i spekulasjon eller tilsvarende bornerte aktiviteter*" (Mjøset 1986:49 i Borgen 2003).

Leveringsplikten og trålkonsesjonene vil jeg dermed betegne som et klassekompromiss hvor industrien blir gitt større rom til å drive en økonomisk lønnsom drift mot at de bidrar til å sikre stabil sysselsetting og dermed bosetting i utsatte lokalsamfunn.

Gjennom denne ordningen har også deler av fiskerinæringen som hadde et tydelig "mobilt" potensiale blitt forankret i det lokale. Det har alltid eksistert en tett knytning mellom næringen og samfunnet, noe som ikke kun gjelder i fiskerinæringen, men gjennom leveringspliktavtalen har denne sammenknytningen blitt formalisert. Et forhold mellom økonomi og samfunn, hvor økonomiske hensyn blir satt i samspill med-, og sett i kontekst av sosiale praksiser har blitt betegnet som en "forankring", eller "embedding" (Jentoft, McCay & Wilson 1998). Denne forankringen viser seg ikke kun gjennom formaliserte regelverk, men helst gjennom sosiale

strukturer hvor valg blir tatt, ikke med kun det mål om å øke sin individuelle velstand, men heller det å sikre et kollektivt gode. Dette er mekanismer grunnet i moralske så vel som pragmatiske hensyn (ibid 426). Jeg vil beskrive denne tidlige fasen i leveringspliktavtalen som "embedding-fasen", eventuelt "forankringsfasen".

1.1.5 Leveringsplikt under press

Leveringspliktavtalen har imidlertid blitt utfordret over lengre tid og fra forskjellige hold. Grunnet endringer i lovverk, internasjonale avtaler og svikt i markedet har rammevilkårene for drift endret seg. Satsingen på trålfanget fisk og eksport av frossenfilet viste seg å være til dels feilslått og ble ikke den suksessen det var forespeilet å være, delvis grunnet sterk konkurranse fra billigere alternativer som blant annet alaska pollock fisket i Stillehavet.

Flere har rettet kritikk mot at leveringsplikten for trålere over tid har blitt uthulet. Det pekes fra flere hold på endringen i forskriften som ble gjort av tidligere fiskeriminister Svein Ludvigsen (H) i 2003 hvor leveringsplikten ble omgjort til en tilbudsplikt (Kristiansen & Sørenes 2012). Endringen fra leveringsplikt til tilbudsplikt innebærer at trålerne kun trenger å tilby sin fangst til spesifikke anlegg, og dersom anleggene skulle avslå den vil fangsten kunne bli forsøkt solgt videre innenfor samme region. Dersom ingen innenfor regionen kjøper råstoffet, kan tråleren fritt selge på det åpne markedet (Regjeringen.no 2014). Dette skaper flere utfordringer. En av dem er dannelsen av store konsern som har svært omfattende eierinteresser i trålere og anlegg, en annen er splittet eierskap mellom industribedrifter og trålere med tilbudsplikt til vedkommende anlegg.

1.1.6 Fiskeri og samfunn – et skjæringsfelt

Befolkningen langs kysten både er og har vært nærmest uløselig knyttet opp til fisken i havet som livsgrunnlag i århundrer, det være seg både som næring og som basis for livsopphold. Først som det viktigste livsgrunnlaget for de første bosetterne ved kysten, og fra tidlig middelalder av som en viktig eksport- og handelsvare. Eksport av blant annet tørrfisk og klippfisk sørover i Europa og østover til Russland, sistnevnte gjennom pomorhandelen fram til den russiske revolusjonen, har fra gammelt av vært med på å knytte de nordlige landsdelene sammen med verden utenfor. Denne eksporten stod for store verdier og styrket grunnlaget for bosetting langs kysten.

Dette tradisjonelle båndet, forankringen mellom lokalsamfunnene og fiskeriene, har derimot blitt utfordret av økt industriell drift, større konkurranse fra lavkostland og sterkere krav om effektivisering. Markedene er blitt mer åpne, fartøyene større, fangstredskapene mer effektive

og foredlingen mer maskinell. I søken etter å ha fortsatt opprettholde en konkurransedyktig industri har bedrifter sett seg nødt til å prøve ut nye løsninger. Disse nye realitetene bryter til dels med den forestillingen mange sitter med om *hva* fiskeriene skal være. Folk i kystsamfunnene kan sitte med en følelse av å ha blitt "frakoblet" fra næringen, de har mistet deler av den tette relasjonen som bandt dem sammen i en symbiose hvor begge var avhengige av hverandre. Som Robert Reich (1993) påpeker er det ikke nok at man skiller seg med ideen om hvilket (ansvars)forhold som eksisterer mellom næring og samfunn, man er også nødt til å skille seg med de juridiske og politiske bindingene, noe den "tapende part" vil motsette seg sterkt (Reich 1993:282). Der hvor jeg beskrev den tidlige fasen av leveringsplikten som en "forankringsfase" vil jeg mene at den utviklingen man har kunnet se i de senere årene har forårsaket en "disembedding-fase", eller "avforankringsfase", eventuelt en fase preget av en "secession" for å låne et begrep av Reich.

Grunnet den sterke samfunnsmessige betydningen, både gjennom det tradisjonelle båndet i tillegg til leveringspliktavtalen, havner fiskerinæringen i skjæringsfeltet mellom to motstridende modeller; en lokalsamfunnsmodell med formål å sikre matproduksjon, sysselsetting og bosetting og en generell næringsmodell der det forutsettes at fiskerinæringa skal hevde seg på en global konkurransearena.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Hovedtemaet om nye løsninger på vedvarende utfordringer knyttet til trålernes leveringspliktavtale vil bli belyst ved en studie av det såkalte "Riston-fondet" i Hasvik kommune. Problemstillingen oppgaven tar sikte på å belyse er;

"Hva er bakgrunnen for Riston-avtalen, og hvilke effekter har den hatt for Hasvik kommune?"

Dette hovedspørsmålet vil bli besvart ved hjelp av flere forskningsspørsmål;

- Hvilke ytre og indre faktorer har vært med på å bringe fram Riston-avtalen?
- Hvilke effekter har Riston-fondets anvendelse hatt for *fiskerinæringen* i Hasvik?
- Hvilke effekter har Riston-fondets anvendelse hatt for kommunen *øvrigt*?

1.3 Oppgavens disposisjon

Den mer overordnede bakgrunnen for studien og den konteksten den må plasseres i har her i kapittel 1 blitt presentert, sammen med en framstilling av oppgavens problemstilling samt de underordnede forskningsspørsmålene. I kapittel 2 vil jeg gå nærmere inn på historien bak, og

prosessen rundt Riston-fondet. Det vil også bli gitt en kort gjennomgang av tilfellene i tre andre kommuner som alle har inngått en lignende avtale som Riston-avtalen. Disse kommunene er Skjervøy kommune i Troms, og Andøy og Bø kommune i Nordland. De vil ikke bli behandlet i større detalj da dette ikke er en komparativ studie.

Det teoretiske rammeverket som oppgaven bygger på vil bli presentert i kapittel 3. De analytiske perspektivene som er brukt er hovedsakelig fokusert mot ytre og indre bakgrunnsfaktorer for innovasjon, hovedsakelig rettet mot det offentlige, samt teorier som belyser hvordan sysselsettingsmønsteret i kommuner endres i møte med et mer globalisert arbeidsmarked.

Studiens metodiske opplegg blir lagt fram i det påfølgende kapittelet, kapittel 4. Det vil der bli redegjort for innsamlingsmetoden og utvalg av datamateriale. Det valgte metodiske opplegget vil også bli problematisert.

Selve analysen vil bli gjort i kapitlene 5-7. Aller først, i kapittel 5, vil jeg forsøke å belyse hvilke endringer og faktorer som har vært medvirkende i å bringe fram Riston-avtalen samt se hvilke grep kommunen gjorde. Kapittel 6 og 7 blir viet til å besvare det som er hovedfokus i studien; hvilke effekter Riston-fondet har hatt for Hasvik kommune. Her blir det gjort en todeling; kapittel 6 tar for seg endringer i fiskerisektoren i Hasvik kommune samt disponeringen av Riston-fondet. Fokuset vil være rettet mot å beskrive endringer i råstoffleveranser til industrien samt situasjonen i den lokale flåten. Kapittel 7 vil være konsentrert om eventuelle effekter i kommunens øvrige sektorer samt befolkningsendringer og sysselsettingsmønsteret.

I oppgavens siste kapittel, kapittel 8, vil funnene fra analysen bli oppsummert og reflektert rundt, og eventuelle løse tråder forsøkt samlet. Jeg vil også komme med refleksjoner rundt Riston-avtalens mulige kritikkverdige aspekter, og dens potensiale som en mer generell modell implementert langs kysten vil bli problematisert. Her vil det bli trukket linjer til den mer generelle utviklingen i fiskeripolitikken og hvordan Riston-modellen passer inn i diskursen.

2 Bakgrunn

Jeg vil i det følgende kapittelet redegjøre for de forskjellige avtalene i Hasvik, Skjervøy, Bø og Andøy. Hasvik vil bli gitt mest oppmerksomhet og jeg vil gi en kort gjennomgang av forholdene i kommunen, mest med tanke på utviklingen innenfor det lokale fiskeriet, før jeg går nærmere inn på Riston-avtalen. Hva angår de tre andre kommunene vil jeg ikke gå like mye i detalj, men heller gi en kort beskrivelse av forløpet samt de mer sentrale trekkene i avtalene.

Aller først vil jeg gi en kort avklaring av min bruk av begreper i oppgaven; "*Riston-fondet*" referer til den pengesummen som ble gitt i kompensasjon mot bortfall av leveringer fra tråleren som hadde leveringsplikt/tilbudsplicht. Med "*Riston-båtene*", eventuelt "*Riston-fartøyene*", menes her de båtene som det har blitt gitt støtte til gjennom Riston-fondet. "*Riston-kvoten*" vil si den opprinnelige kvoten som var knyttet til tråleren Riston. Avtalen mellom rederiet Giske, NWS og kommunen betegnes som "*Riston-avtalen*". I noen tilfeller har avtalen i media blitt referert til under forskjellige navn; både "*Riston-avtalen*", men også "*Riston-modellen*" eller "*Hasvik-modellen*". I de tilfeller hvor jeg bruker enten "*Riston-*" eller "*Hasvik-modellen*" vil det være som en betegnelse på de mer generelle prinsippene rundt avtalen, og ikke dette konkrete tilfellet. Jeg gjør denne distinksjonen for bedre å kunne diskutere modellens overførbarhet.

2.1 Hasvik kommune, Finnmark

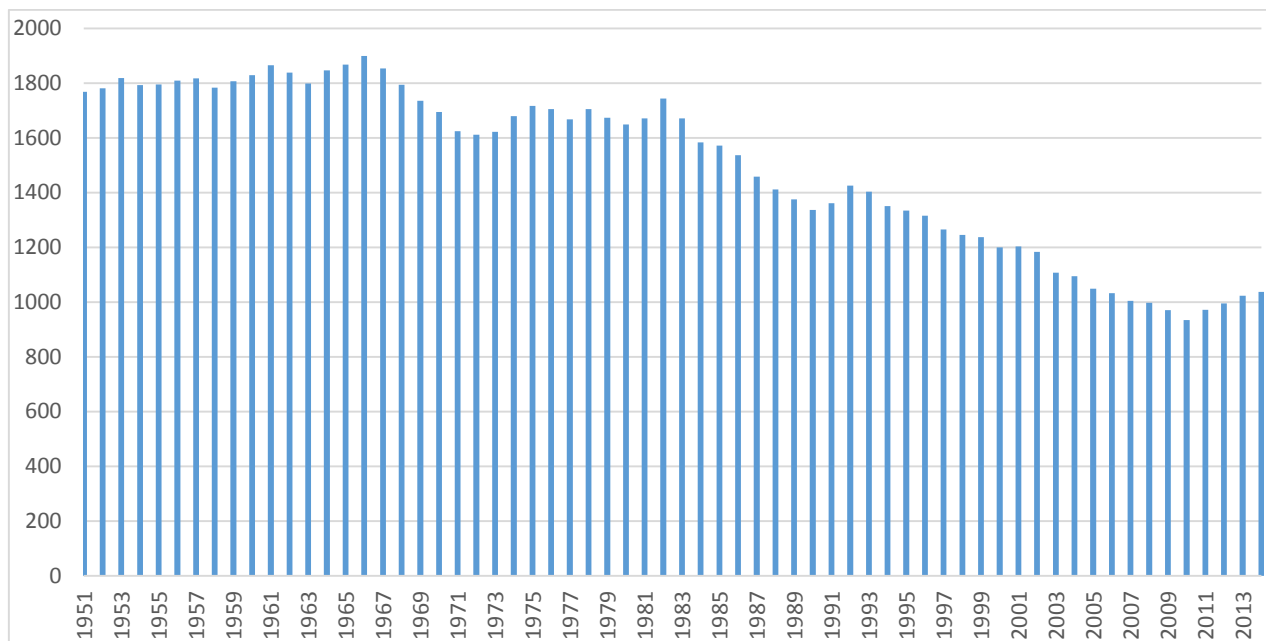
Figur 2.1 Hasvik kommune markert i rødt. Kilde: Wikimedia Commons.

Hasvik kommune ligger ytterst ved Lopphavet i Vest-Finnmark og består av to større øyer; vestsiden av Sørøya og nordsiden av Stjernøya, samt nærmere 90 mindre øyer og skjær. Kommunen grenser til Hammerfest i øst og Alta og Loppa i sør. Mesteparten av kommunens innbyggere er bosatt på Sørøya og er hovedsakelig fordelt på tre tettsteder; Hasvik, Sørvær og kommunesenteret Breivikbotn. I tillegg er det en viss spredt beboelse i det som nå er nesten fraflyttede områder.

Figur 2.2 De tre største tettbebygde stedene i Hasvik kommune. Kilde: Norgeskart.

Hasvik kommune har i likhet med veldig mange andre småsamfunn opplevd en sterk befolkningsnedgang fra 1960-tallet og fram til i dag. Fra en topp med 1900 innbyggere i 1966 falt innbyggertallet fram til 2010 hvor det nådde et bunnivå på 934. Selv om den generelle trenden har vært en svært negativ kurve, har den likevel vært avbrutt av visse perioder med befolkningsvekst, en vekst eller utjevning man ut av tabellen ser at har inntruffet med tiårsintervaller. Man har også de siste årene opplevd en relativt tydelig vekst og kommunen stod per 01.04.14 med 1043 innbyggere (Olsen-Ryum 2014). Denne økningen gjelder ikke utelukkende for Hasvik kommune da den samme befolkningsutviklingen er å finne igjen i flere andre kommuner som er i en lignende situasjon. Dette kan knyttes til blant annet økte landinger av fisk som følge av økte kvoter.

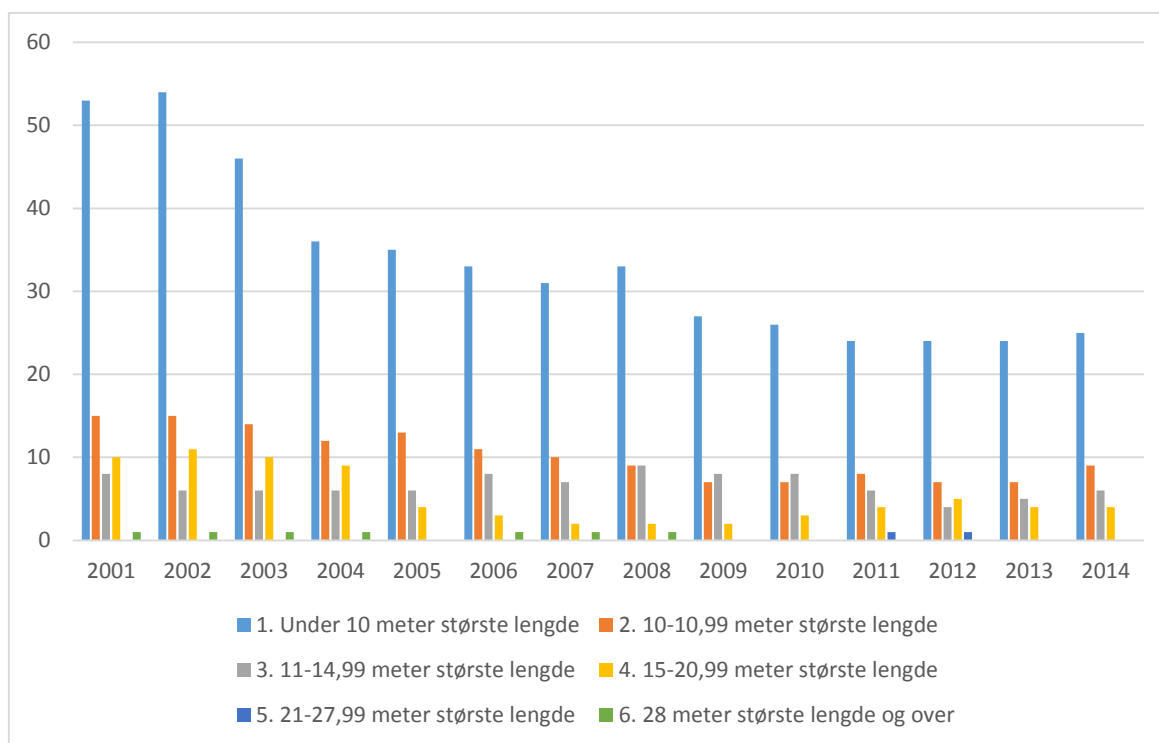

Figur 2.3 Befolkningsutvikling Hasvik kommune 1951-2014. Kilde: SSB

2.1.1 Fiskeri og næringsgrunnlag

Hasvik har i likhet med mange andre kystkommuner av en lignende størrelse et næringsliv hvor fiskeriet utgjør en ikke uvesentlig del. Antall fartøy i Hasvik var relativt stabilt fra tidlig på 80-tallet og fram til årtusenskiftet. De siste drøye ti årene har det derimot vært en kraftig nedgang, i tråd med utviklingen ellers i fiskerinæringen (Fiskeridirektoratet 2015). Over en periode på 14 år ble det totale antall fartøy registrert i kommunen mer enn halvert, og gikk ned fra 106 i 2000 til kun 44 i 2014. Årsakene til denne kraftige nedgangen er flere og beror på både nasjonale og lokale forhold. Et av målene innenfor fiskerinæringen har vært å forbedre lønnsomheten gjennom blant annet strukturering. Dette har ført til en nedgang i antall fiskefartøy og fiskere samtidig som produktiviteten har økt kraftig (ibid).

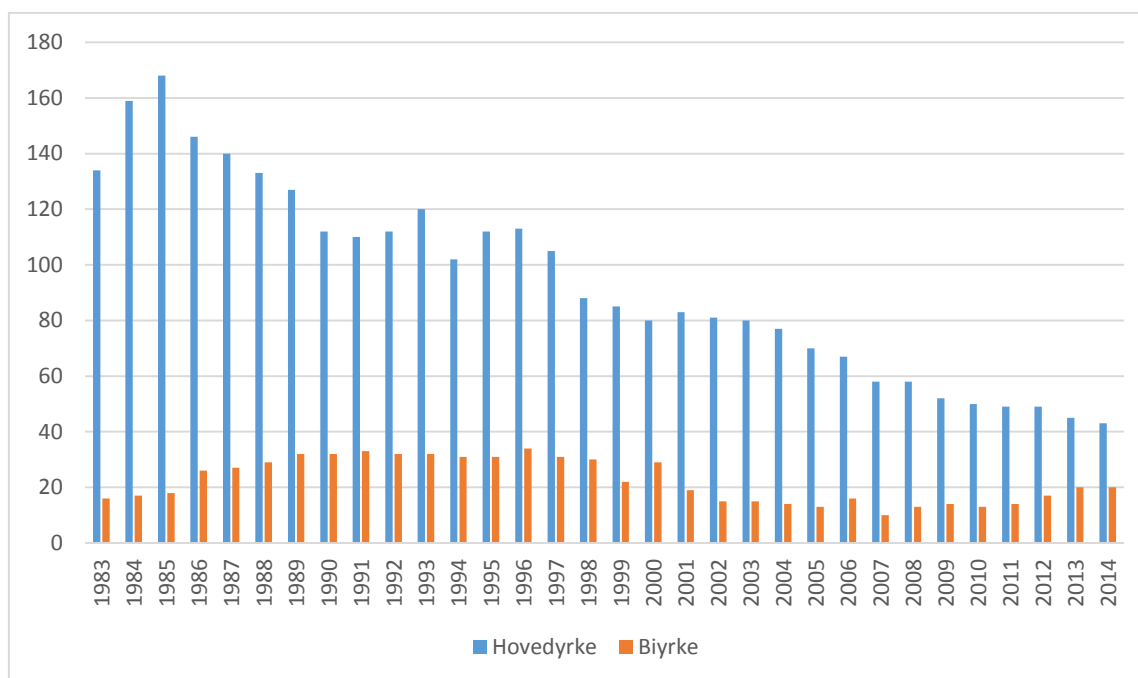
Kommunen ble også utsatt for en serie konkurser innenfor fiskerinæringen i 2002, en periode hvor samtlige fiskemottak stengte dørene. Dette er noe jeg går nærmere inn på senere. Per dags dato har Hasvik kommune tre anlegg i kommunen for mottak og/eller prosessering av fisk, et i hvert tettsted. I Sørvær finner man Norway Seafoods, mens Nergård, den andre store aktøren i nordnorsk tråldrift, har en bedrift i Breivikbotn samt mottaksanlegg i Hasvik.

Figur 2.4 Fartøy i Hasvik kommune 2001-2014 etter lengdegruppe. Kilde: Fiskeridirektoratet.

Flåtestrukturen i Hasvik kommune domineres av mindre fartøy hvor den største gruppen er i størrelsesordenen under 11 meter. Per 2014 utgjorde denne gruppen fartøy 34 av det totale tallet. Det er også denne gruppen som har sett den største minkingen det siste tiåret, hvor den er blitt halvert. Andre grupper har også opplevd en nedgang, men den har ikke vært like dramatisk.

En lignende nedgang ser man også i antall registrerte fiskere. Det seneste toppnivået hva gjelder antall fiskere kom i 1985 hvor det var totalt 186 personer som oppga fiskeri som enten hovedyrke (blad B) eller biyrke (blad A). Også her har det vært en jevn nedgang fram til 2013, hvor tallet var blitt redusert til kun 65 personer, en utvikling kun avbrutt av sporadiske perioder med vekst. Av det totale antall sysselsatte i Hasvik kommune utgjør de innenfor segmentet fiskeri, fangst og akvakultur dermed 13.5% for 2013 (SSB Tabell 08536). For samme år var antall personer ansatt i næringsmiddelindustrien, som i Hasvik kommunes tilfelle i stor grad innebærer fiskemottak, 94 personer. Med forbehold om at enkelte er ansatt i andre næringer enn fiskeriet kan man anslå den totale andelen personer sysselsatt i fiskerinæringen til omkring 30-34% av det totale antall sysselsatte i kommunen.

Figur 2.5 Antall fiskere i Hasvik kommune 1983-2014, blad a og b. Kilde: Fiskeridirektoratet.

Veksten man kan se i fig. 2.5 viser at antall fiskere med fiskeri som biyrke bryter med den nasjonale trenden. Mens Fiskeridirektoratet kan melde om en stadig nedgang i andre kommuner (Fiskeridirektoratet 2014), har Hasvik opplevd en dobling fra 10 i 2007 til 20 i 2014.

2.1.2 Omstilling og nyskaping på Sørøya

Den generelle trenden i mange mindre kommuner, enten de ligger ved kysten eller på innlandet, er nedgang i innbyggertall, tap av arbeidsplasser og en aldrende befolkning. Som følge av dette har mange kommuner måttet se seg om etter ulike tiltak og virkemidler for å reversere utviklingen. Det har som oftest vært strategier for å omstille seg fra å være en kommune sterkt avhengig av hjørnesteinsbedrifter, for eksempel innenfor primærnæringer/tertiærnæringer som gruvedrift og fiskeri, til en mer differensiert plattform. Denne overgangen fra det tradisjonelle til noe nytt, kan representere et brudd med det etablerte, men vil likevel kunne være forankret i allerede eksisterende praksiser.

De senere årene har man opplevd en økning i turismen til arktiske strøk og dens betydning har økt. For den nordlige landsdelen er dette spesielt tydelig dersom man ser på økningen i vinterturismen. Vinteren har vært en sesong som fra tidligere av har vært ansett for å være en relativt "død" periode, mens sommeren har stått for mesteparten av turismen, noe som har medført det stort sett har vært sesongarbeid. Hva turister etterspør er derimot i endring og det har utvidet et segment innenfor turiststrømmen som etterspør mer "autentiske" og eksotiske

opplevelser, hvor turistene ønsker å oppleve aktiviteter i samspill med vind og vær, noe som kan fortone seg som en røff opplevelse i møtet med arktisk natur (Amundsen 2012).

Hasvik kommune har gjennomgått en omstillingsprosess hvor målet fra kommunens side har vært å skape attraktivitet ved å utvide næringsplattformen. På Sørøya er det to eksempler på en slik omstilling som er naturlige å trekke fram; markedsføringen av Havfiskefestivalen i "Storfiskens Rike" og "Hasvik i Utvikling (HUT)". Dette er to etableringer som, sammen med en mer generell trend, representerer et tidsskille i kommunens historie.

2002 var et år preget av en rekke konkurser i fiskeindustrien og denne konkursrekken traff kommunen hardt. Tre lokale bedrifter måtte stenge når det Tromsø-baserte selskapet HR Sea Products ble slått konkurs (Ryvold 2004), noe som førte til at 110 arbeidstakere mistet jobben (Olsen 2006), drøyt en tidel av befolkningen. Året etter ble Hasvik innvilget status som omstillingskommune. Kommuner som opplever plutselige konkurser eller lignende hendelser som fører til stor arbeidsledighet og/eller fraflytning vil grunnet blant annet mangel på skatteinntekter ha vanskelig for å stimulere til ny vekst. Fraflytting avler fraflytting ved at det blir færre som benytter seg av tjenester og tilbud, noe som igjen fører til at flere må redusere eller stenge driften, og det må tas grep for å snu om på det som kan utvikle seg til en særdeles negativ trend. Som et ledd i å snu om på slike utviklingstrekk kan kommuner i en slik situasjon bli gitt status som omstillingskommuner. Dette er kommuner som blir gitt midler over en viss periode til å investere i nye næringsveier som skal sørge for arbeidsplasser samt gi dem flere ben å stå på og dermed sikre et framtidig stabilt grunnlag for befolkningen.

Et kommunalt foretak, Hasvik i Utvikling (HUT), ble startet opp i 2002 med formål om å bidra til ny næringsutvikling, og satset innenfor et bredt spekter av varer og tjenester (Førde 2010). Leder for HUT var den nåværende ordføreren i Hasvik. Gjennom møter med både befolkningen generelt og relevante næringslivsaktører innenfor blant annet reiseliv ble det bestemt hvilke satsingsområder som skulle vektlegges. Selv om satsingsområdene var forskjellige har likevel mange av dem vært rettet mot en fellesnevner; fiskeri. Prosjektarbeidet til HUT varte i seks år, en periode hvor det ble investert i 24 millioner kroner gjennom bevilgninger fra både stat og kommune (Holmquist 2009). Foretaket ble formelt bestemt avviklet i 2014.

Gjennom arbeidet til HUT ble det satset på flere etableringer, men den etableringen som muligens har hatt det beste ettermålet er markedsføringen av Sørøya som "Storfiskens Rike", eller "Land of the Big Fish" og Havfiskefestivalen. Konseptet dreier seg om stangfiske fra båt

i havet utenfor Sørøya, et konsept som trekker til seg tilreisende fra store deler av verden. De gode forholdene i Breivikfjorden vest for Sørøya, også kjent som "Lille Lofoten" grunnet de rike fiskeforekomstene, gjør det mulig for sportsfiskere å dra torsk og kveite på over henholdsvis 40kg og 100kg. (ibid 157). En viktig presisering er at Havfiskefestivalen hadde eksistert i flere år før den ble en del av satsingen til HUT, men i ettertid ble det etablert en klarere strategi. Markedsføringen av det som har blitt betegnet som "fiskeporno" (Førde 2009:104; Jorilldatter 2012) har økt strømmen av turister til kystkommunen betydelig og reiselivsnæringen kunne i perioden 2002 til 2007 melde om en økning fra mellom 1000 og 2000 til reisedøgn i året til rundt 12 700 (Førde 2009:101; Holmquist 2009).

2.1.3 Riston-avtalen

Hasvik kommune var tidligere en av kommunene begunstiget gjennom å ha en tråler knyttet til anlegg i kommunen gjennom leveringspliktavtalen. Tråleren Riston, eid av Riston Fiskeriselskap som senere fusjonerte med Giske Havfiske AS på Sunnmøre, hadde en leveringsforpliktelse knyttet opp til landanlegget på Sørvær, daværende Sørvær Holding AS², nå Norway Seafoods Sørvær³. Perioden fra årtusenskiftet fram til 2007 var derimot en periode preget av ustabilitet både når det gjaldt landinger og eierskap i fiskeindustrien, blant annet grunnet uthuling av regelverket ment å regulere leveringsforpliktelsene samt konkurser og eierskifte på landsiden.

Tråleren Riston ble allerede i 2001 forsøkt solgt ut av fylket (FFK 2001; Markusson 2001). Den daværende deleieren HR Sea Products ønsket å selge sin eierandel i tråleren på bakgrunn av at Riston hadde fått montert fryseanlegg om bord og leverte av den grunn ikke tilstrekkelig med ferskt råstoff, noe som ikke var forenelig med HR Sea Products sin satsing. Det ble samtidig stilt krav om at ved et eventuelt salg skulle også leveringsforpliktelsene ovenfor Sørvær opphøre da tråleren ville vært eid av aktive fiskere, et eierskap det i forvaltningsmessig praksis ikke har vært vanlig å knytte leveringsforpliktelser til (ibid 29). Forespørselen om opphevelsen av leveringsplikten ble imidlertid avslått av Fiskeridepartementet (Palm 2001).

Fra rundt 2002 og til 2005 var det stadig minkende landinger fra Riston, landinger som tilslutt opphørte totalt (Kristoffersen 2014). I 2006 besluttet Giske Havfiske AS å selge Riston og

² Landanlegget er ved noen anledninger referert til som "Sørvær Fiskeindustri AS".

³ Sørvær Holding AS var et datterselskap av Norwegian Fish Company Export AS (NFC). NFC var deleid mellom NFC Holding AS og daværende Aker Seafoods (senere Norway Seafoods) med 50% eierandel hver (Bergersen 2007). Norway Seafoods fikk i 2008 full eierandel i NFC gjennom oppkjøp av de resterende 50% av aksjene, og overtok dermed driften av anlegget på Sørvær.

erstatte den med en større frysetråler, Atlantic Viking. Frysetrålere er fartøy utstyrt med anlegg for ombordfrysing av fangst, og er dermed ikke bygd for å levere ferskt råstoff. Gjennom strukturingsordningen ble Ristons kvote overført til Atlantic Viking, men bindingene i form av leveringsforplikten til Norway Seafoods på Sørvær fulgte med. Den nye frysetråleren, Atlantic Viking, var for stor til å gå inn i havnen, noe som skapte utfordringer for både rederi og landanlegg. Det faktum at Fiskeridepartementet tillot at kvoten som i sin tid ble tildelt for å sikre råstoff til Sørvær ble overført til et fartøy som ikke hadde mulighet til å legge til kai har blitt kritisert og vedtaket ble stilt spørsmål ved. På spørsmål om hvorvidt vedtaket var en tabbe, svarte daværende fiskeriminister Helga Pedersen til Finnmark Dagblad at "*Det er ikke bestandig man overskuer alle konsekvensene i vedtakene, som ble gjort i beste mening. Og det er jo vanskelig å nekte fartøyutskifting fordi kaia er for liten (...)*" (Finnmark Dagblad 2008). "Atlantic Viking" har i ettertid (2013) blitt erstattet med et nybygg ved samme navn, men som igjen er betydelig mer moderne og større (Roaldseth 2013).

At man etter flere år med konkurser, eierskifter og manglende leveringer måtte komme fram til en løsning ble et pressende politisk problem i kommunen. Det ble vedtatt under kommunestyremøtet 22.10.07 at Hasvik kommune skulle jobbe for å få Riston-kvoten tilbake til kommunen. Utover våren 2008 ble det etter initiativ fra kommunens side innledet samtaler og forhandlinger med rederiet Giske Havfiske og landanlegget Sørvær Holding AS om å komme fram til en avtale som gagnet partene, samt møter med Fiskeridepartementet og fiskeriministeren. Gjennom vedtak i formannskapsstyret 24.04.08 (sak 41/08) ble det vedtatt at ordfører fikk fullmakt til å føre forhandlingene på vegne av kommunen, samt underskrive en eventuell avtale. Det ble fra departementets hold ikke gitt føringer på hva en eventuell avtale skulle inneholde, kun at det måtte være enighet partene imellom og at den var innenfor de juridiske rammene.

Etter flere forhandlingsrunder ble det løftet fram en mulig modell hvor Giske Havfiske og "Atlantic Viking" kunne bli frigjort fra leveringspliktavtalen, at rederiet beholdt kvoten, og at det ble betalt en kompensasjon til Sørvær Holding AS. Gjennom intervju med ordfører kom det fram at når det gjaldt størrelsesordenen på kompensasjonen ble det fra Giske Havfiske foreslått en sum på 17.5 millioner kroner, noe som også ble den endelige betalingen til Sørvær Holding.

En endelig godkjenning fra Fiskeridepartementet ble gitt med forbehold om at det ble etablert et selskap for å forvalte kompensasjonssummen. Avtalen mellom kommunen, rederiet og landanlegget ble underskrevet 10.06.08. Hasvik kommune og Sørvær Holding AS gikk så

sammen om å etablere "Sørvær Kystfiskeinvest AS" (SKI AS), hvor kommunen sitter med 49% av aksjene og Sørvær Holding AS med de resterende 51%⁴. Forvaltningen av kompensasjonssummen, ofte referert til som "Riston-fondet", er beskrevet gjennom rammeavtalen, underskrevet 18.06.08. Styret består av fire representanter, to fra hver av partene hvor styreleder utpekes av Sørvær Holding. Et beløp på 12.6 millioner kroner⁵ ble gitt som "*langsiktig lån med gunstig rente*" fra Sørvær Holding (Rammeavtale 2008) og stilt til disposisjon for Sørvær Kystfiskeinvest. Konesjonsvilkårene som omhandlet leveringsplikt ble formelt opphevet 4. februar 2009.

Formålet med fondet er å bidra til tiltak som kan sikre stabile leveranser og med det bedre vilkår for drift og sysselsetting for landanlegget på Sørvær. Dette skal skje gjennom at fondet tildeler midler til næringsaktører i form av lån. Det vil si investeringer i virksomheter som vil kunne være med på å øke tilgangen på råstoff og dermed kompensere for bortfallet av trålkvoten. Det har fortrinnsvis blitt gitt lån til fiskere som ønsker å enten starte opp med egen båt eller utvide sin drift på eksisterende fartøy. Låneforholdet og renter er fastsatt og gjennom denne tilbakebetalingen skal Sørvær Kystfiskeinvest AS skal være sikret en inntjening og dermed muligheter for videre satsing.

For at fondet skal komme Hasvik-samfunnet til gode var kommunen pådriver for visse krav som regulerer de tilfellene hvor det gis lån. Leveringer til Sørvær er ment at sikres gjennom en leveringsplikt individuelt forhandlet med hver enkelt låntaker, en leveringsplikt som senere har blitt utvidet til å gjelde anlegg i hele Hasvik kommune, ikke bare anlegget på Sørvær. Krav om å være bosatt i Hasvik kommune er også forutsetning for at lån skal kunne gis. På et tidlig tidspunkt var det ytret et ønske fra kommunen om å investere i et større fartøy, på over 28 meter. Det ble derimot klart gjennom møter med fiskere og representanter for fiskemottakene at en satsing på båter rundt 15 meter var mer optimalt og dermed å foretrekke.

2.1.4 Kritikk mot avtalen

I likhet med mange andre tilfeller hvor leveringspliktproblematikk er satt på dagsordenen har også Riston-avtalen kommet under kritikk. Det har blitt stilt spørsmål ved både prosessen rundt avtalen og den endelige løsningen som ble forhandlet fram. Mye av kritikken har rettet seg mot det nevnte vedtaket som ble fattet i formannskapsstyret 24.04.08, hvor ordfører ble gitt fullmakt til både å forhandle samt underskrive avtalen på vegne av kommunen. Saken ble

⁴ Sørvær Holdings eierandel er i dag overtatt av Norway Seafoods AS gjennom oppkjøpet referert til tidligere.

⁵ Etter fratrukk av 28% skatt fra den opprinnelige summen

behandlet som en b-sak, dvs. unndratt offentligheten, noe som har ført til påstander om at avtalen er ugyldig i og med at kommunestyret ikke var tilstrekkelig orientert. At leveringsplikten bortfalt mot at det ble mottatt betaling har også blitt kritisert, da det har blitt påstått at en slik avtale innebærer korrupsjon (Storaunet & Sollied Møller 2014).

På bakgrunn av disse påstandene ble det i 2014 levert en politianmeldelse mot kommunen v/ordfører på vegne av Hasvik Senterparti v/gruppeleder Geir Iversen og Aina Nilsen (politisk uavhengig) (ibid). Kommunen v/ordfører ble her anklaget for brudd på straffelovens §276a og §276b, lov om korrupsjon og grov korrupsjon. Saken ble henlagt av politiadvokaten, men senere anket til statsadvokaten. Vest-Finnmark politidistrikts vedtak om henleggelse ble her opprettholdt med den begrunnelse at det ikke var sannsynlig at det har forekommet brudd på straffeloven (Kristoffersen 2014).

Det har blitt stilt spørsmål ved enkelte forhold rundt anmeldelsen, både grunnlaget for den samt tidspunktet den kom på. Mot påstandene om at saken ikke har vært behandlet i kommunestyret eller at de ikke har blitt orientert i tilstrekkelig grad har det blitt hevdet at det ikke er korrekt, saken *har* blitt behandlet i både kommunestyre og formannskap, og at vedtakene som har blitt fattet har vært enstemmige, i enkelte tilfeller med anklagerne tilstede (ibid). I formannskapsmøtet 9. april 2014 blir "Riston-saken" tatt opp som drøftingssak (sak 46/14) i etterkant av politianmeldelsen. Der vises det til at i løpet av 2008 har saken vært tatt opp til drøfting/orientering i kommunestyret ved tre tilfeller; 21.05.08 (sak 18/08), 30.06.08 (sak 41/08) og 22.09.08 (sak 51/08 – enstemmig vedtak om kjøp av aksjer i SKI AS)⁶. Riston-saken ble også behandlet som drøfting/orienteringssak i formannskapet fire ganger; 25.02.08 (sak 22/08), 24.04.08 (sak 41/08), 29.05.08 (sak 53/08) samt 20.06.08 (sak 72/08)⁷.

2.2 Skjervøy, Troms

Tråleren "Kågtind" med to trålkonsesjoner, eid av konsernet Nergård gjennom datterselskapet Ytre Rolløya AS, var knyttet til Skjervøy kommune med leveringsplikt på 1/6 av fangsten til anlegget i Årviksand. Med trålkonsesjonene var det også knyttet en industriforpliktelse om opprettholdelse av driften ved to anlegg i kommunen; i Skjervøy havn og ved Lauksundskaret, organisert under Skaretfisk AS.

⁶ For nærmere informasjon; se møtereferater/-innkalling fra kommunestyret på Hasvik kommunes hjemmesider: <http://www.hasvik.kommune.no/sakslister-og-moeteprotokoller-for-kommunestyret-2008.4449731-37205.html>

⁷ For nærmere informasjon; se møtereferater /-innkalling fra formannskapet på Hasvik kommunes hjemmesider: <http://www.hasvik.kommune.no/sakslister-og-moeteprotokoller-for-formannskapet-2008.4448594-37206.html>

På grunn av en presset økonomisk situasjon rundt driften av Nergårds anlegg i Skjervøy, kom det i 2009 nyheter om at flere anlegg stod i fare for å bli lagt ned (Myreng & Skeie 2009). November samme år ble det, etter lange forhandlingsrunder, inngått en avtale mellom Skjervøy kommune og Nergård om nedleggelse av drift ved de to nevnte fiskemottakene. Mot at Nergård skulle beholde trålkonsesjonene samt at industriforpliktelsen bortfalt ble det avtalt en godtgjørelse ovenfor Skjervøy kommune. Motytelsen bestod i en engangsutbetaling på 15 millioner kroner, vederlagsfri overdragelse av Nergårds landanlegg i Skjervøy havn til et gitt selskap samt en endring i leveringspliktavtalen hvor den leveringspliktige fangsten ble økt fra 1/6 til 6/6 (Isaksen 2012).

Pengene ble satt i et fond administrert av Skjervøy kommune gjennom det nyetablerte kommunale selskapet Skjervøy Fiskeriutvikling AS. Midlene var ment å gi lån og støtte til nyetableringer i kommunen som kunne sikre sysselsetting og videre næringsutvikling for lokalmiljøet. I første styremøte ble det tildelt midler for rundt 11.6 millioner kroner, hvor store deler gikk til avtaler knyttet til anlegg i Skjervøy Havn og Årviksand samt Industriparken (Møteinnkalling kommunestyre 05.05.10; Solvang 2014).

Avtalen har blitt utsatt for kritikk fra flere hold (Jørgensen 2009). Det er blitt stilt spørsmål ved flere av punktene i avtalen samt måten pengene var blitt forvaltet på. Overdragelsen av fiskebruket i Skjervøy havn er et av punktene som ble møtt med mest skepsis; selv om anskaffelsen var vederlagsfri var bygningsmassen i dårlig forfatning og produksjonsmidlene hadde allerede blitt flyttet ut. Restaureringsbeløpet ble av enkelte anslått til å være i millionklassen (ibid).

Det endelige vedtaket om å avvikle fondet kom i mai 2013 da det ble kjent at det kun gjenstod 500.000 av de opprinnelige 15 millionene, mens store summer var bundet opp i utestående lån (Bjørkli 2013). Store deler av fondet som ble gitt i lån til lokale bedrifter kan imidlertid ha gått tapt. Det er påvist manglende rutiner for innkreving av renter og avdrag samt manglende tinglysing av pantattester (Solvang 2013). Det hersker også en del uklarhet om tildelingen av midler til diverse formål, blant annet uklarhet om tildelinger var gitt som enten lån eller støtte samt avtaler om lån gitt med sikkerhet i utstyr som viste seg å være leaset (Solvang 2014). Skjervøy kommunestyre besluttet i mai 2014 å bevilge midler til en gransking av tre av avtalene som Skjervøy Fiskeriutvikling inngikk. I skrivende stund (mai 2015) pågår granskningen ennå.

2.3 Bø i Vesterålen, Nordland

Bø kommunes avtale har flere likheter med den i Skjervøy i den forstand at Nergård er involvert i begge tilfeller samtidig som det er snakk om bortfall av industriplikt, mens leveringsplikten består. Nergård disponerte en trålkvote med en kvotefaktor på 1.35 med tilhørende leverings- og industriplikt knyttet opp til anlegget i Bø i Vesterålen, nærmere bestemt Steinesjøen.

Som følge av sviktende kvoter og dårlig lønnsomhet besluttet Nergård å legge ned sildeproduksjonen ved anlegget i Bø i 2012, et anlegg det få år før hadde blitt investert betydelige summer i (Budalen 2012). Stående ovenfor en vanskelig situasjon for både kommune og bedrift ble det i desember 2012 presentert et avtaleutkast hvor industriplikten knyttet til anlegget skulle bortfalle mot en økonomisk kompensasjon på 19 millioner betalt til kommunen, fortsatt leveringsplikt samt tilrettelegging for alternativ drift ved anlegget (Jenssen 2012). Avtalen ble ikke godkjent av Bø kommunestyre og vedtatt utsatt (Leonhardsen 2012). Misnøyen berodde på manglende åpenhet i saken hvor flere av representantene ikke hadde fått full oversikt over detaljene før dagen før voteringen, i tillegg til at flere ikke kunne stille seg bak en avtale som innebar å miste industriplikten.

Saken ble tatt opp igjen i kommunestyret mars 2013 hvorpå avtalen slik som den ble beskrevet over ble godkjent. Når det gjaldt spørsmålet om alternativ drift ble det bestemt å innebære satsing på levendelagring av hvitfisk tilknyttet anlegget i kommunen. Det endelige vedtaket ble godtatt av Nærings- og Fiskeridepartementet februar 2014 med den begrunnelse at Bø kommune støttet opp om Nergårds søknad om bortfall av industriplikt samt at *"Regjeringen er opptatt av å legge til rette for innovasjon og nyskaping som kan sikre økt lønnsomhet og aktivitet på kysten"* (Fiskeriminister Elisabeth Aspaker sitert i Leonhardsen 2012).

Disponeringen av midlene fra avtalen, referert til som "Nergård-pengene", vekket en viss diskusjon da det først ble besluttet å føre midlene som driftsinntekter og dermed dekke tidligere års underskudd med det mål å få kommunen ut av ROBEK-listen (Jenssen 2014a).

2.4 Andøy, Nordland

Der hvor de tre tidligere avtalene hovedsakelig kun har involvert kommunen som sentral part skiller Andøys avtale med Prestfjord Havfiske seg ut da det er en tredje privat bedrift direkte involvert; JM Nilsen Fisk.

Etter et oppkjøp av Ytterfisk & Co 2011, overtok Prestfjord Havfiske AS både trålkvoten og tilhørende leveringsplikt, noe som ble flyttet over på tråleren "Kågtind". Leveringsplikten gjaldt to bedrifter; JM Nilsen Fisk på Nordmela og Jangaard Export AS⁸ hvor begge var tilkjent en like stor del (Aune 2013a). Ettersom JM Nilsen Fisk slet økonomisk kom det i november 2013 forslag om oppheving av leveringsplikten mot en økonomisk kompensasjon fra Prestfjord Havfiske. Denne avtalen ble derimot ikke godkjent av Andøy kommune, og som følge av det ei heller Fiskeri- og kystdepartementet begrunnet med at i de tilfeller hvor slike avtaler har blitt gjennomført har det vært pga. enighet mellom kommune og bedrift (Aune 2013b).

I februar 2014 ble en revidert avtale til en verdi av til sammen 5 millioner godkjent og gjennomført, en avtale som også sikret kommunen en økonomisk kompensasjon. Avtalen sikret JM Nilsen Fisk en kapitalinnsprøytning på 4 millioner kroner samtidig som Andøy kommune fikk 1 million. Leveringsplikten ovenfor JM Nilsen Fisk ble med det slettet, men leveringsplikten knyttet Jangaard Export bestod (Jenssen 2014b).

⁸ Leveringsplikten gjaldt opprinnelig Framnes Fiskeindustri, som senere ble fusjonert inn i Jangaard Export.

3 Teoretisk rammeverk

I det følgende kapitlet vil jeg redegjøre for det teoretiske rammeverket som oppgaven bygger på. Fiskerinæringen er et komplekst felt og berører flere områder, både det biologiske, politiske, økonomiske og det sosiale. Denne kompleksiteten medfører at fiskeriforvaltningsmodeller som Riston-modellen må sees i samspill med flere sektorer da de har en gjensidig påvirkning; endringer innenfor en sektor kan få store konsekvenser for de andre. Dette gjenspeiles i de teoretiske perspektivene anvendt her. Disse perspektivene er med på å legge føringer for de rammene man ser saken innenfor og vil bli brukt for å besvare de ulike forskningsspørsmålene.

For å belyse hva Riston-modellen er et produkt av og hvordan den spiller inn i en større fiskeripolitisk diskurs vil jeg benytte meg av innovasjonsteorier hvor nyskaping, både teknologisk og organisatorisk, forstås på bakgrunn av, og i samspill med, endringer innenfor markedet og den teknologiske og politiske sfæren. I og med at Riston-avtalen er et resultat av samarbeid mellom det kommunale og det private, vil jeg også forsøke å komme fram til noen av de insentivene som er med på å drive fram nytenking innenfor disse ulike sektorene.

Som en fortsettelse av hvordan endringene innenfor markedet, det teknologiske og det politiske har påvirket den lokale fiskerisektoren gjennom Riston-fondets anvendelse vil jeg forsøke å se hvordan disse endringene virker inn på bindingene mellom flåten, landanleggene og det lokale. Jeg vil fokusere på sysselsettingen og se på den som en del av et fiskerisysselsettingssystem.

3.1 Innovasjon i kommunalt- og privat samarbeid

Riston-avtalen er ikke en fortsettelse av et tidligere mønster, men heller et brudd med de eksisterende rammene som har definert handlingsrommet til både kommune, rederi og landanlegg som omhandler problematikk knyttet til leveringspliktavtalen. For å kunne si noe om hva Riston-avtalen er et produkt av, vil jeg hente inn perspektiver fra nyere innovasjonsforskning. Der hevdes det at innovasjon skjer på bakgrunn av endringer innenfor det teknologiske, det politiske og markedet, i motsetning til tidligere syn hvor markedsprosesser og akkumulasjon av kapital ble sett på som styrende for vekst og utvikling. Innenfor innovasjonsteorier vil jeg også framheve betydningen av spisskunnskap om lokale forhold, en "innovasjonskultur" og hvordan innovasjon skjer i samspill med tidligere erfaringer.

Hovedfokuset vil være på å beskrive den politiske, teknologiske og markedsmessige bakgrunnen for avtalen, men jeg vil også vektlegge de motivasjonsfaktorene som kan ligge til grunn for innovasjon i både privat og offentlig regi. Riston-avtalen er et resultat av samarbeid mellom private og offentlige aktører, men motivasjonen til de ulike aktørene i disse sektorene er forskjellig og må diskuteres ut fra det.

3.1.1 Innovasjon i det offentlige versus det private

Innovasjon har fra tidligere av vært ansett som noe som tilhører det private framfor det offentlige (Røiseland 2013:1191). Man kan peke på flere årsaker til denne "myten" om det private som langt mer nytenkende og skapende enn det offentlige (Røste 2013:74). Fokuset på hva som utgjorde innovasjon var tidligere rettet mot teknologiske endringer, gjerne relatert til produksjonen av goder og til en viss grad tjenester. Markedskonkurransen og kapitalakkumulasjon ble ansett som drivkreftene bak utvikling. Dette til dels snevre bildet på innovasjon ble utvidet av Schumpeter som også inkluderte mer prosessuelle og "ikke-skapende" endringer. I sin tolkning av begrepet innovasjon så han på både utviklingen av nye markeder og nye organisasjonsmetoder i tillegg de til de mer teknologiske nyvinningene (Teigen 2013:33).

Videre pekes det på at denne såkalte "myten" videreføres av en uklar rollefordeling mellom det private og det offentlige. Det eksisterer ulike antagelser om nøyaktig hva de ulike sektorenes ansvar er (ibid 32). Det offentlige blir gjerne ansett som et overgripende organ som skal sørge for stabilitet og rutiner og gjennom disse mekanismene skape et felles system. Gjennom nedfellelse av lover og reguleringer dannes det et rammeverk som definerer et visst handlingsrom for aktørene. Det private på den annen side, blir gjerne tiltenkt en mer kreativ rolle hvor det i større grad er åpnet for nytenkning og det å gå utenfor, eller i det minste "tirre", de eksisterende begrensningene som er satt av det offentlige systemet (ibid). Det offentlige kan i næringspolitisk henseende med dette sies å inneha rollen som mer av en "rammesetter", eventuelt tilrettelegger, mens det private står for det produserende. Det finnes andre definisjoner på denne rollefordelingen, men det er en debatt jeg ikke ønsker å gå inn på her.

Gjennom denne rollefordelingen har det offentlige også vært delaktig i å rette fokuset på innovasjon mot det private ved å innta rollen som kunde (Karlsen 2013:101). Kommunene benytter seg av bedrifters tjenester/produkter og ved at de stiller krav og forventninger til det

som blir levert, og dermed opptrer på lik linje som andre kunder på markedet, stimuleres det til innovasjon, nyskaping og fremdrift (ibid 106).

3.1.2 Innovasjon gjennom forskning og markedspress

De bedrifter som opererer innenfor det åpne markedet opplever et press fra både kunder og konkurrerende virksomheter. Hva markedet etterspør er i kontinuerlig endring og dersom etterspørselen endrer seg er bedrifter avhengige av å være fleksible nok til å kunne reagere raskt på dette skiftet (Wallevik, Aas & Hjemdahl 2013:49). At de gjennom nye metoder dekker den etterspørselen som oppstår er nødvendig for å opprettholde, eventuelt øke, markedsandelen og med det sørge for et fortsatt stabil profittgrunnlag samt en fortsatt sterk konkurransevne. Det samme er tilfellet dersom for eksempel produksjonskostnader øker, noe som tvinger fram mer effektive produksjonsmåter. Slik endring skjer enten med bakgrunn i kundens preferanser (demand-pull/market-pull), eller gjennom handlinger fra tilbyderer/producentens side (technology-push). Disse to formene for innovasjon er vist under i fig. 3.1.

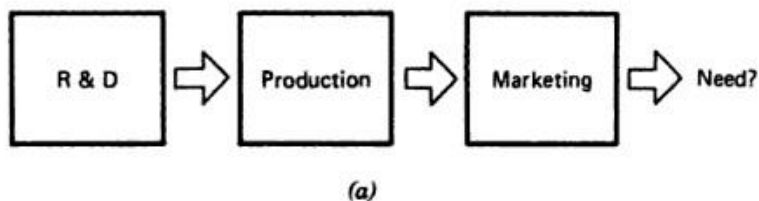

Figure 2.8a. Technology-Push.

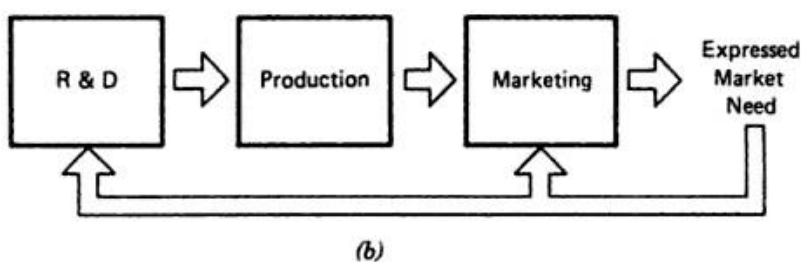

Figure 2.8b. Market-pull.

Figur 3.1 Innovasjon gjennom "technology push" eller "market pull". Figurmerkene "2.8a- og -b" tilhører den opprinnelige kilden. Kilde: Martin (1994).

Gjennom et slikt "technology-push" prøver innovative aktører ut nye produkter i håp om at det skal skape en etterspørsel (Martin 1994:44). I enkelte tilfeller hvor innovatører og entreprenører er "forut for sin tid" vil et produkt kunne fylle et hittil ukjent behov, for eksempel oppfinnelser som radio, hjemmedatamaskiner o.l. En slik form for innovasjon kan

muligens oversettes til forskningsdrevet innovasjon da førsteleddet er utviklingsstadiet. Jeg vil ikke bruke betegnelsen "teknologidreven" innovasjon da det skaper et skille mellom nyskaping av en teknologisk natur og nyskaping mer rettet mot organisatoriske endringer. Modellen ovenfor er hovedsakelig beregnet på nettopp "klassisk" innovasjon, men ved å bruke den foreslåtte benevnelsen åpnes det også for at den forklarer gangen i organisatorisk endring og.

Denne prosessen ved forskningsdrevet utvikling er det imidlertid knyttet usikkerhet til da entreprenørene ikke er fullkomne rasjonelle aktører, noe klassisk økonomisk tenking har blitt beskyldt for å påstå (Nelson 2007). Derimot er deres rasjonalitet begrenset, eller bundet, av deres forståelsesramme og de har ikke en forutsetning for å kunne se det fulle bildet de opererer innenfor og hvilke følger deres handlinger får (ibid 2). Martin sammenligner denne formen for teknologisk evolusjon med evolusjon innenfor biologien hvor utforutsette genetiske mutasjoner oppstår. Dersom en mutasjon viser seg å være fordelaktig blir den videreført og spredt ut. Andre vil derimot dø ut etter kort tid. Analogien er ikke perfekt da genetiske mutasjoner skjer utilsiktet, mens en teknologidreven innovasjon vil være et resultat av en bevisst handling (Martin 1994:44).

Der hvor det er knyttet en del usikkerhet til forskningsbasert innovasjon, er utviklingen i markedsdrevet innovasjon i større grad basert på konkrete mål og ønsker. Utvikling og nyskaping skjer her som et svar på et behov i markedet. Der hvor forskningsdrevet innovasjon ofte kan framstå som nærmest en "kuhniansk revolusjon" (ibid) ved innføringen av radikalt nye ideer/teknologier som det ikke var et uttrykt ønske om, er markedsdrevet innovasjon mer inkrementell og representerer mer en evolusjon av allerede eksisterende ideer og teknologier. Det er en viss dualitet mellom både forskningsdrevet og markedsdrevet innovasjon i den forstand at nye teknologier som blir innført på markedet og som blir godt mottatt, etter hvert endres og videreutvikles som følge av kundenes skiftende og mer spesialiserte behov.

Wallevik, Aas og Hjemdahl (2013) peker videre på to arenaer hvor konkurranse mellom bedrifter kan bidra til innovasjon; produktkostnader og det å skille seg ut fra andre aktører. Effektivisering av prosess, teknologiske framskritt, m.m. kan være med på å redusere produksjonskostnadene, noe som vil kunne gi et prismessig overtak. Likevel, det påpekes også at i en norsk kontekst vil ikke dette nødvendigvis være en strategi med stor påvirkning da norske bedrifter har et langt høyere kostnadsnivå enn mange utenlandske (ibid 51). I slike tilfeller vil fokusering på forbedring av produkter/tjenester og med det skille seg ut fra

konkurrentene være en mer lønnsom strategi (Karlsen 2013:101) Gjennom slik differensiering hvor man utnytter spesielle fortrinn kan man så forbedre konkurranseevnen. Eksempler her kan være nærhet til råstoff som kan gi høy kvalitet, bruken av lokal kunnskap, nye produkter uten noen åpenbar konkurrent osv. Man kan trekke visse paralleller her til nye produkter som blir innført uten at markedet etterspør det, men som likevel blir suksessfulle da begge to kan være med på å fylle en nisje (Martin 1994:45).

3.1.3 Bakgrunnsfaktorer for innovasjon i det offentlige

I den senere tiden, godt hjulpet av den nevnte utvidelsen av hva som konstituerer innovasjon hvor organisatoriske endringer også vektlegges samtidig som denne sektoren har fått et økt fokus innad, har det blitt åpnet for at innovasjon i det offentlige også forekommer (ibid 101). Likevel, de bakenforliggende faktorene som har blitt vektlagt i studier av markedsstyrt innovasjon er ikke gjeldende i en offentlig kontekst i like stor grad (Røiseland 2013:191).

Ved å fokusere på hvordan markedsmekanismene er med på å stimulere til innovative handlinger legger man vekt på effekter som i langt større grad er å finne innenfor det private framfor det offentlige. Dette har stor betydning for hvordan man forholder seg til bakgrunnsfaktorer for hva som driver fram innovasjon. Dersom press fra markedet i en konkurransepreget økonomi med tanke på kostnadseffektivisering o.l. er det sentrale, hvordan kan innovasjon i det offentlige forekomme?

Der hvor private bedrifter vil ha en motivasjon i å senke utgiftene for med det å øke inntjeningen, vil ikke kommuner o.l. se den samme "gulroten" da eventuelle overskudd i budsjettene kan føre til mindre bevilgninger på et senere tidspunkt (Karlsen 2013:115). Dette må ikke forstås som at markedet ikke virker inn på det offentlige, men jeg vektlegger her lønnsomhetsaspektet. Markedsprinsipper har i stadig større grad blitt innført i det offentlige og kommunene blir oftere konfrontert med å måtte respondere på endringer i markedssfæren. Dermed må man på et lokalt plan i større grad handle utfra globale hendelser og tilpasse seg deretter. Jeg vil komme nærmere inn på dette forholdet mellom lokale tilpasninger på globale endringer på et senere tidspunkt.

Kommunene som tjenesteytere opplever heller ikke den samme konkurransen fra andre hold som det aktørene innenfor det private opplever (Røste 2013:74). Med enkelte unntak har kommunene mer eller mindre monopol på tilbudet av visse tjenester. Innbyggerne, brukerne, har i mange tilfeller ikke store valgmuligheter, selv om dette kan være avhengig av størrelsen til den aktuelle kommunen. Dette monoopolet utfordres derimot av et økt innslag av private

aktører i det som tradisjonelt sett har vært det offentliges anliggende. Eksempler på dette er private barnehager, sykehjem, m.m. (ibid).

Ved å følge den definisjonen lagt til grunn tidligere om den offentlige sektoren, her kommunene, som en tilbyder vil det kunne gi enkelte forklaringer på hva motivasjonen for nyskaping kan være. De samme faktorene kan gjelde for politikk på et nasjonalt nivå, men jeg konsentrerer meg her om kommunene. Politikerne er der både av og for folket og deres ansvar er blant annet å skulle tilby tilfredsstillende fellesskapsløsninger til de som er avhengige av dem (Teigen, Ringholm & Aarsæther 2013:28). Dette behovet forsterkes gjennom at det i mange tilfeller, som nevnt tidligere, er et kommunalt monopol på institusjoner som helse, utdanning, m.m. Forbedrede tjenester fører ikke utelukkende til en forbedret situasjon for brukerne, men kan også gi positive effekter innad i de gruppene som jobber med tjenestene (Ringholm 2013:115).

Gjennom ansvarsforholdet mellom det offentlige og befolkningen for øvrig skiller offentlig innovasjon seg fra privat. Det er med dette ikke sagt at bedrifter ikke tar grep på grunnlag av et ønske om å tilby bedre tjenester, men det eksisterer andre forventninger mellom folket og det folkevalgte. Det offentlige har tradisjonelt vært langt mindre rettet mot kostnadsbesparinger enn det private, og i flere tilfeller viser nyskaping i det kommunale tjenestetilbudet en kostnadsøkning, i det minste på kort sikt (ibid 117).

Innovasjon er ikke begrenset til de kommunale tjenestene, men kan også inkludere prosjekter som forbedrer situasjonen for sivilsamfunnet og det lokale næringslivet. Kommunen handler gjennom samfunnsplanlegging og næringspolitiske virkemidler, med bakgrunn i at et omstillingsdyktig næringsliv vil kunne bidra til ringvirkninger som styrker andre områder og lokalsamfunnets attraktivitet (ibid 113).

Karlsen (2013) blant andre, peker også på hvordan nettopp mangelen på "profittinsentiver" kan være medvirkende i å motivere til innovasjon. I og med at budsjettet som gjelder for det inneværende året bør brukes opp kan det gi muligheter for at eventuelle "restbeløp" som følge av besparelser i andre sektorer kan brukes på forskjellige innovasjonsprosjekter (Karlsen 2013:115). Dette vil jeg derimot ikke vektlegge spesielt i min analyse av Riston-avtalen. Fokuset vil ligge på hvordan kommunen opptrer i rollen som rammesetter i forhold til private næringsaktører.

3.2 Interne bakgrunnsfaktorer for innovasjon

3.2.1 Politiske endringer

Jeg har hittil behandlet nyvinninger i det private og offentlige separat og hvordan de skiller seg fra hverandre, men det er faktorer som influere prosessene i begge sektorer. Nye politiske retningslinjer og mål kan legge føringer for innovasjonsmuligheter og kan være grunnet i både internasjonale, nasjonale, regionale og lokale forhold. Reguleringer, krav, osv. som avviker fra den tidligere rådende tilstanden vil kunne føre til at både det private og det offentlig blir nødt til å gjøre endringer. Eksempler på dette kan være økte krav til renseanlegg for bedrifter, begrensninger på miljøskadelige utslipp m.m. som følge av et økt fokus på klimasituasjonen, tilrettelegging for den forestående eldrebølgen innenfor helse- og omsorgssektoren, osv. (Wallevik et.al. 2013:52). I slike tilfeller hvor nasjonale reguleringer innlemmes vil endringer komme utenfra og fungere som push-krefter. Det samme er tilfellet i de saker hvor nye reguleringer kommer fra overnasjonale unioner.

Samtidig kan målstyringsfaktorer fungere som pull-krefter. De vil da komme innenfra, fra et lokalpolitisk hold hvor kommunen, gjennom å se an sin situasjon, legger en strategi som definerer den videre satsingen. Det vil være strategier som tar sikte på å bedre opplevde forhold innad i kommunen og er noe som springer ut av et egenfølt behov for innovasjon, for eksempel på et organisatorisk plan innenfor en sektor, eksempelvis noen av de som ble nevnt i forrige avsnitt (ibid 56). En slik type strategiutvikling som har sin opprinnelse innad vil ikke utelukkende være på et politisk plan, den samme kilden til innovasjon gjelder også i de tilfeller hvor en privat bedrift endrer sin næringsstrategi.

3.2.2 Innovasjonssamarbeid

Innovasjon av forskjellige art, både i det private og offentlige, er med dette ikke noe som skjer adskilt fra den verdenen den eksisterer innenfor. Derimot så bygger det på tidligere erfaringer og endringer innenfor markedet, politikken og teknologien. Innovasjon er heller ikke noe som nødvendigvis skjer adskilt fra andre, men noe som ofte skjer i samspill med flere hvor det bygges på den kollektive kunnskapen til et bredt spekter av aktører, alle med ulik bakgrunn og motivasjon (Isaksen 2013:131). Verden i dag preges av at tidligere klare grenser mellom sektorer blir mer diffuse etter hvert som "wicked problems" blir mer og mer gjeldende. Komplekse problemer og utfordringer som påvirker på tvers av sektorer og som er uten noen klar og enhetlig løsning, krever nettopp samarbeid dersom man skal takle de utfordringene man står ovenfor på en best mulig måte (Røste 2013:82).

Dette samarbeidet kan være mellom aktører med forskjellig bakgrunn (Wallevik et.al. 2013:51). Bedrifter som befinner seg i hvert sitt marked kan begge oppnå goder og realisere felles mål gjennom samhandling, det samme kan også være tilfellet mellom den offentlige sektor og bedrifter i det private. Økt fokus på offentlig-privat samarbeid har fått en større og større plass innenfor debatten rundt både organisatoriske elementer samt tjenesteproduksjon, noe som kan være spesielt merkbart gjennom det økte innslaget av "new public management" (NPM) som modell for produksjon og tilbud av tjenester. Som samarbeidsform går NPM lengre enn nettverksbaserte metoder da det i større grad bringer med seg visse elementer fra privat sektor, mest sentralt er fokuset på en effektivisering, målstyring og kostnadsbesparelse (Bugge & Skålholt 2013:56).

Samarbeid som sentral faktor gjør seg muligens spesielt gjeldende i de tilfellene hvor det er snakk om både regionale samarbeidsformer samt klyngedannelse innenfor enten en region eller et mindre område (Wallevik et.al. 2013:51). Slike løst definerte klynger av forskjellig størrelse er nettopp et produkt av samarbeid og kan være med på å legge grunnlaget for videre kunnskapsutveksling.

3.2.3 Lokalkunnskap og innovasjonskultur

Kunnskapsutveksling mellom aktører er sentralt. Innovasjonsprosesser og de grep som tas må tilpasses en lokal kontekst (Fuglsang & Rønning 2013:98). Som nevnt under delkapittelet om markeds mekanismer, for at en innovasjon (enten teknologisk eller organisatorisk) skal få et fotfeste må den ikke tilfredsstillende noen objektive krav om å være "best", den må derimot være tilpasset det segmentet den er ment å bidra i, altså passe inn i en lokal nisje (Martin 1994:45). Bruken og utvekslingen av lokal kunnskap vil være med på å tilpasse innovasjonsprosessen til de utfordringene en eller flere aktører står ovenfor. Over tid utvikler det seg spesialisert kunnskap relatert til lokale forhold som ikke lett kan gjenskapes andre steder (Isaksen 2013:133). Denne kunnskapen kan framstå som taus kunnskap, en type kunnskap som ikke lett kan artikuleres og læres bort (Abelsen, Isaksen & Jaobsen 2013:24).

Fuglsang og Rønning (2013) påpeker at innovasjoner som overføres til en annen kontekst ikke nødvendigvis "adopterer", men heller "adaptes". For at en innovasjon skal kunne adapteres til andre forhold, og også forhåpentligvis fungere, hevder Røvik at man må begrense denne tause kunnskapen og heller få fram de essensielle grunnprinsippene ved konseptet (Røvik i Fuglsang og Rønning 2013:97). Dermed, når man på det lokale plan påvirkes av endringer som skjer både nasjonalt og globalt så er det nødvendig at man tilpasser lokale løsninger til

den konteksten man er en del av. Dette er med på å skape et "glokalt" preg, hvor det er en gjensidig påvirkning mellom det lokale og globale, og hvor "hybrider" skapes (Ritzer 2011:159).

Det er ikke kun kunnskap om situasjoner og lokal kontekst som spiller en viktig rolle. At det gjennom tid bygger seg opp en forståelse, kunnskap og erfaring om innovasjon, en slags innovasjonskultur eller "know how" har vist seg å gå igjen i flere tilfeller. Nytenkning som en integrert del av strategien anses som en viktig faktor (Wallevik et.al. 2013:59) og man kan snakke om innovative kommuner, bedrifter eller andre grupperinger hvor tidligere arbeid skaper grobunn for framtidige satsinger (ibid 57; Fuglsang & Rønning 2013:99; Førde 2010). En slik innovasjonskultur kan også være med på å sørge for at nye ideer og løsninger blir møtt med en større grad av aksept enn hva som kunne vært tilfellet ellers. Dermed bygger ny kunnskap alltid på tidligere erfaringer og selv om det kan regnes som et radikalt brudd er det likevel en fortsettelse, enn om det ikke er åpenbare likhetstegn (Abelsen et.al. 2013:23). Det at det er en form for kontinuitet som binder sammen det nye med det tradisjonelle kan gjøre overgangen enklere og kan spille en rolle når det kommer til om en innovasjon er suksessfull eller ikke. Samtidig kan denne brytningen skape problemer da den nettopp bryter med folks etablerte oppfatninger om hva det gitte tilfellet skal være.

3.2.4 *Entreprenørskap*

Innovasjon og nyskaping skjer ikke av seg selv gjennom en utenforliggende kraft, men er heller sterkt betinget av et samspill mellom kompetente aktører som er med på å drive utviklingen videre. Dette gjelder både for det offentlige og det private. Det er entreprenører som bringer eksisterende enheter i samspill med hverandre og dermed kreerer "kreative koblinger" (Teigen et.al 2013:16). Selv om entreprenørskap som basis for innovasjon i dag er ansett som en viktig komponent i begge sektorer, har også denne faktoren hovedsakelig vært relatert til det private. Årsakene til dette er de samme som tidligere har blitt nevnt som sentrale for øvrig privat drift; denne skapende aktøren har blitt ansett for å handle på bakgrunn av egeninteresse og et ønske om en personlig profitt (Ibid 17). Profitt brukes her i en relativt bred betydning som strekker seg utover det rent økonomiske.

Innovatøren, eller entreprenøren, i det offentlige deler flere likhetstrekk med entreprenøren i det private, men skiller seg ad da offentlig innovasjon ikke nødvendigvis skjer på bakgrunn av et ønske om økt personlig velstand og egen nytte. Heller så skjer det med bakgrunn i et ønske om å øke den *kollektive* velferden (ibid). Offentlige innovasjonsprosesser kan også framstå

som mer komplekse enn de i den private sfæren da de, i tillegg å ha fellesskapsløsninger som mål, også kan være skapt i et fellesskap. Denne tette tilknytningen opp mot en større enhet gjør at entreprenøren handler gjennom et mandat gitt av fellesskapet. Det er nødvendig å presisere at selv om entreprenører i det private kan ha en større drivkraft gjennom potensialet i økt personlig utbytte så er det langt fra uvanlig at fellesskapets beste også står i høysete.

Selv om det eksisterer visse ulikheter i hva som er drivkreftene, er det bred konsensus om flere av de personlige egenskapene som kan anses som felles for både entreprenøren i offentlig og privat regi (Wallevik et.al. 2013:61). Kreativitet, evne til å se nye muligheter, en "driv" og utholdenhet samt kompetanse om både den aktuelle konteksten og nyskaping generelt er alle trekk som går igjen på tvers av sektorer.

3.2.5 Innovasjonssystemer

Som vist, innovasjon skjer ikke adskilt verken fra andre aktører, tidligere hendelser eller endringer i rammebetingelser, men heller både på bakgrunn av og i samspill med endringer innenfor flere sektorer samt samarbeid mellom flere involverte og et bredt kunnskapsgrunnlag. Dette samspillet har blitt betegnet som et "innovasjonssystem" (Røste 2013:76). Det å definere forskjellige slike innovasjonssystemer er vanskelig da man ikke med letthet kan sette vanntette skott mellom det som påvirker og alt utenfor da grensene er svært diffuse. Dette gjør at konseptet rundt innovasjonssystemer er mer egnet som et rent teoretisk begrep framfor noe man kan bruke for å skulle definere framtidige innovasjonsprosesser (ibid 78).

Samtidig er det nødvendig å påpeke at de forskjellige delene som utgjør et innovasjonssystem ikke påvirker prosessen hver for seg, det er også et samspill mellom dem hvor de i tillegg til å drive innovasjonen videre også er med på å drive fram endringer innenfor de bakenforliggende faktorene. Endringer innenfor markedet og etterspørselen kan for eksempel føre med seg endringer innenfor det teknologiske segmentet, eventuelt omvendt. Innovasjon innenfor et felt kan med det drive med seg innovasjon innenfor et annet og skape en form for dominoeffekt (Wallevik et.al. 2013: 57).

Jeg vil ikke gå like dypt i min analyse av hvilke typer innovasjon det er som har ført fram til Riston-avtalen som dette systemperspektivet muligens krever da dette ikke er en ren "prosesstudie", men avtalens forskjellige sider vil likevel bli forsøkt analysert med bakgrunn i de innovasjonsbetingelsene skissert her. I likhet med at innovasjonssystembegrepet er vanskelig å definere klart vil det også være vanskelig å avgrense alle de forskjellige faktorene

som kan påvirke innovasjonsprosesser i enten det offentlige, private eller i samarbeid mellom de to. Det vil derfor nødvendigvis være enkelte elementer som ikke vil bli behandlet her, men som likevel kan tenkes å ha hatt en viss påvirkning. Mitt fokus vil være på hvordan Riston-avtalen er et produkt av endringer innenfor markedet, regioner/kommuner, teknologien og politikken samt hvilke insentiver dette skaper for både det private og det offentlige.

3.3 Sysselsettingssystemer i endring

Gjennom avtalen legges det opp til en økning i arbeidsplasser på sjøen, noe som igjen gir økt arbeidsinnsats på sjøen. Dette vil igjen direkte påvirke situasjonen utover fangstleddet da økt innsats i kystflåten fører med seg ringvirkninger som i siste instans vil kunne gi flere innbyggere, flere barn i skole/barnehage, osv. Jeg vil bygge på arbeidet til Svein Jentoft og Cato Wadel (1984) samt Jahn Petter Johnsen, Jostein Vik og Signe Sønvisen (2011) som har studert og beskrevet mekanismene bak rekrutteringen innenfor fiskerinæringen i to forskjellige tidsperioder. Jeg vil se på kystkommunen Hasvik som et fiskerisysselsettingssystem og bruke dette begrepsapparatet for å beskrive Hasviks situasjon i et endret arbeidsmarked innenfor fiskeriene.

I et lokalsamfunn kan man fra et fiskerimessig synspunkt identifisere tre elementer som alle er knyttet sammen gjennom forskjellige bindinger; flåten, landanlegget og det "lokale". Her bruker jeg begrepet "det lokale" i en relativt vid forstand som inkluderer både de øvrige arbeidsplassene samt relasjonene mellom innbyggerne. Disse institusjonene er knyttet sammen i en symbiose hvor endringer innenfor det ene leddet påvirker de andre.

Dette fenomenet og dets påvirkning for sysselsettingen innenfor fiskeriavhengige lokalsamfunn ble beskrevet av blant annet Svein Jentoft og Cato Wadel. De viste hvordan utdanningsinstitusjonene, hjemmet/familien, fartøyet samt tilvirknings- og servicebedriften alle bidro til en rekrutterings- og læringsprosess som opprettholdt og forsterket knytningen mellom næringen og det lokale. De beskrev hvordan ungdom ble rekruttert inn i næringen gjennom en relasjonell tilknytning med personer innenfor fiskeriet og hvordan de på den måten tidlig fikk et forhold til både det tekniske så vel som de sosiale aspektene (Jentoft & Wadel 1984). Jeg tolker det som at dette sosiale aspektet står sentralt og danner basisen for aktørenes handlinger innad i systemet. Gjennom aktørenes relasjoner skapes det en gjensidighet, både i form av en gjensidig avhengighet mellom institusjonene, men også gjennom uformelle regulerings- og kontrollmekanismer.

Disse sysselsettingsmekanismene har derimot blitt møtt med kritikk de senere år grunnet endringer i de formelle og lovregulerte aspektene ved fiskeriet. Etter hvert som rammevilkårene for drift har endret seg, så har også rekrutterings- og sysselsettingsmekanismene. Kravet til formell kompetanse gjennom utdanning, kurs, sertifikater, teknologisk kunnskap osv. har flyttet grensene som definerer hvem som har tilgang til yrket. Der hvor betydningen av relasjoner og primærsosialisering var med på å åpne opp for lokal ungdom samtidig som det kunne stenge for personer utenfra, ser man nå en endring. De formelle kravene har ført til at rekrutteringen kan foregå fra et langt større geografisk område, mens de lokale har mistet sitt viktigste fortrinn i kampen om arbeidsplassene, nemlig en inngående og situert detaljkunnskap om lokale forhold som ofte kan arte seg som "'taus kunnskap" (Johnsen & Vik 2008). Det er selvfølgelig ikke sagt at ikke lokale får arbeidsplasser innenfor fiskerinæringen da erfaring og relasjoner spiller en stor rolle, men grunnet mer fastsatte krav samt internasjonale avtaler (blant annet EØS) har det blitt mer utpreget konkurransemarked.

Denne formaliseringen kan føre med seg en "avforankring" hvor det blir en løsere kobling mellom det lokale og næringen ved at taus kunnskap som eksisterer i det lokale og er gyldig for den konkrete konteksten tilsidesettes i større grad og erstattes av mer vitenskapelig og formell kunnskap. Dette kan ha implikasjoner for hvordan man ser på blant annet forvaltningen av bestanden når man ikke lenger legger de sosiale forholdene på det lokale plan til grunn, men heller ser på markedsprosesser som styrende; ressursen blir nærmest noe fremmed som ikke er like integrert i dagliglivet. Fisken i havet går fra å være en lokalsamfunnsbærer til å bli en mer rendyrket økonomisk ressurs. Avforankringen blir videre forsterket ved at man gjennom endrede sysselsettingsmønster får en større andel personer uten den samme lokale tilknytningen, men som heller kommer fra et langt større geografisk område og som innehar andre forståelser og oppfatninger om hva fiskeriet er.

Arbeidet gjort i disse to studiene retter seg hovedsakelig mot rekrutteringsmekanismene, noe som vil være utenfor mitt felt. Jeg er mer fokusert mot de bindingene som eksisterer mellom flåteleddet, landnæringen og lokalsamfunnet, da med fokus på virkninger i form av innbyggertall, arbeidsplasser i andre næringer, osv. og hva de kan medføre for dynamikken mellom samfunn og næring i fiskeriavhengige lokalsamfunn. Det vil også være noen begrensninger i denne studien, da tidsskjemaet ikke tillater meg å gå for nært inn på forholdene og relasjonene som eksisterer mellom aktørene.

4 Metode

Formålet med dette kapittelet er å beskrive den metodologiske tilnærmingen jeg har hatt til denne studien. Datamaterialet består av både kvalitative og kvantitative data og jeg vil redegjøre for innsamlingsmetodene og -prosessene. Avslutningsvis vil jeg reflektere over eventuelle feilkilder, metodiske utfordringer og forskerens rolle.

Utformingen av det metodiske opplegget gjøres på bakgrunn av de spørsmålene som blir stilt innledningsvis og er sentralt for å kunne gi et adekvat svar på problemstillingen. Samtidig kan også visse metodologiske begrensninger være med på å influere det fokuset en studie har (Everett & Furseth 2012:127). Fokuset kan måtte endres dersom det foretrukne opplegget ikke er gjennomførbart, dersom dataene ikke er sikre nok eller mulig å adskille, osv.

For å undersøke hvordan Riston-avtalen kom til, samt hvorvidt den har hatt noen effekt for leveransene, fiskerinæringen og lokalsamfunnet i Hasvik kommune har jeg valgt en kvalitativ tilnærming med innslag av kvantitative data. De spørsmålene jeg har stilt innledningsvis favner relativt bredt og for at jeg best kan gripe an denne kompleksiteten er det nødvendig med en inngang til feltet som tar høyde for nettopp de forskjellige aspektene ved Riston-avtalen, det vil si bakgrunnen, prosessen og virkningene. De kvalitative dataene består av intervju med relevante aktører samt bruk av det jeg anser som mest relevante og tilgjengelige dokumentene knyttet opp til avtalen. Dette inkluderer nyhetssaker, sakspapirer, møtereferater, osv. Jeg likevel ikke betegne studien som en dokumentanalyse da intervju- og tallmaterialet utgjør størsteparten av dataene. Kvantitative data i form av fangsttall, antall arbeidsplasser på fartøy/landanlegg, innbyggertall m.m. vil bli brukt for å besvare hvorvidt bruken av Riston-fondet har påvirket en endring i leveranser, flåtestruktur og lokalsamfunnet. Observasjon utgjør en mindre del av datamaterialet og begrenser seg til deltagelse på et seminar om Riston-saken og utviklingen i norsk fiskerinæring, arrangert i Tromsø i regi av "Gjenreis Kystnorge", den 4. oktober 2014.

4.1 Casestudie framfor komparativ analyse

Studien av Riston-avtalen er en casestudie. Lignende avtaler (bortfall av plikter mot økonomisk kompensasjon) har blitt gjennomført i andre kommuner; bortfall av leveringsplikt i Andøy, underskrevet i 2014, samt bortfall av aktivitetsplikt i Skjervøy og Bø i Vesterålen, underskrevet i 2010 og 2014 henholdsvis. Dette er tilfeller som også fortjener å bli studert, men i denne oppgaven vil de kun bli beskrevet. Det er relativt kort tid siden avtalene i Bø og Andøy ble underskrevet, av den grunn kan man anta at de store effektene ikke viser seg ennå.

Det vil også være svært vanskelig å skulle si noe om eventuelle framtidsutsikter. Skjervøys avtale med Nergård er av en litt eldre dato, men bruken av pengene fra avtalen har blitt sterkt kritisert (Jørgensen 2009; Solvang 2013; Solvang 2014). Grunnet diverse anklager om tildelingen av pengene, påstander om økonomisk rot, pågående granskninger m.m. (Solvang 2014) anser jeg Skjervøys tilfelle som for "urent" til å kunne bli undersøkt i en slik kontekst som denne oppgaven har. På bakgrunn av dette velger jeg å ikke gjøre en komparativ studie, men heller fokusere på Hasvik som case.

4.2 Kvalitative data

4.2.1 Valg av informanter

De personene som ble intervjuet ble valgt ut grunnet deres tilknytning til Riston-avtalen. For å få en nærmere innsikt i hva som var motivasjonen fra kommunens side for å inngå samtaler med Giske Havfiske, samt hvilke retninger forhandlingsprosessen tok underveis så jeg det som naturlig å gjennomføre intervjuer med kommunens ordfører som var kommunens representant under forhandlingene. Det har også blitt gjennomført samtaler med representanter fra Giske Havfiske. Avtalen har vekket negative reaksjoner fra enkelte, og bakgrunnen for politianmeldelsen samt andre motforestillinger har blitt belyst gjennom samtaler med de som har stått for den nevnte anmeldelsen. De næringsdrivende (fiskebåteierne) som har mottatt lån fra Riston-fondet, fem totalt hvorav tre ble intervjuet, har blitt spurt om deres bruk av lånet samt deres syn på den ferdige avtalen og hvilke effekter den har hatt for egen næringssituasjon, samt for Sørvær og Hasvik kommune for øvrig. Som en fortsettelse av hvordan Riston-fondet har blitt anvendt og hvilke organisatoriske ordninger som ble iverksatt på et tidlig stadium, har jeg også foretatt samtaler med representanter for Sørvær Kystfiskeinvest AS.

4.2.2 Den første kontakten

Gjennom innledende samtaler over både e-post og telefon med ordføreren i Hasvik fikk jeg tilgang til både sakspapirer som kunne belyse prosessen rundt Riston-fondet og en oversikt over hvilke personer som hadde mottatt støtte fra fondet, samt tilhørende fartøy. Samtlige mulige informanter ble kontaktet over telefon og tilsendt informasjonsskriv og samtykkeskjema hvor det ble gjort klart hva deltagelse i studien ville medføre. Dette gjøres med hensyn til etiske retningslinjer, men et skriv vil ikke kunne kommunisere fullt og helt hva deltagelse innebærer. Informantene hadde av denne grunn mulighet til å trekke seg når som helst fra deltagelse, en mulighet kun en benyttet seg av i forkant av det forestående intervjuet.

4.2.3 Gjennomføring av intervju og innsamling av kvalitative data

Fire av intervjuene ble gjort som personintervjuer i Hasvik under mitt feltopphold der, et opphold som varte i fire dager. Intervjustedene ble valgt ut i fra informantenes eget ønske. Dette muliggjør at det som kan framstå som en litt "fremmed" situasjon ikke blir fullt så anspent dersom det gjøres i omgivelser som virker mer kjente og naturlige (Elwood & Martin 2000). Alle de involverte ble forsikret om at deres deltagelse og de svarene de ga ville bli anonymisert. Dette kan være utfordrende i enkelte tilfeller, både på grunn av at Hasvik er en liten kommune hvor "alle kjenner alle" samtidig som enkelte vil være vanskelig å anonymisere grunnet deres stilling. Her vil man kunne støte på visse etiske problemstillinger hvor informantens personvern settes opp mot de funn som kommer fram gjennom uttalelsene. Svar som kan regnes som graverende, sensitive og ellers avslørende for visse parter har jeg valgt å ikke inkludere da personvernet til de involverte gis forrang.

Jeg anså det som verken ønskelig eller praktisk mulig å gjennomføre annet enn enkeltintervjuer. Riston-avtalen har stort sett blitt omtalt i positive ordelag, men det har likevel vært klare motforestillinger og kritiske bemerkninger til både den endelige avtalen samt forhandlingsprosessen, noe som førte til en politianmeldelse mot kommunen. Spørsmål knyttet til syn på prosessen, løsningen og anmeldelsen ble tatt opp i samtlige intervjuer. Kontroversielle saker kan i mange tilfeller være enklere å prate om i en mer privat setting og det er mulig at det skaper en friere samtale. Likevel, jeg ønsker ikke å overdrive den betydningen dette kan ha hatt i disse intervjuene da jeg ikke vil betegne spørsmålene som direkte personlig sensitive.

På grunn av både tidspress og økonomiske årsaker var det ikke mulig for meg å ha et lengre opphold i kommunen. Dette, samt enkelte uforutsette hendelser, førte til at det var fire intervjuer som ikke var mulig å gjennomføre i Hasvik. Disse ble gjort over telefon. Hvilke utfordringer dette kan medføre skal jeg redegjøre for på et senere tidspunkt.

Jeg gikk inn for en semi-strukturert tilnærming til intervjuene. Det ble på forhånd lagd en intervjuguide med flere hovedtemaer som alle svarte til de forskjellige aspektene av avtalen. Under hvert av disse var det flere konkrete spørsmål, men både spørsmålene og hovedtemaene var ment å fungere som utgangspunkt for en litt mer ustrukturert samtale hvor det var anledning å komme innom ting som guiden ikke tok høyde for og som ikke var inkludert. Intervjuguidene tok utgangspunkt i en felles mal, men de ble individuelt tilpasset i samtlige tilfeller med ett unntak; de som hadde benyttet seg av fondet ble spurt ut fra samme

skjema da jeg ikke anså det som verken nødvendig eller mulig å gjøre tilpasninger på forhånd. Det var naturlig nok ulikheter i svarene de ga, men dette var det ikke mulig å ta høyde for når intervjuguiden ble lagd. En semi-strukturert tilnærming, til forskjell fra mer rigide datainnsamlingsmetoder som for eksempel spørreskjema, åpner nettopp for at slike ulikheter som man ikke kan se på forhånd blir tatt høyde for og inkludert (Ryen 2002:97).

I og med at samtlige intervjuguiden hadde utgangspunkt i samme mal var det enkelte spørsmål som gikk igjen. Disse spørsmålene gikk stort sett på situasjonen i tiden fram til 2006, betydningen av Riston-fondet for Sørvær/Hasvik kommune, kontroversene i ettertid (spesifikt anmeldelsen), modellens overførbarhet og hvorvidt den endelige avtalen var den mest optimale løsningen sett i lys av den situasjonen partene befant seg i. Intervjuene skiller derimot litt på hvor dypt hvert tema blir behandlet. Dette beror både på hvor relevant hvert tema var for de forskjellige informantene samt de svarene de ga og hvorvidt de innbød til videre oppfølging. I og med at intervjuguiden som ble brukt i stor grad ble skrevet i stikkordsform og tilpasset både før og under intervjuet samt at man gjennom intervjuene kom inn på flere temaer som malen ikke dekket, har jeg valgt å ikke inkludere den blant vedleggene.

4.3 Kvantitative data

4.3.1 Tallmateriale

For å belyse endringene innenfor fiskerisektoren i kommunen vil det bli brukt tall knyttet til fangst- og levering, flåtestørrelse, registrerte fiskere og arbeidsplasser knyttet til fartøy og industri. Fangst- og leveringstallene består av data hentet fra tre grupper; "Riston-båtene", øvrige fartøy hjemmehørende i Hasvik samt fartøy fra resten av landet. Kvotene fra Riston-båtene blir også satt opp mot kvoten for en av de få gjenværende ferskfisktrålerne som har et lignende konsept av det Riston hadde. Disse tallene vil fungere som et hypotetisk case for å se hvor mye den opprinnelige Riston-kvoten kunne utgjort dersom den ennå hadde levert i Sørvær i tråd med bestemmelsene. Utviklingen i fiskerinæringen i Hasvik vil også sammenlignes med det som er tilfellet i geografisk nærliggende kommuner for å dermed kunne gi en bedre forståelse av hva eventuelle endringer faktisk innebærer. Alle tall knyttet til fartøyene vil bli behandlet på gruppenivå⁹ for å sikre at individuelle fartøy ikke kan gjenkjennes.

⁹ Gruppenivå vil bety en inndeling etter lengde; <11m, 11-14,99m, 15-20,99m, 21-27,99m og >28m.

For å se hvor mye av leveransene fra den lokale flåten (fartøy registrert i Hasvik kommune) som Riston-båtene utgjør vil tallene fra sistnevnte bli satt opp mot andre fartøy fra kommunen. Riston-båtenes leveringer vil også bli satt opp mot det totale kvantumet som leveres, altså fra både fremmedflåten og den lokale, for å se hvor stor andel av de totale leveransene til industrien de står for.

Øvrige endringer innad i kommunen som ikke omhandler fiskerinæringen vil bli belyst ved å se på demografiutvikling, samt hvorvidt det har vært en endring i bosettings- og sysselsettingsmønsteret. Dette er statistikker det ikke er mulig å si at nødvendigvis henger direkte sammen med eventuelle endringer i fiskerisektoren da de kan bero på andre tiltak også.

Tall over antall fartøy og antall fiskere er hentet fra Fiskeridirektoratets merkeregister og fiskermanntall. Tall som omhandler fangst og leveringer er hentet fra Fiskeridirektoratets sluttseddeldatabase. Statistikker fra sluttseddeldatabasen er et tallmateriale som har blitt stilt til disposisjon for meg, innhentet og organisert ved hjelp av ansatte ved Nofima i Tromsø. Bruken og framstillingen av disse dataene er gjort i samsvar med kravene til Norsk lisens for offentlig data (NLOD)¹⁰. Framstillingene av tallmaterialet fra sluttseddeldatabasen er blitt vurdert opp mot kravene til NLOD og godkjent av Fiskeridirektoratet. For bruk av leveringstall knyttet til fiskemottakene og ferskfisktråleren er det gitt tillatelse fra de respektive bedriftene. Statistikk som tar for seg ikke-fiskerirelaterte temaer er hentet fra Statistisk Sentralbyrås (SSB) ordinære databaser og KOSTRA-databasene¹¹.

4.4 Behandling og bearbeiding av datamaterialet

Intervjuene som ble gjort ansikt til ansikt ble tatt opp på båndopptaker, mens de fire telefonintervjuene ble tatt opp via et tredjepartsprogram. Intervjuene varierer i lengde, men varer stort sett fra en halvtime opp til en time. Lydfilene ble lagret på både datamaskin og minnepenn. Innholdet i lydfilene ble anonymisert gjennom å bli gitt et kodet navn. En koblingsnøkkel ble oppbevart separat.

Jeg besluttet å kategorisere det som kom fram i intervjuene i en samlet oversikt framfor å transkribere samtlige separat. Etter å ha hørt gjennom intervjuene, ble svarene først satt inn i en grov tematisk oversikt av typen "Prosess", "Resultat" m.m. før jeg etter en nøyere

¹⁰ Se "Oppsummering av vilkårene i Norsk lisens for offentlig data (NLOD)" for mer informasjon: <http://data.norge.no/nlod/no>.

¹¹ KOSTRA: Kommune-Stat-rapportering.

gjennomgang delte dette opp i mer konkrete bestanddeler; "Anmeldelse", "Disponering av fond" m.m. Denne framgangsmåten ga etter mitt syn en lettfattelig oversikt over de relevante temaene samtidig som det ble mulig for meg å identifisere motsetninger. I tillegg var denne framgangsmåten tidsbesparende sammenlignet med det å skulle transkribere samtlige intervju.

4.5 Metodiske utfordringer

Den valgte tilnærmingen til et forskningsarbeid fører med seg metodologiske svakheter, uavhengig av hvilken innfallsvinkel man går for. Jeg vil her redegjøre for noen av de svakhetene ved det opplegget som har blitt brukt i denne studien.

4.5.1 Intervjuform og utvalg

Jeg valgte som nevnt å gå inn for enkeltintervju framfor gruppeintervju. Jeg anser ikke dette som å utgjøre en veldig stor svakhet ved datainnsamlingen da det verken var mulig eller ønskelig å gjennomføre intervju i større grupper. Gruppeintervju kan bidra til at deltagerne blir klar over ting de tidligere ikke hadde tenkt på, men jeg anser ikke dette som å skulle bidra stort i denne konteksten.

Bruken av telefonintervju derimot, kan det rettes kritikk mot. Ikke-språklige handlinger som kroppsspråk, ansiktsuttrykk, osv. utgjør en stor del av kommunikasjonen. I og med at man ikke kan se personen man prater med forsvinner denne dimensjonen og man har ikke mulighet til å oppfatte det som de ikke-språklige handlingene kommuniserer. Jeg begrunner likevel mitt valg med at både tidsmessige og økonomiske årsaker førte til at det ikke var mulig for meg å ha et lengre opphold i Hasvik og fire intervju måtte dermed utføres over telefon. Samtidig regner jeg verken spørsmålene eller det som kom fram i intervjuene som dyptgående personlige temaer, de dreier seg heller rundt faktaopplysninger og oppfatninger om debatter som allerede har vært brettet ut i media.

Jeg anser utvalget av informanter som tilstrekkelig for dette formålet. Likevel kunne det vært interessant å foretatt intervjuer med lokale fiskere som har valgt å ikke benytte seg av fondet, men det var ikke gjennomførbart på grunn av at feltoppholdet ikke kunne bli lengre enn det var. Den generelle oppfatningen om avtalen i lokalsamfunnet kunne også vært belyst gjennom feltsamtaler og ville muligens vært med på å gi studien en litt annen dimensjon, men det ville vært litt utenfor det fokuset jeg har valgt.

4.5.2 Feilkilder og unøyaktigheter i tallmateriale

Ved bruk av tallmateriale kan avvik forekomme. Enkelte unøyaktigheter vedrørende tallene som tar for seg sysselsettingsendringer kan ha oppstått i de tilfeller hvor informasjon har blitt innhentet gjennom intervju, og ikke gjennom digitaliserte databaser. Dette er beretninger og anslag gjort under intervjusituasjonen og det har dermed ikke alltid vært mulig for de som blir intervjuet å komme med nøyaktige tall. Dermed er det mulig at små avvik i visse tilfeller kan eksistere mellom det som rapporteres og det som faktisk er tilfellet. I de tilfellene hvor det er en fare for dette vil leseren bli gjort oppmerksom på det. Likevel er det rimelig å anta at det kun er snakk om små avvik.

Eventuelle avvik knyttet til fangst- og leveringstall kan i noen tilfeller forekomme da fritidsfiskere hovedsakelig ikke er medregnet i tallmaterialet som ligger til grunn i denne studien, men kan i enkelte tilfeller ha blitt inkludert. Dette er imidlertid små verdier og vil ikke gi noen reell endring i tallene. Likevel kan det beregnes en feilmargin på omkring 1% fra det som rapporteres her.

For eventuelle feilkilder knyttet til enten SSBs eller Fiskeridirektoratets databaser; se de enkelte databasenes merknader knyttet til statistikkene.

4.5.3 Forskerens rolle

Alle bærer med seg en form for kulturell ballast som man har opparbeidet seg gjennom sitt liv, lærdom og erfaringer. Dette er kunnskap som kan ligge dypt forankret og noe man ikke med letthet kan legge bak seg, om det i det hele tatt er mulig (Nilssen 2012:29). Slike erfaringer kan legge ubevisste føringer for hva man ser etter og hvordan man tolker det man oppdager. I og med at jeg er oppvokst i en kystkommune som deler flere likheter med Hasvik, har jeg gjennom mange år lært om fiskerienes rolle og betydning for småsamfunns framtid. Denne bakgrunnen har vært med på å farge mine oppfatninger og jeg innehar en subjektiv oppfatning om hva som bør gjøres i visse tilfeller. Jeg har likevel forsøkt å legge mine egne oppfatninger til side og gått inn i saken uten det mål om å skulle finne hva som er "rett" eller "galt" i forhold til kystsamfunnenes framtid. Det å skulle sette seg selv på utsiden, altså distansere seg fra feltet, og dermed skape seg en identitet som "utenforstående" samtidig som man beholder en viss tilknytning er en vanskelig øvelse (Ryen 2002:119).

Selv om det innebærer visse utfordringer, kan det å ha en tidligere kjennskap til det forholdet man undersøker kan også bli sett på som en nyttig ressurs. Innenfor alle systemer, både de næringsmessige og kulturmessige, eksisterer det kunnskap som er taus og som artikuleres

gjennom koder og uformelle (og til en viss grad ubevisste) normer (ibid 118). Ved å ha en kjennskap til nettopp disse formene for kunnskap, kommunikasjon, språk og handlinger vil man kunne plukke opp på viktige elementer som kan være "skjult" i det budskapet som kommer fram (ibid 107). En viss bakgrunnskunnskap fra fiskerisamfunn vil også kunne gjøre at man kommer dypere inn i temaet ved at begge har en eksisterende "plattform" å bygge videre på. Det er likevel utfordringer bundet opp mot dette ved at man risikerer å ta ting for gitt, ting som en rent utenforstående vil søke en bedre forståelse av, og kanskje dermed komme "bak" en uttrykksmåte som er preget av underforståtheter som slett ikke trenger å være så entydige som de formidles til kjentfolk. Tidligere erfaringer kan føre til at noe framstår som banalt og blir oversett, dermed kan man gå glipp av interessante svar som muligens hadde fortjent oppfølgingsspørsmål. Det å stille "dumme spørsmål" kan være en prøvelse, men er like fullt viktig.

At forskeren har en kjennskap og relasjon til den kulturelle egenarten i et system vil også kunne gi han eller hun en større grad av legitimitet i møtet med de som deltar i studien, men det bør like fullt eksistere en rollefordeling slik at man ikke går utover sin rolle og dermed mister legitimiteten som nettopp forsker (ibid). At deltagerne og forskeren deler noen av de samme erfaringene kan muligens være med på å gi en annen dimensjon til de svarene som gis ved at informantene føler en større grad av "trygghet". I og med at mitt feltarbeid foregikk over en relativt kort periode og at det ikke var mulig å skulle tilbringe lengre tid med informantene kan slik eksisterende kulturell kapital være sentral da det kan bygge en viss relasjon på kort tid. Jeg vil likevel ikke overvurdere den betydningen dette kan ha hatt da intervjuene ikke kan sies å dreie seg om direkte personlige temaer, men heller mer faktabaserte opplysninger.

4.6 Validitet og reliabilitet

For å måle kvaliteten på en studie og styrken i de dataene den bygger på er det nødvendig å se på validiteten og reliabiliteten og bruke disse som kvalitetskriterier (Ryen 2002:177).

Validitet svarer til hvorvidt en undersøkelses data er relevante for det valgte fokuset, eller med andre ord; har man målt det man ønsker å måle? Er datamaterialet gyldig? Det skiller i enkelte tilfeller mellom intern og ekstern validitet hvor intern validitet er definert av om målingene er relevante for den valgte studien, mens ekstern validitet svarer til hvorvidt de resultatene man har kommet fram til er gyldige i annen kontekst også, altså om de kan generaliseres (ibid 179).

Validitetsproblemer kan oppstå når man skal forsøke å konkretisere mer løst definerte mål og begreper av typen "forbedret driftsgrunnlag", "økt levestandard", "identitet", osv. Mulige effekter av Riston-fondets anvendelse kan spenne over et bredt spekter og jeg har gjennom operasjonaliseringen av disse effektene forsøkt å ta høyde for den kompleksiteten som kan eksistere. Likevel vil det kunne være elementer som ikke er blitt inkludert grunnet studiens fokus.

Reliabilitet dreier seg mer om hvorvidt det man baserer undersøkelsen på er pålitelig. Kan man anta at det som er kommet fram stemmer overens med virkeligheten? Kan undersøkelsen gjentas av andre og likevel produsere samme resultat? Her støter man på en utfordring ved å skulle bruke disse kvalitetskriteriene i en kvalitativ setting framfor en kvantitativ. Å gjenta kvalitative undersøkelser med det mål å produsere et likt resultat er vanskelig, om ikke umulig, da menneskelig atferd og tankemønstre ikke er statisk, men heller i konstant endring.

For å best sikre at en undersøkelse kan sies å være reliabel etter disse kriteriene foreslår Lincoln og Guba at man etterlater et "audit trail" (Lincoln & Guba 1985 i Nilssen 2012:142), noe som innebærer at forskeren gjør det klart hva som var utvalget, hvordan datainnsamlingen foregikk, hvilke valg som ble tatt underveis, osv. Jeg har gjennom dette kapitlet forsøkt å gi en så grundig inngang til mitt metodiske opplegg som mulig gjennom beskrivelsene ovenfor. Likevel vil det ikke være mulig å duplisere en undersøkelse da datamaterialet alltid vil være avhengig av den konteksten det først ble gjennomført i, det Lincoln og Guba kaller "dependability" (Lincoln og Guba 1985 i Nilssen 2012:141).

5 Ytre og indre innovasjonsfaktorer

Selv om Riston-avtalen er et brudd med tidligere praksis har den ikke vokst fram separert fra den verden den eksisterer innenfor. Den har blitt skapt på bakgrunn av, og i samspill med, nye strømninger innenfor både politikk, marked og teknologi samt forhold som dreier rundt dens lokale kontekst. I det følgende kapittelet vil jeg forsøke å svare på et av spørsmålene stilt innledningsvis; hvilke indre og ytre bakgrunnsfaktorer for innovasjon som har vært med på å drive fram Riston-avtalen kan man identifisere? Som det ble nevnt i kapittel 3, av ytre faktorer inkluderer jeg teknologiske, politiske og markedsmessige forhold. Indre faktorer svarer til de interne egenskapene i den lokale konteksten som er med på å drive fram nyskaping; tilstedeværelsen av en "innovasjonskultur" som gjør det lettere for nye ideer, ikke bare å skapes, men også å implementeres.

Selv om jeg her har skilt disse ad og behandlet dem som effekter som virker utenfra og innenfra er det nødvendig å huske at det er koblinger mellom dem. Etter hvert som verden blir mer sammenknyttet og det blir mindre avstand mellom de forskjellige nivå, da det lokale, regionale, nasjonale og globale, er endringsprosesser i større grad påvirket av flere nivå. Globalismen er ikke nødvendigvis kun en ensrettet prosess som utelukkende fungerer ovenfra-og-ned, men kan også selv påvirkes av den lokale konteksten og dens unike egenskaper.

5.1 Ytre faktorer

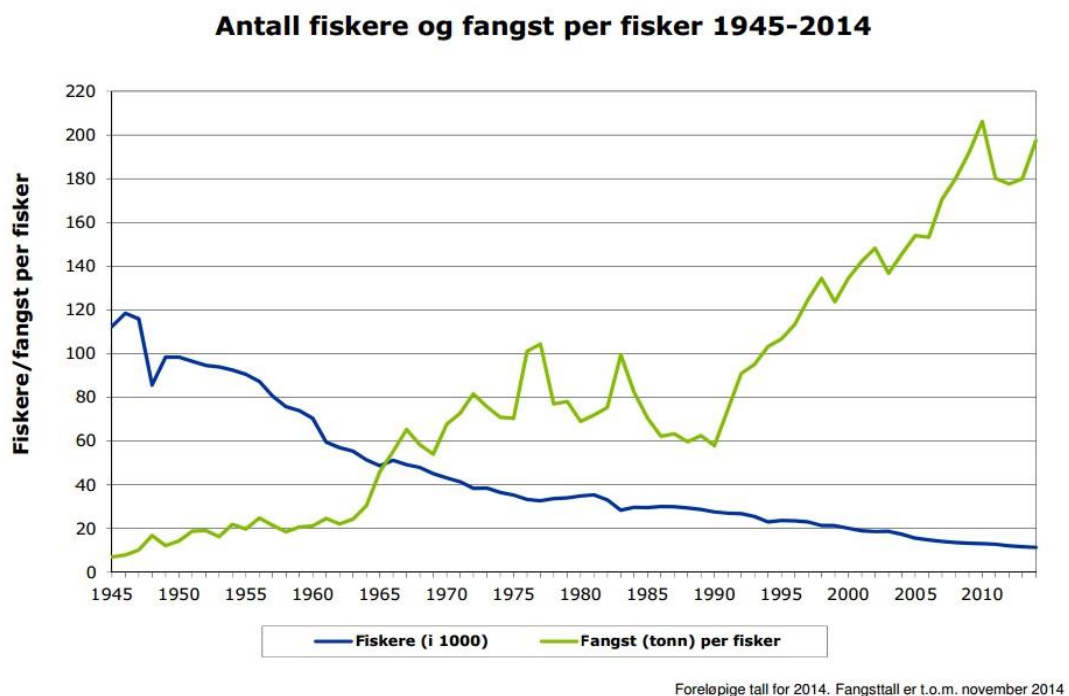
Som en fortsettelse av det jeg presiserte i det foregående avsnittet; selv om jeg behandler de politiske, markedsmessige og teknologiske endringene separat så er de på langt nær uavhengige av hverandre. Heller inngår de i et samspill hvor endringer innenfor ett felt er med på å drive fram nyskaping innenfor de andre. Dette er komplekse prosesser som kan foregå i etterkant, men også i samtid. Det vil naturlig nok også kunne være flere faktorer som spiller en part, både innenfor og utenfor fiskerinæringen, men jeg vil forsøke å forholde meg til de delene jeg anser for å være nærmest knyttet opp mot den konkrete avtalen.

5.1.1 Nye politiske retninger – modernisering, redusering og deregulering

Ett av de uttalte politiske målene vedrørende norsk fiskerisektor har i lengre tid vært "økt lønnsomhet i alle ledd" (Regjeringen 2004). Selv om ambisjonen om økt verdiskaping "fra bord til fjord", som det ble uttrykt av daværende fiskeriminister Svein Ludvigsen (Regjeringen 2005), er høyst aktuelt i dag er den langt fra en ny tanke. Fiskerinæringens manglende produktivitet sett i forhold til andre deler av norsk industri har vært forklart med

blant annet at det er en overkapasitet i flåteleddet. Helt siden etterkrigstiden har en reduksjon av flåten stått på den politiske dagsordenen. Jeg har tidligere vist hvordan deler av norsk fiskeriregulering henger sammen med den norske, eventuelt nordiske, modellen. Den norske modellen forutsetter som nevnt at det er en samlet innsats som skal ligge til grunn for å øke den kollektive velferden. Dette innebærer at virksomheter, både offentlig og privat, skal være med på å finansiere velferdsgoder, og som en følge av det er det en nødvendighet at de forskjellige delene i systemet henger med i produktivitetsøkningen.

For å redusere overkapasiteten i flåten og dermed øke lønnsomheten i næringen ble først kondemneringsordningen, og senere strukturering innført som et av tiltakene ment å bote på det som framstod som et vedvarende problem. Strukturering innebærer som nevnt at fartøyeiere kan overføre flere til kvoter til ett og samme fartøy mot at fartøyene kvotene opprinnelig tilhørte tas ut av fisket. Dette er ment å gi hvert fartøy større kapasitet til å drifte over en lengre tidsperiode før kvoten blir oppfisket. Antall personer sysselsatt i næringen har også blitt redusert som følge av struktureringen, ved at det er blitt færre fartøy, men også ved at teknologiske nyvinninger har gjort det mulig for færre fiskere å fange mer fisk enn det som tidligere var mulig (Fiskeridirektoratet 2015).

Figur 5.1: Fangst per fisker og antall fiskere 1945-2014. Kilde: Fiskeridirektoratet 2015.

Mer høyteknologisk fangstteknologi har også vært med på å skape den utviklingen som fig. 5.1 viser, hvor det har vært en storstilt økning i antall tonn fisk fanget av hver enkelt fisker i

snitt. Gjennomsnittlig større fartøy med større fangstkapasitet, muliggjort blant annet gjennom struktureringen av kvoter, samt langt mer effektive metoder for både å lokalisere, fange og ta imot fisken har gjort at et mannskap på kun 2-3 gjøre den samme jobben, om ikke mer enn det et mannskap på 5-6 tidligere hadde mulighet til. Som figuren ovenfor også viser ser man en klar økning fra 1990 og fra til i dag, blant annet som følge av den strengere reguleringen av den tidligere mer åpne allmenningen. Denne utviklingen er på ingen måte ny og helt siden innføringen av båtmotoren tidlig i forrige århundre har hvert steg mot en mer teknologisk drift ført til at en stadig større mengde fangst er blitt tatt av stadig færre hender. Utviklingen er den samme for både kyst- og trålflåten hvor begge, muligens spesielt sistnevnte, stadig fornyes, og det er en klar sammenheng mellom fangstkapasitet, størrelse og alder på fartøyene (ibid 5)

5.1.2 Markedsprosesser – Ulik lønnsomhet mellom flåte og land

Både den strategien som legges til grunn på bakgrunn av politiske føringer og de teknologiske innovasjonenes påvirkning på driften er sterkt knyttet opp mot svingninger i det internasjonale markedet for fisk. Hva som legger føringer for hva kan diskuteres og det er en form for gjensidig påvirkning, men jeg vil påstå at store deler av både den politiske og den teknologiske utviklingen vi har sett har blitt gjennomført med bakgrunn i markedsprosessene og fiskerinæringens rolle i forhold til dem.

Som nevnt i tidligere kapitler, satsingen på trålere og masseproduksjon av produkter foredlet for eksport, deriblant frossen filet, var en del av moderniseringsprosjektet for landsdelen. Industrialiseringen av en slik drift ble satset på fordi det hang tett sammen med det man anså som en etterspørsel fra markedet, et marked man i Norge potensielt sett kunne være delvis alene om å dekke. Dette ble derimot utfordret ved at markedet i større grad dro nytte av produksjon i lavkostland, gjort mulig av lavere transportkostnader, samtidig som billigere substitutter for torsk ble mer vanlig. I omkring den samme perioden som Norge bygde ut den industrielle filetproduksjonen fulgte også flere andre land samme strategi. Ettersom aktørene på markedet økte ble det også en høyere tilførsel av råstoff, noe som var med på å redusere prisen. Her har kvoteøkninger også en viss del av ansvaret og det har blitt stilt spørsmål ved om kvoteøkningen, iallfall de senere årene, har vært så stor at markedet ikke har rukket å respondere uten et prisfall (Asche & Øglend 2013 i Henriksen 2013). At fiskerinæringen ble utsatt for direkte konkurranse, sammen med den generelle lønnsveksten i Norge, førte til at den valgte satsingsmodellen framsto som langt mindre lønnsom enn det den var forespeilet å være.

At markedet for eksport av frosne fiskeprodukter, enten rund eller filet, har økt geografisk i takt med globaliseringens inntog har skapt en situasjon hvor fryst fisk er bedre egnet til å fylle etterspørselen enn det fersk fisk er (Finstad, Henriksen & Holm 2012:43). Den økte avstanden fra ressursuttak til marked gir fisken kortere hylletid. Dette har ført til en utvikling i trålersegmentet hvor den mest lønnsomme satsingen har vært fryst fisk egnet for eksport og videreforedling i lavkostland, og ikke ferske leveranser myntet på foredling ved norsk industri (Henriksen 2013).

Utviklingen og bruken av langt mer moderne teknologiske løsninger innenfor fryseteknologi, fangst, bearbeiding o.l. sammen med både større fartøy og oppkjøp av kvoter gjør det mulig for trålerne å holde seg ute til havs over en lengre periode. Muligheten til å raskt fryse ned store kvantum gjør at det driftes over en lengre kontinuerlig periode enn om de måttet gått inn med fersk fangst, en kontinuitet som bedrer lønnsomheten for industriell drift i stor skala. De trålerne som bygges i dag, bygges nettopp som frysetrålere. En del av de eksisterende ferskfisktrålerne har også blitt ombygd for å utvide frysekapasiteten. Per 2010 var 27 av totalt 41 trålere registrert som frysetrålere med de resterende 14 likt fordelt mellom ferskfisk- og fabrikktrålere (ibid 4). Innføringen av stadig større og mer effektive frysetrålere er problematisk da den har ført til at trålernes driftsmåte er på en delvis kollisjonskurs med landindustriens forutsetninger.

Gangen på landsiden har gått i en annen retning som følge av den økte konkurransen. Den norske fiskerinæringen sliter i likhet med andre eksportrettede næringer med høye produksjonskostnader hvor lønnskostnader utgjør en ikke ubetydelig del sett i forhold til mange andre land. Den økte konkurransen fra produksjon i land som blant annet Kina har ført til at frossen filet ikke er en lønnsom produksjon. Eventuelt kjøp og produksjon av frossenfisk fra trålere vil forringe kvaliteten og føre til en lavere pris som igjen gir en meget smal, om noen, profittmargin. Denne differansen i pris er såpass stor at eventuelle kostnadskutt gjennom bruken av ny teknologi o.l. ikke nødvendigvis vil utgjøre en markant bedring i konkurransesituasjonen alene.

Det man imidlertid vil se er at landindustrien, og dermed kystflåten også, i større grad har rettet seg inn mot å tilby produkter av høykvalitetsråstoff. Norway Seafoods, en av de største aktørene i norsk fiskerinæring, har satset på dette gjennom sitt konsept "Arctic Supreme"; et konsept som dreier seg om salg av fersk linefanget torsk fisket av et antall utvalgte kystfiskere fra Sørvær og Båtsfjord (Norway Seafoods 2015). Kampanjen spiller på betydningen av "skånsomme redskaper" som bruken av krok kontra garn/trål, fiskere som "*fisker med stolthet*,

og som legger sjela si i det" og nærheten til naturen som sikrer ferskest mulig produkter. Gjennom denne satsingen forsøker bedriftene å utnytte det som er en naturgitt fordel; nærhet til fiskefeltene. Dette er i trå med det både Wallevik, Aas og Hjemdahl (2013) og Karlsen (2013) viser til angående hvordan man innenfor markedsdrevet innovasjon kan satse på å enten ha lavere kostnader i produksjonslinjens mange ledd eller skape seg et fortrinn gjennom å skille seg ut fra konkurrentene gjennom for eksempel høykvalitetsprodukter. Sistnevnte er en satsing som muliggjør høyere pris og dermed større inntjening. Det er denne formen for satsing som blant annet Norway Seafoods har lagt seg på.

Denne satsingen på høy kvalitet framfor kvantitet har vist seg å være en suksessfaktor som går igjen i mange av de bedriftene som går godt (Nilssen, Bertheussen & Dreyer 2015). Med råstoff av høy kvalitet menes det her fersk krokfanget fisk, hovedsakelig torsk, tatt av kystflåten. Denne typen fangst gir en høyere pris både grunnet kvalitetsforskjellen samt effektiv markedsføring, en markedsføring jeg vil anse for å passe inn i den mer generelle trenden rundt lokalmat. Gjennom å dra nytte av den fordelen de har skiller disse seg fra konkurrerende aktører ved at de tilbyr et produkt andre ikke har mulighet til å skaffe. Selv om krokfanget råstoff fra kystflåten fører til både et mindre volum samt en ujevnere tilførsel enn det trålflåten kan tilby er lønnsomhetsforskjellen likevel så stor at den gir de bedriftene som følger en ferskfisksatsing en fordel ovenfor andre aktører i samme marked (ibid 153).

Industrien og (havfiske)flåten opererer dermed med bakgrunn i forskjellige lønnsomhetsaspekter. Med andre ord, en og samme råstoffstrategi vil ikke være mulig. Dette er problematisk når man ser på det som opprinnelig var målet med trålernes leveringer til industrien. Jeg ser på denne utviklingen i hva som gir et best mulig fortrinn som et videre eksempel på den separeringen som har pågått mellom landsiden og flåtesiden i fiskerinæringen. Det har over lengre tid blitt mer aksept for løsninger som i større grad følger markedets svingninger. Fra å være tett sammenbundet gjennom reguleringer har det blitt en større aksept for løsninger som går utenom, eventuelt reduserer, denne bindingen.

Det gjennomgående temaet i disse prosessene har, slik det framstår for meg, vært en overgang mer i retning av et fokus på økt lønnsomhet og en større grad av liberalisering av det som tradisjonelt sett har vært en gjennomregulert næring. Det tidligere eksplisitte ansvaret ovenfor det lokale har blitt utfordret både i de konkrete tiltakene som har blitt gjennomført, men også ved at det har blitt en større grad av aksept for reregulering og deregulering.

Samlet sett har endringene i hvert av disse tre segmentene vært med på å legge til rette for en situasjon hvor nye løsninger ikke bare var påkrevd, men også en situasjon hvor Riston-avtalen kunne oppstå. Den teknologiske utviklingen samt en gjennomgående satsing på økt lønnsomhet i fiskerinæringen gjennom strukturering har gjort det mulig for rederier å overføre kvoter til større og mer effektive frysetrålere. De mer ekstreme konsekvensene av dette ser man i nettopp Sørværs tilfelle hvor den nye tråleren, frysetråleren "Atlantic Viking", var for stor til å kunne gå inn i havnen. Dette, sammen med en dreining i markedet hvor det som er lønnsomt for industrien (fersk høykvalitetsråstoff) ikke er lønnsomt for trålflåten (frost fisk egnet for eksport), førte til en situasjon hvor ilandføring av Riston-kvoten verken var praktisk mulig eller ønskelig fra industriens side.

5.2 Indre faktorer

Disse ytre faktorene påvirker over et bredt spekter og influeres av svingninger og endringer i det større markedet. Deres påvirkning kommer gjerne utenfra og utøver en form for press på de forskjellige enhetene. Samtidig er det andre faktorer mer knyttet opp mot egenskapene til den enkelte kommune, bedrift eller individ som er med på å gjøre aktørene i stand til å agere ut fra de endringene de observerer. Indre faktorer kan definere hvor godt aktørene er i stand til å komme opp med nye ideer samt konkretisere dem og dermed sette dem ut i livet. De influerer også hvordan nye løsninger som gjerne bryter med eksisterende praksiser blir mottatt når de forsøkes implementert i den lokale konteksten.

5.2.1 *Innovasjonssamarbeid og bruken av kunnskap om kontekstuelle forhold*

Som blant andre Fuglsang & Rønning (2013) påpeker bør innovasjoner være forankret i lokale prosesser og de må tilpasses den konteksten de er en del av for at de skal ha best mulig forutsetning for å fungere og få en varig positiv effekt. De må ikke tilfredsstille noen generelle objektive krav om å være "best", de må kun svare på best mulig måte til de forholdene som nyskapingene inngår i. For å sikre at nye ideer passer inn i de rådende forholdene må man identifisere og agere på potensielle utfordringer, styrker, svakheter og muligheter ved situasjonen. Dette kan man lykkes best med gjennom at de ferdighetene og den kompetansen som hver enkelt aktør besitter kobles, og dermed brukes den kollektive kunnskapen som et større system innehar. I en verden preget av stadig mer sektorovergrepene er et bredt perspektiv påkrevd hvor man tar hensyn til de samlede faktorene som spiller inn.

Riston-avtalen bærer preg av samarbeid og dialog i flere ledd, fra start til mål, og inkludering av et bredt spekter av aktører fra både det private og det offentlige. De innledende samtaler foregikk mellom kommune, rederi og landanlegg hvor det over tid ble etablert et felles ståsted og det ble opprettet en dialog. Departementets rolle og tilstedeværelse kan kanskje være opp til diskusjon da deres involvering ser ut til å ha begrenset seg til å komme med en endelig godkjenning, samt generelle føringer, blant annet på betydningen av at avtalen kom til som en konsensus alle parter kunne stå bak. På spørsmål om nettopp Fiskeridepartementets rolle svarer ordføreren "*Vi hadde tette, flere møter med Fiskeridepartementet og så sa dem at dersom dere kommer fram med en omforent løsning så skal vi være positive til å se i forhold til det juridiske. I forhold til det som er lovlig. Så vi opplevde at fiskeridepartementet var veldig god sparringspartner, men de var helt klar på at 'vi kommer ikke og sier hva dere skal gjøre, det er dere'*". Her blir dermed partene i samarbeidet gitt en større grad av autonomi. På visse sett bryter dette med tidligere fiskeripolitisk praksis da fiskeriet tradisjonelt sett har vært en gjennomregulert næring, en sentralstyring enkelte hevder går ut fra antagelsen om fiskeriressursen som en felles ressurs og dermed en ressurs som må styres "av fellesskapet" (Jentoft & Mikalsen 2014). Jeg ser dette som en del av en mer generell deregulering, men også som et tilfelle hvor ansvaret for å finne fungerende løsninger flyttes nedover og ut til enkeltaktørene.

Et samarbeid av en slik art hvor man står ovenfor tilsynelatende sterkt motstridende interesser i det som i mange tilfeller er et svært ømfintlig tema vil ofte kunne innebære utfordringer, noe det første møtet mellom partene vitner om; "*det var veldig betent det første møtet*" (sitat ordfører). Samtidig er innovasjonssamarbeid i mange tilfeller grunnet i et felles ønske om å komme fram til en løsning på det som for alle parter er en problematisk, eventuelt uholdbar situasjon. Dette var også tilfellet i forhandlingene, da ordfører videre i beskrivelsen av de tidlige samtalene med Giske Havfiske sier "*vi ble da enige om at vi var uenige, men at vi alle ønsket å finne en løsning*". Det samme kommer fram i intervjuene med representanter for Giske Havfiske. Fra deres syn ble situasjonen de befant seg i beskrevet som vanskelig da bindingene opp mot Sørvær og postadresse lengre sør vanskeliggjorde strukturering, noe som ble sett på som nødvendig for å kunne opprettholde en lønnsom drift.

Dette samarbeidet finner man igjen i oppstartsfasen av Riston-fondet hvor også de lokale næringsdrivende, i dette tilfellet de lokale fiskerne, var inkludert i utarbeidingen av satsingsstrategien. Under intervju med ordfører kom det fram at det var kommunens opprinnelige intensjon å satse på større snurrevad fartøy på omkring 28 meter. Det var også

ytret et ønske om å satse på kystfartøy i en størrelsesorden på rundt 21 meter. Gjennom dialog med fiskerne på et folkemøte ble det imidlertid klarhet om at ingen var villige til å gå inn på en satsing av den typen. Ordfører utdyper videre at *"vi satte oss ned i lag med fiskerne, og utgangspunktet er Sørvær. Det er veldig rikt hysefiske utenfor Sørvær, så da var vi pragmatiske og fiskerne sa "det som er mest optimalt for oss er båter under 50 fot [15m]."* Og det sier fiskebruket også. Det er et resultat av å stikke fingeren i jorda, det er et resultat av å tilpasse seg virkeligheten". I likhet med de utfordringene man i et møte mellom kommune og rederi kan oppleve, så vil det også kunne være utfordringer i møtet med de lokale næringsdriverne og det kommer fram i enkelte av intervjuene at det var opprinnelig en viss skepsis da enkelte hadde en frykt for at *"kommunen og Aker skulle lure fiskerne"*. I likhet med de innledende møtene med Giske Havfiske gikk det også noen runder her før det ble opprettet en god og fruktbar dialog.

Som sitatet ovenfor eksemplifiserer har man i Riston-avtalens tidlige fase gjennomgått en prosess hvor opprinnelige intensjoner har måttet vike for det de involverte aktørene anser som mest gunstig i lys av den lokale konteksten. En satsing hvor man legger til rette og investerer i et fiske basert på et driftskonsept med mindre fartøy anses som mer ideelt enn det et større snurrevadfartøy hadde vært. Dette ville ikke nødvendigvis vært tilfellet i andre kommuner, men ved at man benytter seg av den kunnskapen som lokale aktører besitter om deres egen situasjon øker sjansene for en satsing som best ivaretar hensynet til de forskjellige aspektene. Samarbeid på en bred front har vært en gjennomgående tanke i prosessen, noe som kommer til uttrykk videre gjennom samtaler med ordfører; *"Det er viktig at kommunen og fiskeindustrien er i lag og forvalter dette og at du får god dialog med fiskerne"*.

I likhet med at Hasvik har tatt forbehold for den situasjonen de befant seg i, så har også de andre kommunene som har inngått lignende avtaler med trålerrederier gjort. Avtalene i Bø, Andøy, Skjervøy og Hasvik er på det generelle plan like og mer eller mindre de samme grepene har blitt gjort; gjennom avtaler mellom kommunen, departementet og private næringsaktører (både lokale og ikke-lokale) har man løsrevet seg fra en lovpålagt plikt mot en økonomisk kompensasjon. De har med andre ord fått fram de generelle grunnprinsippene, noe blant andre Røvik peker på som sentralt når det kommer til å overføre en modell basert på et lokalt tilfelle til en større og mer generell kontekst (Røvik i Fuglsang og Rønning 2013:97). Likevel er det visse små, men viktige forskjeller i alle disse fire tilfellene hvor man har adaptert den organisatoriske modellen, framfor å adoptere den. Det gjelder både selve "salgsobjektet" (leveringsplikt eller aktivitetsplikt), forvaltningen av fondspengene (delt

eierskap eller rent kommunalt eierskap) og satsingsområde (lån til fiskeflåte, satsing på levendelagring, m.m.).

Den tidligere nevnte satsingen på høykvalitet, ikke bare hos Norway Seafoods gjennom konseptet "Arctic Supreme", men i industrien generelt har vært en del av de valgene som ble tatt fra kommunens side gjennom avtalen; "[Norway Seafoods] *kjører et prøveprosjekt i Båtsfjord og Sørvær som heter "Arctic Supreme"; superkvalitet. Det er fersk fisk, et direkte resultat av at vi har fått en spesial type båter på Sørvær. Det anser vi som veldig vellykket".*

Den endelige administreringen av fondet gjennom selskapet Sørvær Kystfiskeinvest AS (SKI) viser også hvordan inkluderingen av næringsaktører sammen med representanter for kommunen er med på å sikre en god forvaltning, også etter at selve prosessen er avsluttet og avtalen ferdig underskrevet. Eierforholdet i SKI er som kjent delt mellom Hasvik kommune og Norway Seafoods hvor partene sitter med henholdsvis 49% og 51% eierandel og hvor sistnevnte, NWS, sitter med styreleder. Intensjonene med fondet er blant annet at det skal kunne være en varig kapitalbase gjennom nedbetalingen av lånene. Per dags dato framstår dette som en vellykket satsing. Man kan diskutere hva som skal få æren for dette og mange faktorer spiller inn, men jeg er av den oppfatning at et delt styre hvor du inkluderer både kommunale aktører med god inngående kunnskap i de lokale forholdene samt private næringslivsaktører med erfaring om det markedsanliggende kan bidra til en mer 'bærekraftig' forvaltning. Riston-modellens oppbygging kan kontrasteres med det man observerer i tilfellet Skjervøy hvor kommunen satt med fullt eierskap over fondsmidlene, og hvor man ikke hadde et delt eierskap med Nergård. Jeg vil midlertid ikke komme med for sterke antagelser om hvilke årsaker som har bidratt til den utviklingen man fikk, eventuelt om hva som kunne blitt gjort for å forhindre det, da mange faktorer spiller inn.

Begge parter, både kommunen og Norway Seafoods, betegner samarbeidet både under prosessen, men også i ettertid som vellykket. Fokuset på konsensus vedrørende de avtalene man inngikk, de næringsstrategiene som ble lagt og hvilke retningslinjer man fulgte blir trukket fram av både ordfører og daglig leder for SKI. Betydningen av dette samarbeidet vises også gjennom at flere i intervjuene trekker fram viktigheten av å ha en arena av typen SKI.

Samtidig som man kan observere en helhetlig og veloverveid strategi hvor man forsøker å ta høyde for de utfordringene man kan stå ovenfor er ikke innovasjoner uten risiko eller usikkerhetsmomenter. Som Nelson (2007) viser til er entreprenører, uansett hvor rasjonelle, bundet av visse forståelsesbegrensninger. Hvorvidt en satsing viser seg å være suksessfull er

vanskelig å spå all den tid den skal eksisterer i skjæringsfeltet mellom politikk, marked og det sosiale.

5.2.2 Hasvik – en innovasjonskommune?

Innovative løsninger og koblinger mellom det tradisjonelle og det utradisjonelle er ikke nytt for Hasvik kommune. Både Wallevik et.al. (2013), Fuglsang & Rønning (2013) og Førde (2010) viser til betydningen av at kommuner evner å reagere og omstille seg i møtet med utfordringer og hvordan denne evnen er med på å kunne skape grobunn for videre satsinger. Dette er kommuner hvor det har opparbeidet seg en form for "*know how*" om innovasjon, og hvor det over tid bygger seg opp en kultur for nyskaping hvor det kan skapes positivitet.

Prisgitt fiskeri som øykommunen Hasvik er, så har utfordringene kommunen har stått ovenfor fulgt utviklingen i fiskerinæringen. I møtet med skiftende sesonger, nedgang og oppgang og tidvis særdeles dramatiske svingninger, blant annet i årene rundt 1989 da torskefisket ble stanset allerede 18. april, har innbyggerne på Sørøya klart å omstille seg. Totalstoppen i torskefisket innført på våren 1989 fikk store følger for hele kysten, og Hasvik var intet unntak. I sin studie av meningsproduksjonen i "utkanten Sørvær" viser Viggo Rossvær til hvordan kvinnene i Hasvik gjennom både Helselaget og Fiskerkvinneaksjonen spilte en stor rolle ved at de tok ansvar for den sosiale situasjon i Sørvær (Rossvær 1998:57).

Også senere, etter den massive nedgangen i fiskeindustrien i 2002 som følge av konkursen i hjørnesteinsbedriftene ble det tatt grep, denne gangen fra kommunens side. Kommunen ble innvilget status som omstillingskommune samtidig som det kommunale selskapet Hasvik i Utvikling (HUT) ble startet. Selskapets mål var å styrke og omstrukturere det lokale næringslivet og med det sikre sysselsettingen. Mange tiltak ble gjort, men det mest fremtredende eksemplet er kanskje markedsføringen av Havfiskefestivalen og Sørøya som "Storfiskens Rike". Ordbruken og valg av betegnelse på situasjonen kommunen var i vitner også om et fokus på innovasjon og framgang da "utviklings- og nyskapingkommune" (Regjeringen 2002) er en definisjon som brukes vel så ofte som det mer vanlige "omstillingskommune".

Satsingen på et konsept bestående av turisme og fiskeri viser hvordan Hasvik i den situasjonen de befant seg i evnet å kombinere eksisterende praksiser; fiskeri, med en oppblomstrende næring; naturbasert turisme i nord. Som Førde (2010) viser var og denne prosessen preget av samarbeid mellom lokale næringslivsaktører, fortrinnsvis innenfor turisme, hvor tidligere motsetninger ble tilsidesatt ettersom aktørene stod ovenfor en felles

situasjon hvor "status quo" ikke var til noens fordel. Dette viser sterke likhetstrekk mellom oppbyggingen og markedsføringen av "Storfiskens Rike" og den prosessen som ledet fram til Riston-avtalen. I begge tilfeller står de involverte aktørene ovenfor en potensielt uholdbar situasjon som fordrer løsninger og hvor man gjennom en samlet innsats bruker de fordelene man har gjennom en kunnskapsbase, samt naturgitte ressurser og dermed kommer fram til nye løsninger som utvider det eksisterende handlingsrommet.

5.2.3 Entreprenørskap i kommuner

Selv om bedrifter eller kommuner kan sies å ha en innovasjonskultur hvor det legges til rette for nyskaping og hvor det er villighet til å satse på ideer som går på tvers av tidligere aksepterte grenser så er ikke dette en iboende egenskap ved enheten som eksisterer i kraft av seg selv. Denne kulturen og de praksisene forbundet med dem institusjonaliseres og internaliseres gjennom de aktørene som er med på å gjøre opp den større enheten. Wallevik et.al. (2013) blant andre peker på betydningen av kompetente personer som inspirerer og som er med på å drive prosessen videre. Disse ressurspersonene er regnet som entreprenører, noen som er villig til å satse og som utnytter krisetider til sin fordel.

I saker som dreier seg om et utsatt lokalsamfunn vil det alltid være flere som innehar viktige roller, enten de opererer gjennom formelle kanaler eller om de gjør sitt virke utenom og på andre nivåer enn de politiske. At det ikke kun er flere, men også at de står i relasjon til hverandre, gjør det vanskelig å skulle identifisere enkeltindivider som spesielt viktige entreprenører og dermed står man i fare for å legge for stor vekt på enkeltpersoners handlinger. Likevel framstår det gjennom saksgangen som var både i forkant av de innledende forhandlingene og under selve prosessen som at ordføreren har vært en sentral figur. Gjennom intervjuene kommer det fram at hennes arbeid vedrørende Riston-saken strekker seg tilbake til perioden da hun satt som leder i HUT og det fortelles videre at "*vi [HUT] mente det var hårreisende det som skjedde, at ikke fisken ble levert i tråd med avtalen. Så jeg ble ordfører 22. oktober i 2007 og da fremmet jeg samme dag et krav om at vi skulle få Riston-kvoten tilbake (...) så det formelle politiske vedtaket om å starte prosessen, det skjedde 22. oktober 2007. Så da startet vi å jobbe med det*". Videre påpekes det at den daværende lederen for det aktuelle fiskemottaket også var en av pådriverne for at modellen skulle prøves ut. Det viser hvordan avtaler av denne typen inkluderer entreprenører fra både offentlig og privat sektor. Det er naturlig nok mange som har vært opptatt av saken i årene før i og med at Riston-kvoten og problemene rundt den har påvirket et helt lokalsamfunn. Likevel er det viktig å skille

mellom de som kun setter søkelys på en sak og de som tar initiativ og kommer opp med innovative løsninger.

Når det gjennom intervjuene blir uttalt at "*vi ønsker ikke bare fisken, men også verdiskapningen som er rundt*" og "*dette handler ikke bare om å forvalte pengene, det handler om fiskeripolitisk strategitenkning*" så pekes det på en helhetlig tankegang hvor man iht. avtalen ser forbi kun det å oppnå en tilbakestilling for rettigheter/plikter. Mye av motivasjonen bak det arbeidet som er gjort kan ligge i ønsket om å forbedre forholdene i kommunen for innbyggerne lokalt gjennom at man kommer fram til nye løsninger, da ut fra en ny måte å kombinere kjente ressurser på. Gjennom å legge til rette for det lokale næringslivet, i dette tilfellet fiskemottaket i Sørvær, ser kommunen betydningen av et omstillingsdyktig næringsliv som en del av grunnlaget for at det skapes en stabil struktur i kommunen. Dette er langt fra unikt; at kommuner har næringsutvikling som et sentralt innovasjonsfelt er noe som går igjen i flere studier på hvilke sektorer kommuner føler at de oppnår innovasjon (Teigen et.al. 2013; Aarsæther 2010).

Samtidig vises det gjennom sitater som "*vi er tre steder og har du ett som står i fare for å dø ut så gjør det noe med hele kommunen*" (sitat ordfører) hvilken betydning en eventuell kollaps i ett av tettstedene kan få for kommunen øvrig. Selv om de kanskje ikke har en direkte påvirkning på hverandre så skjer det noe med mentaliteten i hele kommunen dersom man "gir opp" ett sted. Denne satsingen er i tråd med det flere teoretikere viser til som motivasjonen blant entreprenører som skaper innovasjon i det offentlige (Teigen et.al 2013). Det at de har et mandat gjennom å være folkevalgt skaper et ansvar ovenfor lokalsamfunnet, et ansvar som kan bli forsterket gjennom at mange lokalpolitikere spesielt i mindre steder er fra den aktuelle kommunen, noe som er tilfellet i Hasvik.

Sett i lys av de endringene og omdanningsprosessene kommunen har gjennomgått og med bakgrunn i perspektivet og argumentene til blant annet Fuglsang & Rønning (2013), Førde (2010) og Wallevik et.al. (2013) om at "innovasjon avler innovasjon" framstår det for meg som at Riston-avtalens opprinnelse i Hasvik ikke er for en tilfeldighet å regne. Tydelige entreprenørkrefter som evner å se og skape ny bindinger mellom det tradisjonelle og kjente og det innovative og ukjente samt en opparbeidet kultur for nyskapende ideer legger til rette for at slike ideer lettere kan oppstå. I kommuner som opplever en nedgang, men hvor man lykkes i å snu dette til noe positivt kan det skapes en stemning hvor nye "gründere" får en driv ved at man ser andre lykkes. Dette kan så skape ringvirkninger som bidrar til videre utvikling. Dette uttrykkes av ordføreren under et av intervjuene som "*positivitet avler positivitet*".

5.2.4 Innovasjon og konvensjon - Brytning og motstand

Innovasjoner er ofte basert på eksisterende praksiser, selv om det kan være i varierende grad. Det at man satser på nyskaping innenfor et område hvor man allerede sitter med erfaringer og kunnskap gjør at man ikke starter på bar bakke. Heller, man kan bygge på den fordelene man har gjennom inngående kunnskap om essensielle elementer unike for den lokale konteksten. Dette er erfaringer man ellers måttet brukt lang tid på å bygge opp. Riston-avtalen er i aller høyeste grad situert i et tradisjonelt felt sentralt for Hasvik-samfunnet, nemlig det tradisjonelle kystfisket. I tillegg til å være sterkt forankret i den lokale næringen er den også sterkt knyttet opp mot lokalsamfunnet og dets ve og vel, både implisitt og eksplisitt. Førstnevnte gjennom den naturlige og underliggende bindingen som eksisterer mellom en hjørnesteinsnæring og lokalsamfunnet, det sistnevnte gjennom den formaliserte leveringsplikten låntakerne må forholde seg til.

Denne kontinuiteten med en tradisjonell næring samt tilknytningen til det lokale gjør at det ikke kun blir en lettere implementering da man innehar eksisterende kunnskap, men også at det lettere blir aksept for disse ideene. Sammen med en tilsynelatende "innovasjonskultur" kan dette være med på å forklare den etter sigende mangelen på en bred front mot avtalen selv om motstanden endte i en anmeldelse. En anmeldelse av sentrale politiske personer er et stort skritt og gjennom mediedekningen blir saken løftet ut av den lokale konteksten og satt på en større dagsorden hvor den gjøres til en del av et mye mer omfattende bilde. Jeg vil likevel betegne omfanget av kritikken som kom som "smal" i den forstand at relativt få aktører står bak den. Jeg baserer dette på bildet som tegnes av saken gjennom mediedekningen samt at det gjennom intervjuene med relevante personer gjort i forbindelse med denne studien ikke har blitt ytret noen form for forståelse for anmeldelsen. En av de intervjuede påpeker sågar at dersom noen skulle blitt anmeldt burde det vært departementet, da det var de som siste instans som godkjente den endelige avtalen og dermed er ansvarlig.

Det er også nødvendig å se på hvordan prosessen ble håndtert da det kan være med på å forklare den tilsynelatende mangelen på kritikk og oppstyr i media under det tidlige stadiet (anmeldelsen kom som kjent ikke før 2014). På spørsmål om den tidlige fasen og reaksjonene under den perioden svarer ordfører at *"vi kjørte ganske interne prosesser. Det var lite i media. Vi forhandlet med bedriftsaktører, Giske var jo et stort selskap. De satte som klar forutsetning at de ville ikke ha mediedekning av hvert møte. Kommunestyre og formannskapsstyre var jo orientert, men diskusjonen kom jo i forhold til andre kommuner etter at avtalen var på plass"*. Dette har også vært en del av grunnlaget for anmeldelsen som ble beskrevet i kapittel 2.

Selv om Riston-avtalen er forankret i tidligere lokale (og regionale) praksiser og legger til rette for satsing på det som mange vil oppfatte som tradisjonelt, altså lokalbasert kystfiske og en sterk lokal industri, så rokker den likevel med etablerte systemer sementert gjennom årelang praksis. Som blant andre Førde (2010) påpeker; innovasjon, selv om den er grunnet i eksisterende praksiser, innebærer nærmest per definisjon brytninger med praksisene på visse sett. Dette bruddet, eventuelt bruddene, kan framstå som vanskelige og kan gjerne føre til motstand mot nyskaping og endring da brudd ofte oppleves som sårt. Her er Hasvik og Riston-avtalen intet unntak. En slik nyvinning som Riston-avtalen er bryter med det tradisjonelle fordi den utfordrer et sterkt institusjonalisert aspekt ved fiskeriene; forholdet mellom trålerne og de mindre kystsamfunnene og de forpliktelsene rettet mot sosial bærekraft som eksisterer dem imellom. Dette innebærer et brudd med både de formelle og lovregulerte forpliktelsene samt de uformelle båndene som har blitt opparbeidet og forankret i mange år gjennom både praksis og historikk.

Tråldriften og de større rederiene blir ofte henvist til i media med et særdeles negativt fortegn og blir gitt en antagonistisk rolle. Kapitalistiske krefter og markedets disposisjoner framstår som den rake motsetningen av hva fiskeriet tradisjonelt sett har vært; lokalbasert småskaladrift uten den samme profittmaksimerende strategien. Et sterkt fokus på lønnsomhet blir i flere tilfeller gitt skylden for den nedgangen mange fiskeriavhengige samfunn opplever. Det er naturlig nok ikke sagt at det ikke har vært et klart profittinsentiv i den mindre flåten tidligere, men det har vært begrenset grunnet flere forhold, både med tanke på flåte- og fangstteknologi, den rådende markedssituasjonen og de aktuelle forvaltningsregimene samt aktørenes preferanser for et (familie)liv på land. Denne motstanden framstilles gjennom et sterkt, og ofte svært kreativt, bruk av metaforer. Eksempler på dette ser man klart gjennom blant andre aksjonene til interessegrupper som Kystaksjonen hvor Kjell Inge Røkke, norsk trålnæring personifisert, framstilles som en pirat og sjørøver¹².

5.3 Riston-avtalen som markedsdrevet innovasjon

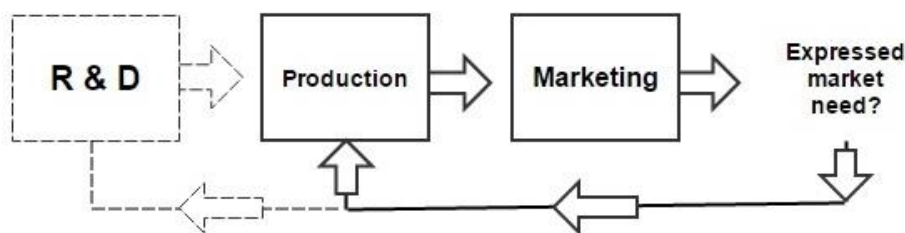
Med bakgrunn i de prosessene som Riston-modellen har gått gjennom vil jeg betegne Riston-avtalen som et tilfelle av markedsdrevet innovasjon hvor aktører oppfatter en ufordelaktig situasjon og responderer på den, og i samspill der man kommer fram til løsninger. Dersom man ser tilbake på fig. 3.1, modelleringen av innovasjon på bakgrunn av enten "marked pull" eller "technology push" vil man kunne finne visse likhetstegn med elementene identifisert i

¹² Se blant andre Fyen (2014), Lysvold (2014) eller Sættem & Lydersen (2014) for eksempler.

"market pull". Et endret behov i markedet skaper et tomrom som suksessfulle innovasjoner er med på å fylle. Denne innovasjonen kan gå gjennom kontinuerlige revideringer etter hvert som det gis feedback fra markedet. Det kan hevdes at modellen er mer rettet mot "klassisk" innovasjon, da i form av teknologiske nyvinninger og oppfinnelser, og dermed ikke direkte overførbar til denne konteksten. Likevel vil jeg påstå at elementene er gjeldende også for organisatorisk innovasjon da de gjennomgår mange av de samme stegene.

Til tross for tilsynelatende likheter bryter imidlertid Riston-avtalen med modellen på noen sentrale punkter. Hovedsakelig gjelder dette betydningen av "Research & Development" (R & D), eller forskning og utvikling på norsk, som når det gjelder Riston-avtalen ikke kan sies å ha vært tilstede i særlig stor grad. Markedsdrevet innovasjon som beskrevet i fig. 3.1 forutsetter at markedet etterspør et produkt eller en tjeneste, og at forskere og teoretikere utarbeider modeller/teknologier som så implementeres lokalt. Denne formen for nyskaping og endring vil bære et tydelig preg av "top down-styring" og kan gjerne bero på matematiske modeller forankret i en vitenskapelig tilnærming beregnet for en mer generisk implementering. Slike modeller kan være skapt med utgangspunkt i et makroperspektiv, noe som gjøre det vanskelig for å ta høyde for variasjonen skapt av den lokale konteksten. Riston-modellen har derimot blitt utviklet og implementert "bottom up", da lokale aktører selv tar initiativ og kommer fram til en løsning som overordnede myndigheter stiller seg bak.

Dermed vil jeg foreslå en endret modell som er mer tilpasset slike "bottom up-innovasjoner", hvor koblingen til forskning og teoretisering ikke er like framtrødende som hos Martin (Martin 1994). Det kan her påstås at forskning/utvikling kan brukes som en betegnelse på den mer generelle prosessen som gjennomgås uansett hvilke aktører som er med, og ikke utelukkende innebærer forskere og teoretikere. Forhandlingene og samtalene mellom kommunen og de private næringsaktørene kan forstås som en utviklingsprosess, noe de forså vidt nok er, men jeg tolker den opprinnelige modellen slik at den legger fokuset på nettopp mer tradisjonell forskning og utvikling grunnet i til dels vitenskapelige forhold som grunnlag for nyskaping.

Figur 5.2 Markedsdrevet innovasjon uten en tett kobling til forskning og utvikling.

Fig. 5.2 skiller seg fra fig. 3.1 ved at det går en direkte kobling fra markedets ønsker til produksjonen og implementeringen. Der hvor det var en sterk kobling til forskning og utvikling hos Martin, er den her svakere, noe den stiplede linjen indikerer. Den stiplede linjen videre til forskning og utvikling viser at i den grad teoretisering spiller inn, så er det på et senere tidspunkt, etter at løsningen allerede er implementert lokalt, noe blant annet denne studien er et eksempel på. Den direkte koblingen til produksjonen som kutter ett ledd ut av prosessen viser også til det som kan være en av de store styrkene til lokale innovasjoner forankret i mindre systemer; de er mer omstillingsdyktige og reagerer raskere på endringer da de ikke nødvendigvis går gjennom en lengre utredningsprosess. Eventuelle endringer kan iverksettes raskt siden modellene kun er bundet opp til mindre systemer, og ikke i for stor grad må ta høyde for andre tilfeller hvor situasjonen er en annen, samtidig som man allerede sitter med en større grad av eksisterende kunnskap om situasjonen, en lokalkontekstuell "know how".

Dette må ikke betegnes som en direkte kritikk mot modellen lagt fram av Martin da jeg oppfatter den som å rette seg mer mot teknologiske innovasjon, og ikke i fullt så stor grad mot organisatoriske nyskaping, og i uansett tilfelle er mer beregnet på å framstille tradisjonelle "top down-implementeringer". Likevel kan dette være med på å vise til kompleksiteten innenfor innovasjonsfeltet. Den nye modellen presentert her tar også i større grad høyde for "bottom up-innovasjoner" hvor kompetente og ressurssterke aktører lokalt sammen forhandler fram nyvinninger, nyvinninger som først på et senere tidspunkt plukkes opp fra et mer sentralt hold og kanskje implementeres som generelle modeller.

6 Endringer i lokalflåte og leveringstall

I det følgende kapitlet ønsker jeg å svare på et av spørsmålene stilt innledningsvis; hvilken effekt har anvendelsen av Riston-fondet hatt på fiskerinæringen i Hasvik kommune? Mer spesifikt vil jeg vise til hvilke effekter Riston-fondet har hatt på både flåten og landindustrien, da med tanke på arbeidsplasser tilknyttet flåten, flåtestørrelse og fangst- og leveringstall. En viktig påpekning når det gjelder tallmaterialet som presenteres er at det gjelder for Hasvik kommune som helhet og er ikke brutt ned på hvert enkelt tettsted; Hasvik, Breivikbotn og Sørvær. Det vil bety at eventuelle effekter for kommunen, enten positive eller negative, ikke nødvendigvis er gjeldende for hvert enkelt tettsted. Selv om fondet i hovedsak er ment å styrke industrien i Sørvær vil jeg på grunn av denne begrensningen fokusere på hele kommunen.

I de tilfeller hvor det er naturlig å sammenligne Hasvik med andre kommuner for å bedre forstå betydningen av tallene vil Hasvik bli satt opp mot det som er tilfellet i tre geografisk nærliggende kommuner; Skjervøy, Loppa og Kvænangen. Fangsttallene det refereres til vil i all hovedsak være torsk, hyse og sei da disse utgjør den desidert største andelen av de totale landingene. Eventuelle tillegg av andre fiskeslag (brosme, kvitlange, m.m.) er i et så lite volum at det utgjør ingen reell betydning for statistikken. I noen tilfeller inkluderer statistikken fritidsfiskere, mens disse i andre tilfeller er ekskludert. Dette vil derimot ikke gjøre et utslag i statistikkene da det er snakk om veldig små mengder. I enkelte tilfeller vil statistikkene ta utgangspunkt i 2009. Dette fordi det er fra 2009 og utover at eventuelle effekter som følge av fondsbruken vil merkes.

6.1 Administrering av fondet

Gjennom innbetalingene av lånene med renter er fondet ment å kunne fungere som en varig kapitalbase. Riston-fondet har per dags dato gitt en større sum i lån enn det som opprinnelig ble putt inn i SKI, altså 12.4 millioner kroner. Gjennom samtaler med daglig leder i SKI kommer det fram at en framtidig målsetning er at fondets opprinnelige sum skal være investert 2-3 ganger i løpet av den kommende 5-10-årsperioden, noe som vil tilsvare investeringer for opp mot 30 millioner. Det påpekes fra daglig leder at lån fra fondet i realiteten har vært med på å bidra til investeringer for langt over summen på 12 millioner; *"Vi har stort sett vært med på å delfinansiere sammen med Innovasjon Norge. Så summa summarum er det innvilget 12-13 millioner i lån. Stort sett har vi 10-13% av investeringene. Så vi har vært med og bidratt til investeringer på rundt 25-30 millioner i båter og kvoter."*

Det er dermed viktig å bemerke at andre organisasjoner av typen Innovasjon Norge har vært inne i flere av de avtalene som har blitt gjort med de næringsdrivende. Det er likevel ingen spesiell dialog med Innovasjon Norge kontra andre lignende institusjoner.

6.2 Tildelinger av fondsmidler

Det er per dags dato fem fiskere i Hasvik kommune som har benyttet seg av fondet. Fire av disse er fortsatt hjemmehørende i enten Breivikbotn, Hasvik eller Sørvær, mens den femte personen har flyttet ut av kommunen. Som nevnt tidligere, en forutsetning for å få tildelt lån er at man er bosatt i Hasvik kommune, dermed er låneavtalen i det sistnevnte tilfellet sagt opp. Gjennom disse fem har det blitt gitt lån til samlet sett syv fartøy. Av disse tilhører ett fartøy gruppen under 11m., ett gruppen 11-14,99m., fire fartøy er i gruppen 15-20,99m. og en i gruppen 21-27,99m. Sistnevnte fartøy er ikke lenger registrert i kommunen. Fordelingen av lån er som følger; ett i 2009, -10 og -13, to i 2012 og tre i 2011.

I tillegg til disse fem har det vært et visst antall personer som har vært i kontakt med SKI om muligheter for lån, men hvor det har vist seg å ikke være gjennomførbart. Det påpekes at ingen har fått direkte avslag på sine henvendelser, heller har man gjennom dialog har kommet fram til at en eventuell søknad mest sannsynlig ikke ville være det rette steget på det tidspunktet. En eventuell tildeling gis ved at man ser på det helhetlige bildet; *"For det første ser man på egnethet; det er små forhold, man ser hvem som er egnede fiskere og alle dem som er kommet gjennom nåløyet ser man er stabile. Det går på kompetanse, men også det at de har kunnet stille en viss form for egenkapital"*.

Fra kommunenes side påpekes det at den responsen som har vært fra de aktive fiskerne i kommunen har vært større enn forventet. Det har også vært en viss respons fra fremmedfiskere som lever deler av fangsten i kommunen, men er bosatt andre steder. Det har imidlertid ikke vært ønskelig for SKI å inngå et samarbeid og låneforhold med disse da det fra et tidlig tidspunkt ble besluttet at lån kun gis til personer bosatt i Hasvik kommune fordi *"vi [Hasvik kommune] ønsker ikke bare fisken, men også verdiskapningen som er rundt"* (ordfører). Dette ønsket om en forvaltning som sikrer kommunens framtidige utsikter og ikke kun fiskerinæringen viser seg også gjennom blant annet leveringskravet om at fisken skal til anlegg i Hasvik kommune. I starten var dette spesifikt knyttet til Sørvær, men har senere blitt utvidet til å inkludere hele kommunen.

6.2.1 Rekruttering og sysselsetting

Fiskerinæringen sliter med en stadig aldrende arbeidsstokk hvor gjennomsnittsalderen for de med fiskeri som hovedyrke økte fra 39,3 år i 1990 til 44,5 år i 2012 (Fiskeridirektoratet 2013). Årsakene til denne økningen er flere og sammensatte, men samlet sett gjør de at fiskeyrket i dag ikke virker like attraktivt for yngre personer som det gjorde tidligere. Den samme aldersproblematikken gjelder kommuner som Hasvik og responsen fra yngre personer på Riston-fondet har vært liten. Dette er derimot ikke utelukkende på grunn av fiskerinæringens utfordringer, men kan også bero på de kriteriene som er satt for lån og den strategien SKI har gått etter når det gjelder fartøystørrelse; *"Vi går etter båter mellom 30 og 50 fot, under det går vi ikke. De unge, de er få, men de begynner med relativt små sjarker så vi sier 'bygg dere opp'"* (ordfører). Kravene om drift av en viss størrelse samt sunne økonomiske framtidsutsikter med en god nok margin til at lånet kan betjenes gjør at yngre personer som er relativt nye innenfor fiskerinæringen ikke nødvendigvis har muligheten til å benytte seg av det. Fondet fungerer i så måte ikke som en direkte rekrutteringsmekanisme som kan øke den lokale flåten, men den har derimot en mer indirekte virkning som kan gjøre seg gjeldende på lengre sikt.

Enkelte av som har mottatt lån sier de har fått et økt mannskapsbehov noe som har ført til at de har måttet ansette flere personer. En av de spurte trekker fram viktigheten av disse ekstra arbeidsplassene om bord som en mulig inngang for enkelte til fiskerinæringen; *"Du får større kvote, større omsetning, flere folk og de som kommer om bord lærer seg dette, og kjøper seg båt selv. Det blir en rekruttering fra slike båter"*. Det at de får muligheten til å arbeide som mannskap enten over flere år eller omså kun gjennom enkelte sesonger gjør at de lærer seg de nødvendige ferdighetene og får en følelse av hvordan livet som fisker er, noe som kan "inspirere" dem til å satse videre selv. Som en av de spurte fiskerne sier; *Det er ikke sånn at du går på skole og lærer deg dette her. Uansett hvor mye støtte du får fordi du får det ikke til å gå rundt. Du må kunne de basistingene som er om bord i en båt og det lærer du om bord i slike båter"*.

Det er også en optimisme å spore blant flere av de spurte fiskerne for de mer langsiktige virkningene denne formen for rekruttering og erfaringsbasert opplæring kan ha; *"Det vil bli en evig oppsving fordi du vil hele tiden ha folk som får interesse og kjøper seg båt selv."*

Gjennom studier av rekruttering innenfor fiskerinæringen viser Sønvisen, Johnsen & Vik (2011) til betydningen av slik førstehåndserfaring og erfaringsbasert kunnskap til fordel for en mer "teoretisk" utdanning når det kommer til ansettelse av mannskap. Interesse for næringen,

noe som kan bli en følge av økt erfaring, sees også på som sentral når det kommer til å satse på et videre yrke som fisker (Sønvisen et.al. 2011:46). Dermed er det en mulighet for at selv om disponeringen av fondet ikke er direkte med på å bringe yngre personer inn i den lokale flåten, vil det indirekte kunne gi kunnskap og erfaring som gjør at de på et senere tidspunkt kan komme i en posisjon hvor lån blir aktuelt. Viten om at man etter en viss periode kan dra nytte av et slikt relativt unikt fond kan gjøre kommunen til et ettertraktet sted dersom enkelte ønsker å satse.

6.2.2 Disponering av lån

Ingen av de som har mottatt lån har endret driftsmønster. Omfanget av driften, derimot, har økt som følge av de enten fikk en mer effektiv drift eller hadde mulighet til å utvide. Unntaket er ett tilfelle hvor det var ønskelig å gå ned på fartøystørrelse og dermed inn i en annen lengdegruppe, grunnet både misnøye med reglementet knyttet til flåtegruppen samt at det var mannskapsbesparende. Antall ansatte ville dermed bli kuttet fra tre til to (medregnet fartøyeier).

Lån fra SKI er for enkelte å foretrekke da det oppleves som en enklere prosess enn den et lån fra en bank kan fortone seg som; *"Det har hatt en merkbar effekt i og med at vi fikk gjennomført det så fort som vi gjorde"* forteller en av de som benyttet seg av fondet. *"Det båtkjøpet måtte skje der og da, både prismessig og kvotemessig. Alternativet hadde vært bank og det som fører med det, kausjonister og sånt [...] Det var rett og slett enkelhet. Vi opprettet kontakt, sendte inn papirene, skrev under så var alt i orden"*. Her bør nevnes at det i dette tilfellet var snakk om et mindre lån, noe som viser den potensielle bredden i anvendelsen av fondsmidlene da det også er med på å støtte opp under små, men like fullt viktige satsinger.

I tillegg fremheves det også at vilkårene fra SKI gjør det langt mer attraktivt med lån fra Riston-fondet kontra et tradisjonelt banklån. En av de næringsdrivende forteller; *"Du kan ikke få bedre betingelser i en bank enn det du kan i et sånt lån. Betingelsene er noe helt annet. Og tross alt, skulle det bli en komplisert periode hvor du blir syk, det slår feil med fiske, ett eller annet, så er det tross alt enklere å gå til et sånt fond og si 'nå har jeg litt problemer med betalingen, kan vi få det på litt lengre tid'"*. At det er såpass stor nærhet mellom aktørene på begge sider av bordet samt en nærhet til næringen kan gjøre at man gjennom fleksible løsninger er bedre rustet til å møte de uforutsette utfordringene som kan oppstå. Både kommune, SKI og de enkelte næringsdriverne er tjent med en drift som har best mulig vilkår og er i så måte avhengig av hverandre.

6.2.3 Forhold til leveringsbestemmelser

Som nevnt følger det ved lån fra fondet med et leveringskrav om at deler av fangsten skal leveres i Hasvik kommune, et krav som tidligere spesifikt gjaldt landanlegget på Sørvær da formålet med fondet var å sikre stabile leveringen til Sørværs anlegg. Samtlige av de som har mottatt lån stiller seg positive til en slik leveringsplikt. Flesteparten av de som har mottatt lån er tilhørende i Sørvær og leverer av den grunn fangsten der i så stor grad det er mulig. Kun i tilfeller hvor anlegget ikke tar imot fangst går de til andre steder, da enten Breivikbotn eller Hasvik. Av årsaker til at de leverer i Sørvær pekes det på nærhet samt et ønske om å støtte opp om lokale anlegg. Nærhet påvirker også hvor de øvrige som ikke er bosatt i Sørvær leverer da de også leverer størstedelen av sin fangst til anleggene på sitt hjemsted. I og med at en såpass stor del av de fartøyene som innbefattes av ordningen er hjemmehørende i nettopp Sørvær så kan det virke som om man lykkes med de opprinnelige målsetningene selv uten for strenge krav.

At leveringsforpliktelsen muligens er av liten betydning forsterkes ved at man ser på leveringsmønsteret til lokalflåten i Hasvik. Som det framgår av tabell 6.1 under; fartøy hjemmehørende i kommunen, altså samtlige fartøy inkludert Riston-båtene, leverte i perioden 2009-2014 i snitt 90,5% av fangsten sin til mottak i kommunen, en særdeles stor mengde sett i forhold til hva situasjonen er i andre kommuner. Den kraftige nedgangen i 2013 og 2014 for fartøy hjemmehørende i Loppa, Skjervøy og Kvænangen skyldes i stor grad konkurs og nedleggelse av fiskemottak i Loppa kommune, mer spesifikt i Bergsfjord (Kveseth 2013). For Riston-fartøyene var andelen høyere; 99,9% og 99,8% av fangsten ble i henholdsvis 2013 og 2014 landet ved mottak i kommunen. Tallene for Riston-fartøyene i årene før er ikke inkludert i tabellen under, men det er nærliggende å tro at andelen er mer eller mindre den samme for tidligere år også.

Tabell 6.1 Andel av total fangst (torsk, hyse, sei) levert i hjemkommune 2009-2014. "Hasvik" er inklusive "Riston-fartøyene".

Levert i hjemkommune	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Riston-fartøy					99,9 %	99,8 %
Hasvik	90,1 %	89,7 %	88,6 %	86,7 %	97,1 %	92,9 %
Loppa, Skjervøy, Kvænangen	17,7 %	23,1 %	20,31%	21,6 %	14,8 %	5,0 %

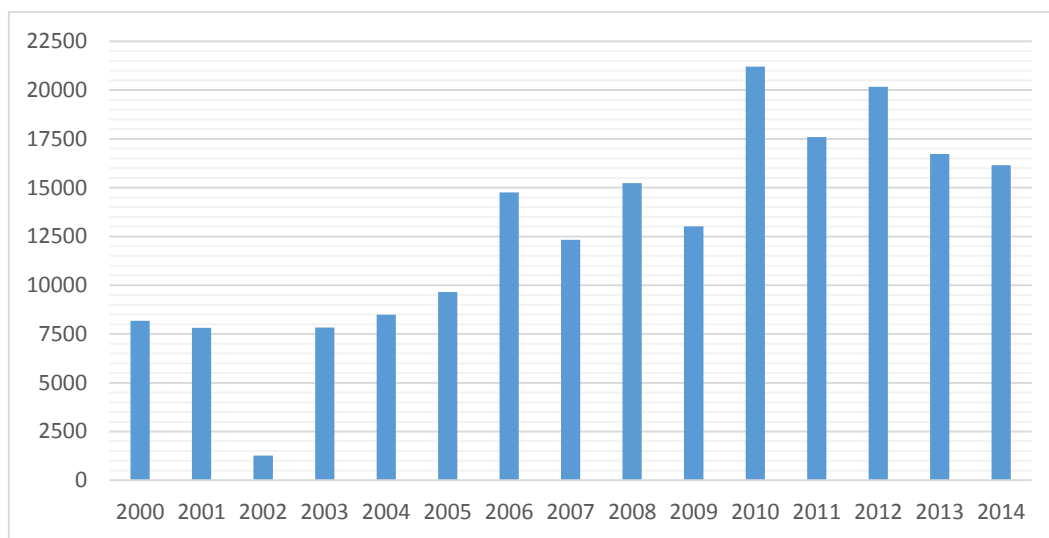
Kilde: Fiskeridirektoratet, tall innhentet av Nofima.

Det at en så stor del av fangsten leveres lokalt uansett om båtene er bundet av leveringsforpliktelsen fra SKI eller ikke tilsier muligens at det å godta en plikt faller langt lettere i og med at den nok ikke ville medført en særlig endring av leveringsmønsteret. I så måte kan det stilles spørsmål ved nytten av en slik klausul i låneavtalene. Likevel vil jeg ikke

mene at den er uten betydning. En leveringsplikt, enten den er knyttet til hav- eller kystflåten, fungerer som en måte å vise et ansvar ovenfor lokalsamfunnet på. Det kan tenkes at en slik plikt gir avtalen en større grad av legitimitet da man eksplisitt sier at lokalsamfunnet skal dra nytte av den og at disponeringer som gjøres delvis skal gjøres med lokalsamfunnet i tankene. Med andre ord, den er kanskje ikke av så stor næringsmessig betydning, men heller av "legitimitetsmessig" betydning.

6.3 "Vinner på fangst, taper på rettigheter"

Industrien i Hasvik kommune har hatt en positiv utvikling de senere årene og går godt. Dette henger sammen med at kommunen i løpet av den samme perioden har opplevd en økning i kvantum landet fisk til mottaksanleggene. En av årsakene til denne veksten er kvoteøkninger over noen år som har ført til en generell økning langs kysten i de fleste tilfeller, men selv korrigert for denne økningen har industrien i Hasvik sett en betydelig oppsving. Veksten har vært såpass stor at hva angår leveringer framstår kommunen som en vinner blant de øvrige kystkommunene.

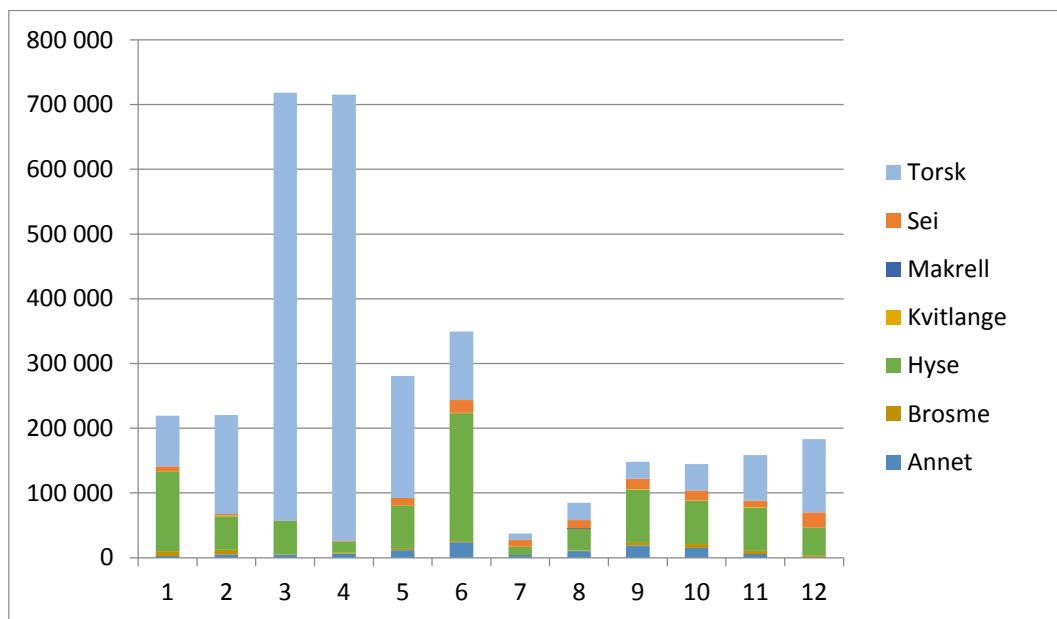

Figur 6.1 Kvantum landet fisk (i tonn) i Hasvik, alle fartøy, alle fiskeslag 2000-2014. Kilde: Fiskeridirektoratet.

Ut fra fig. 6.1 vil man se at kvantum landet fisk i Hasvik har fra 2005 økt fra rundt 9600t. til et toppnivå i 2010 på rett over 21 000t. Bunnivået i 2002 skyldes den tidligere nevnte konkursen i den lokale fiskerinæringen som førte til at samtlige tre fiskebruk måtte stenge. Den noe ujevne veksten kommer av de skiftende forholdene som fiskerinæringen må leve med, hvor det ikke bare er store svingninger innad i sesongene, men også mellom sesongene. Likevel har det vært en klar positiv trend, selv om den har avtatt de siste sesongene.

Dersom man sammenligner økningen i kvantum landet sei, hyse og torsk i Hasvik kommune for årene 2003-2014 med kvoteøkningen for de samme fiskeslag over samme tidsperiode, ser man at det som nevnt har vært en økning utover den generelle stigningen gjennom økte kvoter (se tab. 10.1, 10.2 og 10.3 i listen over vedlegg)¹³.

Torsk utgjør naturlig nok hoveddelen av det som landes, mens det også tas relativt store kvantum av både hyse og sei avhengig av tid på året. For 2013 utgjorde torsk 62,38% av den totale fangsten, mens medregnet hyse og sei utgjør de samlet sett 97% av de årlige leveringene, med andre ord nær sagt det totale kvantumet. Leveringsmønsteret er også sterkt sesongbetont hvor det årlige vinterfisket sørger for en skjevfordeling over året. Likevel, sammenlignet med andre fiskerikommuner ser man at Hasvik har en litt jevnere profil enn både de geografisk nærliggende kommunene og det nasjonale mønsteret. Dette er mulig grunnet blant annet Sørøyas plassering i forhold til fiskefeltene og torskens vandringsmønster.

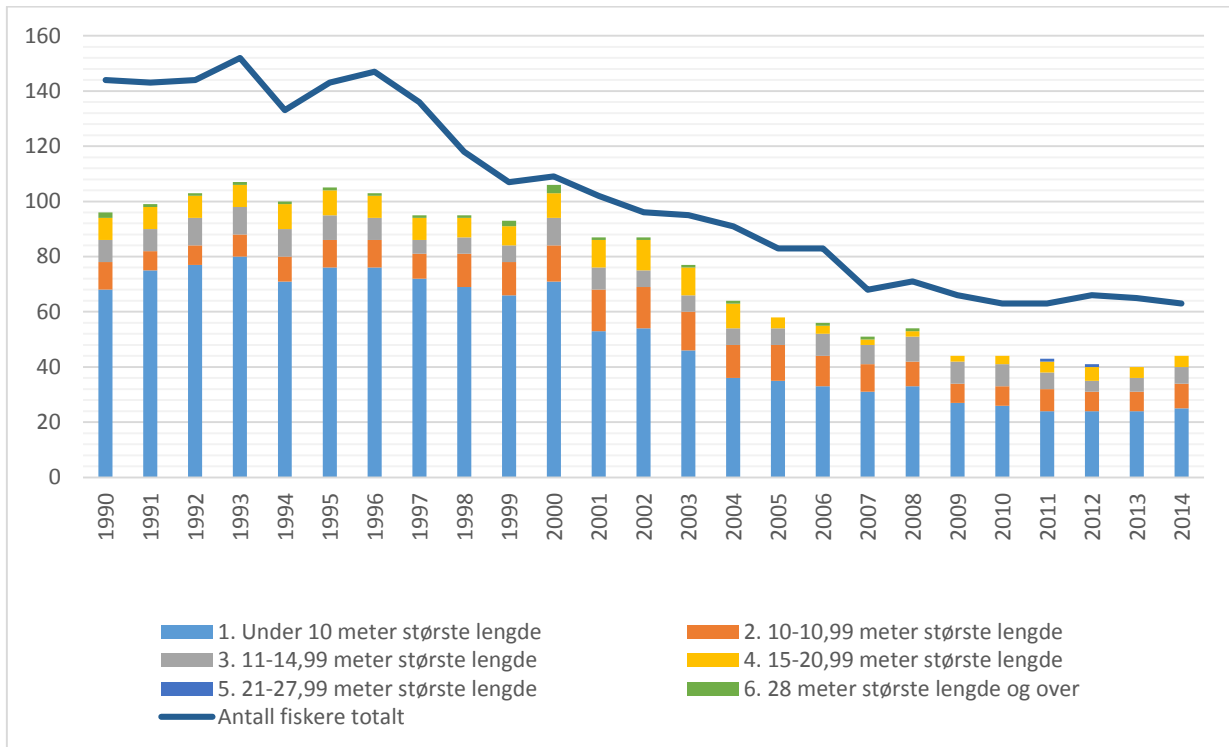

Figur 6.2 Månedsfordelt fra Hasvik-fartøys leveringer i Hasvik for 2013. Kilde: Fiskeridirektoratet, tall innhentet av Nofima.

I den samme tiden som det har vært en vekst i kvantum landet fangst har det også vært en nedgang i både antall fiskere og fartøy hjemmehørende i Hasvik, noe som ved første øyekast kan framstå som paradoksalt. Der hvor endringene i leveringstallene var svært positive har utviklingen i flåteleddet vært desto mer negativ. Som vist i fig. 6.3 under, og som nevnt i et tidligere kapittel, har den lokale flåten basert i Hasvik opplevd en drastisk nedgang hvor antall fartøy har blitt mer enn halvert over en drøy tiårsperiode. Samtlige lengdegrupper har blitt

¹³ 2003 er valgt som utgangspunkt da 2002 er en statistisk utligger grunnet den tidligere nevnte konkurransen, og ville gitt et feil bilde av situasjonen.

redusert, men nedgangen har gått hardest utover den minste flåten, under 11 meter, og da spesielt de under 10 meter. En del av årsaken til nedgangen er struktureringspolitikken, innført for å redusere overkapasiteten i den norske flåten, men dette har det ikke blitt åpnet for i den minste gruppen. Likevel kan det antas at det generelle produktivitets- og lønnsomhetskravet er en del av bakgrunnen for denne trenden også blant de minste.

Figur 6.3 Fiskere (hoved-/blyrke) og fartøy etter lengdegruppe registrert i Hasvik kommune 1990-2014. Kilde: Fiskeridirektoratets merkeregister og fiskermanntall

Riston-avtalen ble underskrevet i 2008 og lån ble gitt til anskaffelse av fartøy fra og med året etter, med hovedvekten av lånene tildelt i 2011 og 2012. Det er dermed rimelig å anta at en eventuell effekt på antall fartøy som følge av investeringene skulle være å se i årene som fulgte. Som man ser av tabellen har ingen av gruppene opplevd en vekst sett i forhold til tallene for de foregående årene, altså tiden før avtalen. Imidlertid har den sterke nedgangen avtatt og utviklingen har mer eller mindre stabilisert seg sett i forhold til hva den var tidligere. 2014 var sågar et vekstår når det gjaldt fartøy, men med unntak av dette året har tiden etter fondets oppstart likevel vært preget av en kontinuerlig nedgang, enn om svakere enn før. Fra 2010 sank det totale antall fartøy i kommunen hvert år fra 44 til 40 i 2013 før det i vekståret 2014 gikk opp igjen til 44¹⁴, altså samme nivå som fire år tidligere. Den eneste gruppen som har opplevd vekst i forhold til 2008 er gruppen 15-20,99m, som har økt fra to til fire. I og med

¹⁴ Antall fartøy for hvert av årene var 44 (2010), 43 (2011), 41 (2012) og 40 (2013).

at flertallet av Riston-båtene er rundt 15 meter kan man anta at det er de som har forårsaket en oppsving, selv om Riston-båtene i denne gruppen er flere enn det flåtegruppen totalt har økt med. Den uteblitte veksten kan nok forklares med at tilveksten av Riston-båtene ikke har vært nok til å gjøre opp for den totale nedgangen hvert år. Det kan samtidig diskuteres hvorvidt en økning er å forvente dersom man ser den utviklingen næringen har hatt med tanke på politikken som føres og de satsingslinjene som legges til grunn.

Tabell 6.2 Prosentvis endring i antall fiskefartøy, alle lengdegrupper, 1980-2014.

Fartøy	1980	1990	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Loppa	100 %	66 %	58 %	34 %	23 %	19 %	19 %	18 %	13 %
Hasvik	100 %	103 %	114 %	62 %	47 %	46 %	44 %	43 %	47 %
Skjervøy	100 %	63 %	51 %	28 %	21 %	19 %	18 %	16 %	14 %
Kvænangen	100 %	49 %	46 %	18 %	13 %	13 %	11 %	9 %	8 %

Kilde: Fiskeridirektoratets merkeregister

Den nedgangen Hasvik har opplevd i den lokale fiskeflåten blir mer nyansert dersom man ser det i forhold til utviklingen i geografisk nærliggende kommuner. Sett i forhold til Skjervøy, Loppa og Kvænangen framstår Hasviks nedgang som langt mindre dramatisk enn ved første øyekast. Det er likevel nødvendig å merke seg at samtlige tre kommuner hadde en langt større hjemmeflåte målt i antall fartøy i 1980 enn det Hasvik hadde¹⁵. Angående økningen for Hasvik i 2000 til 114% sammenlignet med 1980; året bryter med den generelle trenden, og kan dermed regnes som en statistisk utligger, jf. fig. 6.3. I realiteten er trenden negativ fra rundt 1995 og utover.

Antall fiskere og antall fartøy følger hverandre tett og utviklingen i det ene segmentet er sterkt korrelert med utviklingen i det andre. Som man ser av både fig. 2.5 og fig. 6.3 har også antall fiskere gått ned sett i forhold tidligere år, og det har også vært en markant utjevning. Den utviklingen man ser ligner dermed sterkt på den i flåtesegmentet, men med motsatt fortegn. Der hvor antall fartøy fortsatt gikk ned i perioden etter 2008 for så å oppleve vekst, økte antall fiskere kort før det så gikk ned igjen. Fra 71 i 2008 fikk antall fiskere en brå nedgang til 63 i 2010 etterfulgt av en kort vekstperiode til 66 de to neste årene. Dette har så blitt avløst av en ny nedgang til samme nivå som 2010.

¹⁵ Fra 1980 til 2014 har nedgangen i antall fartøy vært fra 270 til 36 i Loppa, 454 til 65 i Skjervøy og fra 292 til 24 i Kvænangen, mens Hasvik gikk fra 93 til 44 (Fiskeridirektoratets merkeregister).

Tabell 6.3 Prosentvis endring i antall heltidsfiskere (blad B) 1983-2014.

Fiskere blad B	1983	1990	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Loppa	100 %	85 %	51 %	40 %	28 %	27 %	24 %	23 %	20 %
Hasvik	100 %	84 %	60 %	52 %	37 %	37 %	37 %	34 %	32 %
Skjervøy	100 %	88 %	49 %	36 %	29 %	30 %	26 %	25 %	23 %
Kvænangen	100 %	67 %	54 %	34 %	23 %	26 %	27 %	24 %	23 %

Kilde: Fiskeridirektoratets fiskermanntall

Ved å videre sette Hasviks situasjon opp mot den i de nærliggende kommunene ser man i tab. 6.3 at trenden i antall fiskere gjenspeiler den i antall fartøy. Selv med en relativt stor nedgang siden 1983 har Hasvik likevel klart seg bedre enn enkelte andre kommuner. Utgangspunktet i hele tall har også vært jevnere enn det som var tilfellet i antall fartøy hvor kun Skjervøy skilte seg ut med et langt høyere antall enn de øvrige kommunene¹⁶.

Bildet på utviklingen innenfor antall fiskere blir mer nyansert dersom man bryter det ned på de to yrkesgruppene; de med fiskeri som enten bi- eller hovedyrke, også referert til som henholdsvis blad a og -b. Som tidligere vist til i fig. 2.5 har antall personer med fiskeri som hovedyrke gått stadig ned siden 1996, kun avbrutt av ett år med vekst hvor antall yrkesutøvere økte med 3 i 2001. Den totale nedgangen i perioden 2008-2014 har vært fra 58 til 43. De på blad a har derimot hatt en stabil økning fra 2007, hvor de har doblet seg fram til i dag, og økt fra 10 til 20. Det er dermed denne gruppen som er årsaken til utjevningen som fig. 2.5 viser. Som nevnt tidligere, en økning i de med fiskeri som biyrke går imot både den nasjonale trenden samt det som er utviklingen i lignende kommuner innad i fylket. Årsakene til dette kan være mange, men det kan tenkes at de senere års kvoteøkninger og gode fiskeforekomster lokalt har ført til at flere ser på småskalafiske som en attraktiv måte å spe på sin vanlige inntekt.

Jeg hevdet tidligere under delkapittelet "Rekruttering og sysselsetting" at Riston-fondet muligens ikke vil føre til en oppsving i antall aktive fiskere som følge av at få har muligheten til å bruke fondet til å starte opp "fra bunnen". Dette er noe jeg vil påstå at tallene underbygger. En eventuell positiv effekt vil i så tilfelle la vente på seg. Som nevnt innledningsvis er ikke tallene brutt ned på hvert enkelt tettsted, dette innebærer at selv om det rapporteres om økt antall arbeidsplasser som følge av Riston-båtene så gjenspeiles ikke dette nødvendigvis i statistikkene dersom nedgangen ellers i kommunen har vært større.

¹⁶ Antall heltidsfiskere har i Loppa blitt redusert fra 189 til 38, i Skjervøy fra 312 til 73 og fra 98 til 23 i Kvænangen, mens Hasvik har gått ned fra 134 til 43 (Fiskeridirektoratets fiskermanntall)

6.3.1 Landinger utenom lokalflåten

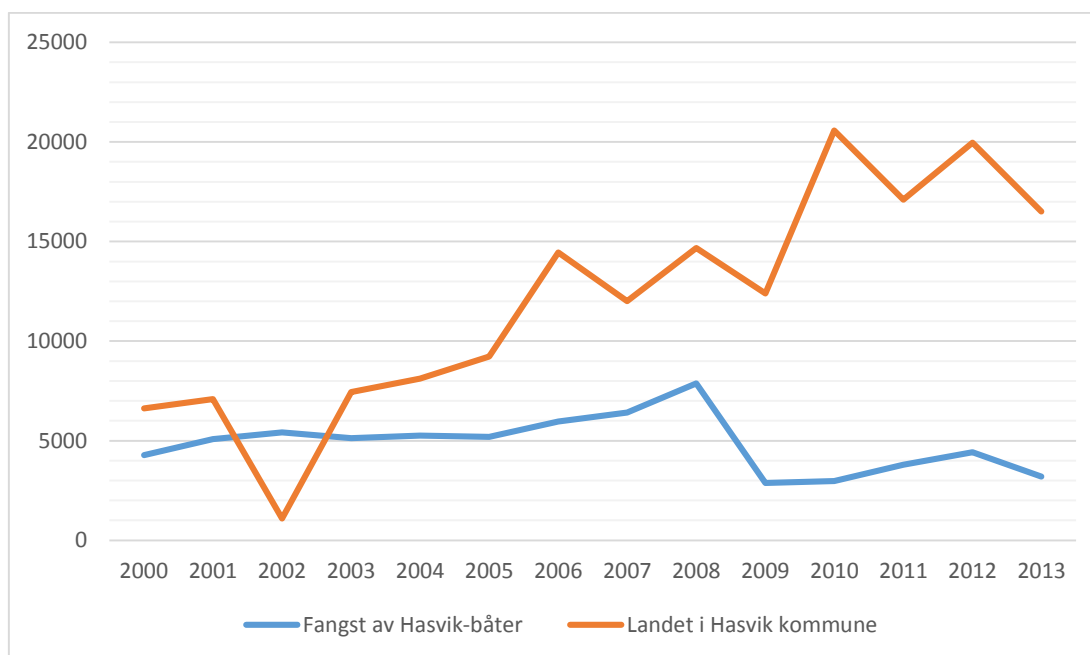
En viss del av veksten i landingene på tross av nedgangen i den lokale flåten kan delvis skyldes en stadig økende produktivitet i flåten hvor mer fangst tas av færre fiskere. Dette forklarer derimot ikke hele økningen. Det som imidlertid kan gi en del av forklaringen er fremmedflåtens leveringer i kommunen. Landingsmønsteret i Hasvik kommune bærer preg av svært store innslag av leveringer fra fremmedflåten. I perioden 2009-2014 stod fartøy fra Hasvik for i snitt kun 18,5% av det totale kvantumet hvert år. Fremmedflåten leverte dermed i overkant av fire femtedeler av råstoffet, med relativt små variasjoner med unntak av 2010, et år hvor det totale kvantumet økte drastisk (se fig. 6.1 og fig. 6.4). Hasvik skiller seg med det klart ut fra kommunene i nærheten. Som tabell 6.4 viser er den tilsvarende andelen for Skjervøy, Loppa og Kvænangen i snitt 42,1% per år. Økningen i leveringene fra Riston-flåten er på grunn av et økt antall fartøy som innbefattes av fondsordningen fra 2011 og utover.

Tabell 6.4 Hjemmeflåtens andel av de totale landingene (torsk, hyse, sei) 2009-2014. "Hasvik" er inklusive "Riston-fartøyene".

Hjemmeflåtens andel av total	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Riston-fartøy	3,7 %	3,5 %	6,9 %	9,8 %	7,2 %	9,5 %
Hasvik	17,0 %	13,0 %	19,8 %	19,6 %	19,2 %	22,9 %
Loppa, Skjervøy, Kvænangen	42,2 %	35,9 %	44,7 %	36,5 %	43,6 %	49,7 %

Kilde: Fiskeridirektoratets sluttseddeldatabase, tall innhentet av Nofima.

Dette leveringsmønsteret er spesielt merkbart for Nergårds anlegg i Hasvik og Breivikbotn hvor det, ifølge daglig leder i intervju, framgår at fremmedflåten står for rundt 95% av det totale råstoffet som tilbys dem. Den utviklingen man kan se av fig. 6.4 under viser en stadig økende differanse når det gjelder hvor råstoffet blir tilbydd fra. Merk også, som det ble nevnt tidligere, at båter hjemmehørende i Hasvik over de siste seks årene leverte i snitt 90,5% av fangsten til anlegg i Hasvik kommune, mens Riston-båtene leverte 99,9%. Altså ble nær sagt hele den totale fangsten for begge segmentene av lokalflåten landet lokalt.

Figur 6.4 Fangst av Hasvik-båter og kvantum landet totalt (i tonn) i Hasvik kommune (torsk, sei, hyse). Kilde: Fiskeridirektoratet, tall innhentet av Nofima.

Dette tyder på at den økningen som Hasvik kommunes industri har merket ikke beror på den lokale flåtens utvikling, men heller på endringer i fremmedflåtens leveringsmønster, en endring som har dreid i øykommunens favør. Det er interessant å påpeke det store fallet i landet fangst fra lokale båter industrien opplevde i 2009 kontra året før, et fall det ikke har vært mulig å komme seg etter. Dette går langt i å befeste betydningen fremmedbåtene har for industrien i kommunen da den ikke bare har opplevd en vekst på grunn av fremmedflåtens økninger, men også på tross av lokalflåtens nedgang i leveranser. Det er verdt å merke seg at i 2003, året etter det plutselige fallet i 2002, var de totale leveringene tilbake på samme nivå som før konkursen, altså hadde den ikke merkbare negative virkninger i etterkant, i det minste hva angår leveringene. Befolkningstallet derimot, fortsatte å synke i årene etter konkursen (se fig. 2.3).

6.3.2 Riston-fartøyenes betydning for industrien

I lys av utviklingen fiskeindustrien i Hasvik har sett med tanke på både flåtestørrelse og leveringer, hva har Riston-fartøyene hatt å si for industrien? Ved å ta utgangspunkt i tallene fra 2011 fram til 2014 så utgjorde "Riston-fartøyene" 5-6 av totalt 40-44 fartøy hjemmehørende i kommunen, altså drøyt en åttendedel (~13%). Likevel stod de over samme periode for mellom en tredjedel og halvparten av fangsten fra Hasvik-flåten (~41%), avhengig av hvilket år (se tab. 10.4 i vedlegg). At Riston-fartøyene utgjør en så stor del av de lokale landingene kan muligens forklares med hvilken lengdegruppe de tilhører; der hvor Hasvik sin flåte hovedsakelig består av fartøy under 11 meter (mellom 31 og 34 for 2009-2014) er

fordelingen av Riston-båtene som kjent fire over 15 meter og to på mellom 11 og 14.99 meter. Dermed utgjør de blant annet hele 15-20,99m-gruppen i kommunen. I årene 2011 og 2012 var det også ett fartøy på over 21m. Grunnet deres størrelse har Riston-båtene dermed potensiale til drive et langt mer effektivt fiske enn det den minste gruppen kan. Dette kan være en av årsakene til at de utgjør en så stor del av fangsten. Jeg vil dermed påstå at når det gjelder landinger fra den *lokale* flåten er industrien ganske avhengig av Riston-båtene.

Situasjonen blir derimot en annen dersom man ser på Riston-båtenes landinger i forhold til det totale kvantumet, altså ved å inkludere fremmedflåten også. Som tidligere nevnt, den lokale flåten inkludert Riston-fartøyene har de siste årene stått for kun rundt 20% av de totale leveringene (se tab. 6.4). Riston-fartøyene alene har imidlertid kun utgjort mellom 6% og 9% siden 2012 og fram til i dag¹⁷ (Fiskeridirektoratets sluttseddeldatabase, tall innhentet av Nofima). Igjen, dette til tross for at nær sagt hele deres totale fangst har blitt levert i Hasvik kommune.

6.3.3 Andre alternativer – Riston-kvoten tilbakeført

I debatten rundt problematikken knyttet til leveringsplikten er det som kjent flere løsningsforslag som går igjen. Et tilbakevendende tema i de tilfeller hvor plikten ikke overholdes er hvorvidt tråleren skal "tvinges" til å levere fangsten eller om konsesjonen skal trekkes tilbake og kvoten bli gitt til noen andre, eventuelt bli fordelt ut over kystflåten. Hasvik og Riston-saken har ikke vært et unntak. Som en del av argumentene rundt noen av de alternative løsningsforslagene, og som en del av kritikken mot avtalen, pekes det på at den opprinnelige Riston-kvoten i dag ville gitt et langt større kvantum fisk til anlegget enn det Riston-båtene samlet sett gjør. Det langt jevnere leveringsmønsteret til tråleren ville også sikret en mer stabil drift for landanlegget. En kort kommentar angående dette; det kan diskuteres om hvorvidt kvotene tilhørende Riston-båtene utgjør mer eller mindre enn det Riston-kvoten ville gjort avhengig av om man regner kvoten ut fra den størrelsen den var på da avtalen ble underskrevet i 2008 eller om man regner med det den ville vært på i dag med den kvoteøkningen som har vært, en økning som naturlig nok også gjelder for trålkvotene.

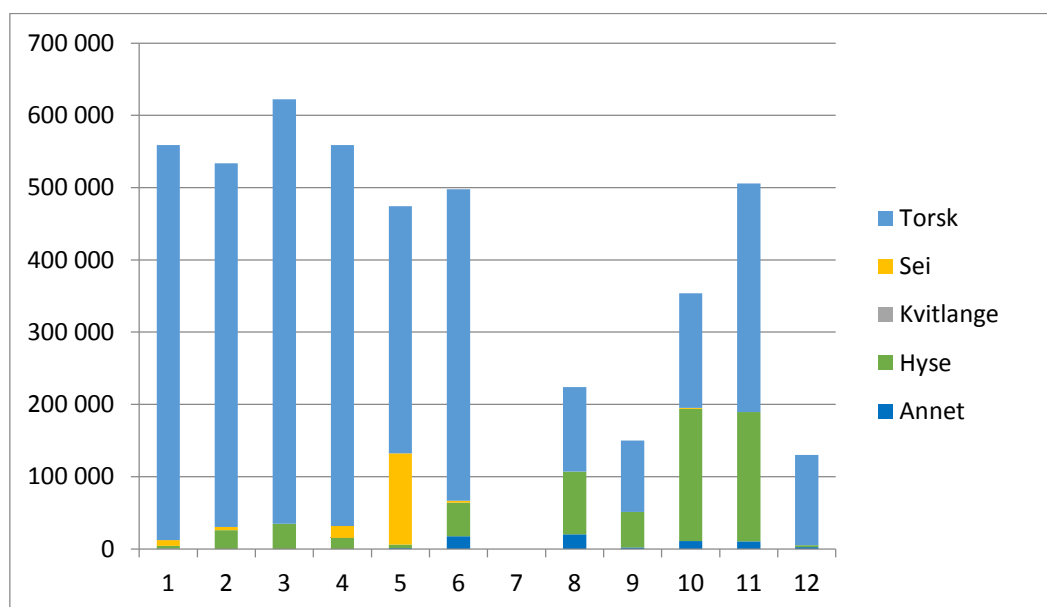
For å undersøke hvorvidt denne kritikken medfører riktig vil jeg sette dagens leveringstall og -mønster fra Hasvik sin kystflåte opp mot et hypotetisk case hvor Riston enda hadde levert i tråd med bestemmelsene. Dette gjøres ved å bruke leveringstall fra to år fra en av de

¹⁷ Jeg tar kun utgangspunkt i tall fra 2012 fram til i dag i og med at det kun er de siste årene at antall Riston-fartøy har vært av en sånn størrelse at det er av noen nytte å se deres bidrag i forhold til totalmengden. I årene før var antall fartøy med støtte fra Riston-fondet for lavt til at det kunne utgjøre et sammenligningsgrunnlag.

gjenværende ferskfisktrålerne med et lignende konsept av det Riston hadde. For å ta stilling til kommentaren ovenfor så ser jeg dermed på det kvoten ville utgjort i dag med kvoteøkningen.

Riston-fartøyenes totale fangst til Hasvik kommune for 2013 var på 1 215 798kg.

Ferskfisktråleren caset baserer seg på hadde for samme år en samlet fangst på 4 609 434kg., altså en differanse på rett i underkant av 3 400t. (Fiskeridirektoratets sluttseddeldatabase). Sett at Riston-avtalen sånn som den framstår i dag ikke hadde blitt gjennomført, at Riston-fartøyene av den grunn naturlig nok ikke hadde kommet til og at Riston-kvoten ble levert i kommunen i tråd med bestemmelsene så ville det betydd et samlet kvantum på 20 031t., en 20,4% økning i råstoff i forhold til dagens situasjon. Som fig. 6.5 viser ville leveringsmønsteret også hatt en langt jevnere sesongprofil, men likefullt med en topp i vinter/vårmånedene. Merk at andre år kan skille seg ut og kan vise en merkbar sesongprofil enn det som var tilfellet i året brukt som eksempel under (se fig. 10.1 i vedlegg). Det gir likevel en god indikasjonen på mengden.

Figur 6.5 Månedsfordelt fangsttall for ferskfisktråler 2013. Kilde: Fiskeridirektoratet, tall innhentet av Nofima

I lys av disse tallene så er det en korrekt påstand fra Riston-avtalens kritikere at Riston-kvoten ville ført med seg en større råstoffmengde samt mer stabile leveringer enn det man ser i dag, men likevel vil jeg ikke påstå at dette hadde vært et bedre alternativ enn det man til slutt kom fram til. Det er av min oppfatning at avtalen på flere måter har lagt til rette for at industrien skal kunne satse på det som gir best lønnsomhet i dagens marked, jf. de endringene som har ført fram til avtalen som ble gjort rede for i kapittel 5.

Råstoffet som tilbys fra kystflåten er i stor grad krokfanget og langt ferskere enn det en tråler kan tilby. Dette kvalitetsråstoffet har en langt høyere verdi i markedet og er en stor del av den satsingen som flere produsenter, deriblant Norway Seafoods, har gått inn for. Den lønnsomhetsforskjellen som eksisterer mellom krokfanget råstoff og trålfanget, selv om det er i mindre mengder, er såpass stor at selv det langt jevnere leveringsmønsteret fra trålerne er ikke nok til å veie opp de fordelene det gir. At den lokale satsingen på fartøy som kan tilby nettopp slikt høykvalitetsråstoff er å foretrekke framfor trålfangst i stor skala kommer også fram i samtaler med representanter for NWS Sørvær, hvor det hevdtes at; "*det har vært redningen for Sørvær at det ble gjort på den måten [Riston-avtalen]. Fem til syv dagers gammel trålfisk er ikke framtiden. Den kan sendes til Kina og produseres billigere, men de klarer aldri å få dagsfanget fisk*".

Denne uttalelsen om betydningen av kvalitet framfor kvantitet underbygges også av forskning som viser hvilke strategiske valg det er som skiller de bedriftene som går godt fra de som sliter innenfor samme marked (Nilssen, Bertheussen & Dreyer 2015). Som det blant annet ble vist til i kapittel 5 er satsing på høykvalitetsråstoff en fellesnevner blant de bedriftene som kan sies å befinne seg i en god situasjon. Lav pris og jevnere tilbud av råstoff ble vist som en ikke fullt så essensiell faktor. Dette er også med på å underbygge betydningen av det endelige satsingsområdet hva angår ønsket fartøystørrelse, hvor kommunen i samarbeid med de lokale næringsdrivende innenfor fiskerinæringen gikk inn for fartøy på omkring 15m, og ikke større og mer fangsteffektive fartøy på 21-28m. Et snurrevadfartøy av en sånn størrelse ville kunne gitt en større fangst, men det ville vært på bekostning av kvaliteten på fisken som ville blitt landet.

7 Endringer i sysselsetting og bosetting

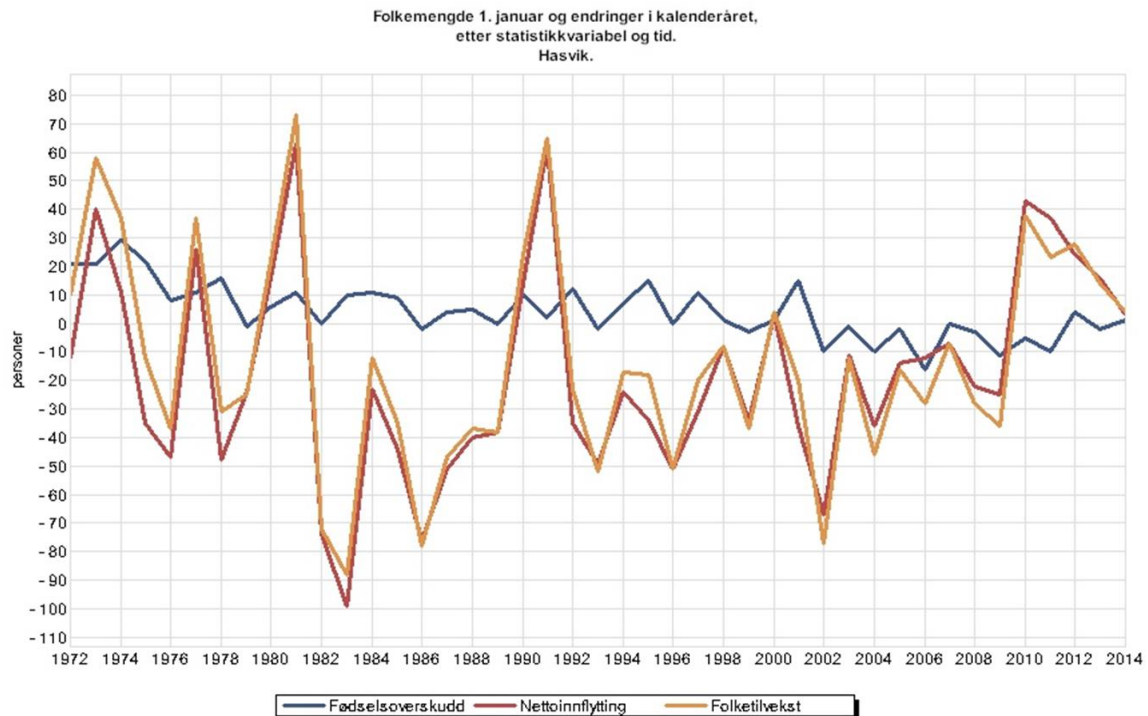
Riston-fondets effekter er ikke begrenset til kun å gjelde fiskerinæringen i kommunen. For å få et fullstendig bilde av de mulige effektene fondet og dets disponering har hatt er det nødvendig å se på eventuelle endringer i kommunen som helhet, og ikke avgrense det til kun næringens leveringstall og flåtestørrelse. Selv om fondet har hatt en tilsynelatende minimal effekt hva angår leveringer til fiskeindustrien, kan kommunen ha opplevd ringvirkninger på andre områder. Jeg har tidligere vært kort innom endringen i innbyggertall de senere årene i kap. 2, men vil her gå nærmere inn på tallene. Jeg vil først vise til hva befolkningsutviklingen består av og hvordan den spiller inn på kommunen som helhet. Jeg vil så se hvorvidt, og i hvilken grad, den endringen man har sett kan knyttes opp til Riston-fondets disponeringer. I uansett tilfelle er det nødvendig å beskrive den utviklingen man ser i Hasvik samt vise hvilke potensielle konsekvenser den kan ha da løsninger av typen Riston-fondet er en del av den veien næringen tar.

7.1 Innbyggertall og tilflytting

Som det ble vist til i fig. 2.3 har Hasvik kommune opplevd en sterk nedgang fra slutten av 60-tallet og fram til i dag. Utviklingen har imidlertid snudd de siste årene og fra 2010 har Hasvik opplevd en markant og kontinuerlig vekst. Flere kommuner langs kysten har opplevd en økning i folketallet de senere årene, men Hasvik skiller seg ut da veksten er langt sterkere enn i andre kommuner. Dette er eksemplifisert blant annet ved at Hasvik i 2013 var den eneste kommunen i Finnmark som mottok statlig veksttilskudd grunnet sterk prosentvis vekst i innbyggertall over flere år (Olsen-Ryum 2014).

At folketallet i mange kommuner langs kysten stiger henger sammen med den utviklingen fiskeriene har. Mange steder er fiskemottakene hjørnesteinsbedrifter og økte landinger medfører mer arbeid. Her er Hasvik intet unntak. Som fig. 7.1 under viser er det en sterk sammenheng mellom den årlige endringen i folketilveksten og nettoinnvandringen. Fødselsoverskuddet sett over hele perioden 1972-2014 har vært relativt stabilt med en gjennomsnittlig vekst på 4 per år. Fra 2000 har det imidlertid vært en stort sett negativ utvikling, kun avbrutt av enkelte år med positiv vekst. I uansett tilfelle har endringer som følge av egenvekst vært lavt. Dermed tilfører fødselsoverskuddet lite eller ingenting til veksten som Hasvik tidvis har opplevd. Dette henger sammen med et skifte i den lokale demografien hvor de eldre utgjør en stadig større del, mens de yngre som er i alderen 20-40 år blir færre. Dermed, med denne lave egenveksten, er det tilflyttingen som står for den

oppadgående kurven og som i stor grad styrer folkeveksten. Det er svært store variasjoner fra år til år, en effekt som i stor grad kan skyldes det faktum at fiskeriet både er svært sesongbetont, men også at det kan være store variasjoner fra ett år til det neste.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 7.1 Fødselsoverskudd, nettoinnflytting og folketilvekst i Hasvik kommune 1972-2014. Kilde: SSB

Den innvandringen som Hasvik har sett er i stor grad basert på arbeidsinnvandring fra utlandet. Av tabell 7.1 ser man at av det totale antall personer sysselsatt i kommunen har drøyt en fjerdedel av dem en annen nasjonalitet enn norsk. Ifølge tall fra SSB er ikke differansen mellom menn og kvinner merkbart annerledes enn det som er landsgjennomsnittet, ei heller snittet for Finnmark fylke. Der hvor Hasvik imidlertid utmerker seg i forhold til andre kommuner er andel sysselsatte innvandrere i forhold til det totale antall innvandrere. I 2012 lå de høyest i landet med en sysselsettingsprosent blant innvandrerne på 84.5%, godt over landsgjennomsnittet på omkring 50% (Rypeng 2014).

Tabell 7.1 Sysselsatte i Hasvik kommune 15-74 år, 2008-2013¹⁸.

Sysselsatte 15-74 år		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Begge kjønn	Hele befolkningen	471	451	448	481	518	479
	Befolkningen ekskl. innvandrere	424	404	375	378	382	354
	Alle innvandrere	73	103	136	125
Menn	Hele befolkningen	268	257	258	274	301	278
	Befolkningen ekskl. innvandrere	244	236	224	212	218	204
	Alle innvandrere	62	83	74
Kvinner	Hele befolkningen	203	194	190	207	217	201
	Befolkningen ekskl. innvandrere	180	168	151	166	164	150
	Alle innvandrere	41	53	51

Kilde: SSB.

Denne høye sysselsettingsprosenten blant innvandrere kan forklares med det at det i all hovedsak er arbeidsinnvandrere som er flyttet til kommunen, og ikke flyktninger eller innvandrere som tilhører andre kategorier. Sysselsettingen blant familieinnvandrere, altså personer kommet til landet gjennom for eksempel familiegjennforeningsordninger knyttet til flyktninger, har generelt sett en lavere sysselsettingsprosent enn andre grupper. Hasvik er likevel en av kommunene som utmerker på landsbasis seg ved at de også her har en høyere sysselsettingsandel enn normalt (77%, langt over landsgjennomsnittet på 48%¹⁹) (NIBR 2014).

Tabell 7.2 Innvandrere (antall personer) i Hasvik 2010-2015 etter land. Kun de ti største gruppene per 2015 vises²⁰.

Innvandrere	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Litauen	4	17	39	52	55	56
Polen	12	24	31	41	42	51
Sverige	14	12	12	15	15	17
Thailand	8	9	10	11	14	13
Finland	8	8	8	10	9	10
Island	8	17	12	12	9	8
Slovakia	0	0	0	0	3	7
Danmark	4	5	4	9	6	6
Tyskland	8	6	5	6	5	5
Russland	3	3	3	3	4	4

Kilde: SSB.

Tabell 7.2 ovenfor gir en mer detaljert oversikt over hvor arbeidsinnvandringen kommer fra. Litauen og Polen utgjør de to desidert største gruppene og står samlet sett for omkring 40%. Dette er i tråd med statistikker for andre lignende kommuner så vel som landet som helhet hvor det har vært en stor økning i innvandring fra land i Baltikum-området. Det har vært innvandring fra andre land enn de vist i tabell 7.2, blant annet Færøyene og Filipinene, men

¹⁸ Felt merket ".." indikerer at tallmaterialet er for lavt for publisering.

¹⁹ Tall fra 2011

²⁰ Alle ett- eller totalt er av SSB erstattet med 0 eller 3 av personvern hensyn. Grunnet dette velger jeg å ikke inkludere de øvrige nasjonalitetene med 3 eller lavere per 2015 i tabellen.

det er et lavt antall personer. Arbeidsinnvandring til kystkommuner er ikke noe nytt. Det har lenge vært vanlig med store innslag av arbeidere fra utlandet. Den største delen av den tilflyttede arbeidskraften var det tidligere finlendere, russere og tamiler som stod for. Det nye er imidlertid at de tradisjonelle gruppene har blitt mer fraværende i statistikkene, mens tilflyttere fra land som Latvia, Polen og Litauen har økt kraftig. Dette henger tett sammen med utviklingen mange land har opplevd i tiden etter finanskrisen hvor et utfordrende arbeidsmarked tvinger folk til å emigrere.

For Hasvik kommunes del kan denne endringen eksemplifiseres ved å se på tallene over utenlandsfødte personer i kommunen over tid. Det årlige gjennomsnittlig antall personer med opprinnelse fra Asia (med Tyrkia) i perioden 1991-2002 var 44. For 2003-2015 hadde dette tallet gått ned til kun 14 etter en stor utflytting delvis som følge av konkursen i 2002. I den samme perioden har de samme tallene for personer med opprinnelse fra Europa (uten Tyrkia) økt fra 45 i tidsrommet 1991-2002 til 86 i 2003-2015. Dette medregnet en kraftig økning fra 41 i 2008 til 182 i 2015, noe som gjør at snittet for de siste seks årene er langt høyere²¹.

Gjennom samtaler med sentrale personer i kommunen kommer det fram at det er forskjeller i bosettingsmønsteret for kommunens tre tettsteder når det kommer til hvor arbeidsinnvandrerne fra Polen og Litauen har bosatt seg. I Sørvær er det en større grad av litauiske innvandrere som har bosatt seg, og i flere tilfeller har de familie. Breivikbotn ser en større grad av polsk tilflytting, mens det i Hasvik er mer spredt i den forstand at ingen enkeltnasjonaliteter utmerker seg spesielt.

Det er også flere skiller mellom disse gruppene i tillegg til hvor de har bosatt seg. Der hvor en stor del av de tilflyttede fra Litauen har bosatt seg fast i kommunen framfor å pendle, er det motsatte tilfellet for de fra Polen. Flertallet av de polske innvandrerne er i praksis pendlere som befinner seg i Hasvik kommune under fiskesesongen, mens det er mye aktivitet på fiskemottakene. Dette kan henge sammen med at flertallet av de polske innvandrerne er enslige menn, mens en del av de litauiske tilflytterne er familier som i noen tilfeller også har barn, noe som gjør dem langt mindre mobil enn den polske gruppen som ikke har de samme forpliktelsene. Det estimeres fra kommunens side at av de sysselsatte innvandrerne er i underkant av 100 mer stabilt bosatt, i den forstand at de ikke viser det samme hyppige flyttemønsteret som pendlere kan ha.

²¹ Tall hentet fra tabell 07109; Utenlandsfødte i norske kommuner 1970-2015. Kilde: SSB.

Tabell 7.3 Antall innbyggere i Hasvik kommune fordelt på tettsted.

Innbyggere	2000	2005	2009	2011	2012	2013	2014
Sørvær	230	201	<200	<200	<200	<200	<200
Breivikbotn	336	295	320	302	298	306	315
Hasvik	423	380	344	357	366	379	385

Kilde: SSB.

Tabell 7.3 ovenfor viser bosettingsmønsteret i Hasvik kommune mer detaljert. Ved å igjen ta utgangspunkt i 2009 er tettstedet Hasvik det eneste som ut fra tabellen viser en befolkningsvekst fram til 2014. Denne veksten er ikke å spore i Breivikbotn, hvor det har vært en langt jevnere befolkningsutvikling, med en nedgang totalt sett. Mangelen på vekst kan her forklares med bosettingsmønsteret beskrevet tidligere hvor en ikke ubetydelig del av arbeidsinnvandrerne til Breivikbotn var sesongpendlere hvor de færreste hadde bosatt seg fast. Hvor stor veksten i Sørvær har vært er ikke mulig å si noe om ut fra tabellen da innbyggertallet etter 2005 falt under SSBs minstedefinisjon på av et tettsted på minimum 200 innbyggere. Det man imidlertid kan lese ut av tabellen er at fraværet av Sørvær i statistikken tilsier at de ikke har opplevd en vekst som har bragt stedet tilbake over minimumsmålet på 200. Merk at dette avhenger av hvor mange som har bosatt seg fast så det reelle tallet er mest sannsynlig en del høyere.

7.2 Sysselsetting i fiskerinæringen

Fiskerinæringen generelt har de senere årene opplevd en større andel sysselsatte med utenlandsk bakgrunn, både på landanleggene og som mannskap om bord (Norli & Solberg 2013). Disse trekkene gjenspeiles også i den økte sysselsettingen innenfor flåten i Hasvik hvor flere av de spurte sier de har ansatt personer med utenlandsk bakgrunn som enten er fast bosatt i Hasvik eller som pendler. De som pendler bor i kommunen under sesongen, men reiser når den er over i april for så å returnere på høsten, omkring oktober. De tallene som presenteres her er anslag gjort under intervjusituasjonen av de som er blitt intervjuet. Det kan dermed være små avvik i forhold til det reelle tallet. Likevel gir de et rimelig godt bilde på situasjonen.

Det anslås at båtene tilknyttet Riston-fondet står for rundt 18 arbeidsplasser, arbeidsplasser som ifølge noen av de spurte mest sannsynlig ikke hadde vært der uten fondet. Dette er ikke medregnet de som arbeider på land, dvs. i egnebuene. Av de 18 er rundt åtte fra utlandet, hovedsakelig Litauen, men det er også personer fra Sverige og Polen som har bosatt seg. Av de som arbeider på båtene er minst åtte personer bosatt med familie. Når det gjelder de som arbeider i buene er det uvisst hvor mange som har familie, men det anslås til å være flere enn

det er av båtmannskapet. Innenfor disse familiene er det flere tilfeller hvor mennene arbeider om bord, mens kvinnene har jobb i enten egnebuene eller på landanlegget. At man satser på personer med familie har ikke vært en bevisst strategi, men heller det man kan kalle en utilsiktet, men positiv konsekvens.

Av de med lokal tilknytning som har fått arbeid tilknyttet Riston-båtene anslås det at rundt 2-3 hadde flyttet bort dersom arbeidsplassene ikke hadde kommet, mens 4-5 har flyttet tilbake som følge av dem. Årsakene til at andelen utenlandsk arbeidskraft øker innenfor fiskerinæringen er forskjellige og det pekes på blant annet fysisk krevende arbeid, lav lønn, lave krav til utdanning samtidig som næringen ikke virker attraktiv for mange nordmenn. Alle de spurte sier de har forsøkt å rekruttere personer fra nærmiljøet, altså kommunen. I de tilfeller hvor det ikke har blitt gjort pekes det på at en del av de som er tilgjengelige for arbeid anses som "ikke-attraktiv" arbeidskraft. Når det gjelder rekruttering viser Johnsen & Vik (2008) til at større fartøy (>28m) gjerne rekrutterer mannskap fra flere områder, blant annet utlandet, da de *"har et mannskapsbehov som er større enn hva lokalsamfunnet kan levere"* (Johnsen & Vik 2008:18). Det kan tenkes at det samme kan gjelde for mindre kommuner og, hvor selv små fartøy sliter med å finne ønsket lokal arbeidskraft, spesielt i de tilfeller hvor utviklingen i industrien og dens etterspørsel etter arbeidskraft overstiger utviklingen i innbyggertall.

Personene som ble ansatt er hovedsakelig yngre personer fra rundt midten av tyveårene til midten/slutten av tredveårene. Fiskeriet er et krevende og fysisk tungt yrke, noe som gjør at personer i god fysisk form er å foretrekke. Dette kan spille godt ut for kommuner som Hasvik da de gjerne opplever en "forgubbing" i fiskeriyrket, men også i befolkningen generelt.

Også på landsiden har det i årene etter Riston-avtalen blitt flere sysselsatte. Norway Seafoods anlegg i Sørvær har fra perioden 2008 fram til i dag opplevd et stort oppsving i antall ansatte. Over en seksårsperiode mer enn doblet antall ansatte seg, og steg fra 19 til 40. En ikke ubetydelig del av de nyansatte kommer fra utlandet. I likhet med flåteleddet er brorparten fra Litauen (11) eller Polen (5), mens resten er fra øvrige land, blant andre Sverige, Island, Færøyene og Thailand. Det samme er ikke tilfellet for Nergårds anlegg i Breivikbotn og Hasvik hvor antall ansatte er mer eller mindre uforandret siden 2008. Gjennom samtaler med daglig leder for Nergård i Hasvik kommer det fram at antall ansatte ligger på 55 hvor brorparten, omkring 45, er fra utlandet. Kun rundt 5 personer er fra Hasvik. Av de tilflyttede som arbeider på bedriften er omkring halvparten fastboende, de resterende er sesongarbeidere.

Antall gjennomsnittlig arbeidstimer per år har økt i perioden for enkelte ansatte ved fileetanlegget til Norway Seafoods. Gjennom samtaler med NWS Sørvær kommer det fram at i perioden 2006-2008 var antall arbeidstimer per år for to ansatte 1169- og 1139 timer. Etter Riston-fondets oppstart økte dette og i perioden 2009-2012 hadde de samme ansatte en arbeidstid på henholdsvis 1443- og 1372 timer. Hvorvidt man kan trekke noen større slutninger ut fra disse tallene er vanskelig å si da det er et snevert utvalg, men grunnet flere eierskifter over en lengre periode er dekkende tidsserier vanskelig å oppdrive. De viser likevel er klar øking som sammenfaller med veksten i landet råstoff til mottaksanlegg i kommunen.

7.3 Endringer og sysselsetting i kommunen utenom fiskerinæringen

Brorparten av arbeidsinnvandrerne i Hasvik kommune arbeider som nevnt i fiskerirelaterte næringer, da enten som mannskap på fiskefartøy, lineegnere, landmenn eller på fiskemottakene. Likevel er et visst antall sysselsatt i andre yrker. I likhet med forskjellene mellom tettstedene når det angår hvor arbeidsinnvandrerne har bosatt seg, er det også ulikheter når det kommer til hva de arbeider med. Gjennom samtaler med personer ansvarlig for Hasvik kommunes inkluderingstiltak kommer det fram at i Breivikbotn og Sørvær er de fleste hovedsakelig sysselsatt innenfor fiskeri, men turisme og reiselivsnæringen står også for en del av sysselsettingen. Hasvik skiller seg mer ut og har et større innslag av arbeidsinnvandrere ansatt turisme, men også innenfor helse-, omsorg- og sosialtjenester hvor det ved Hasvik Helsesenter er 16 tilsatte med utenlandsk bakgrunn. Tall fra SSB viser at det fra 2008 og fram til 2014 har vært en økning i antall personer ansatt innenfor helse- og sosialtjenester med en oppgang fra 55 til 68 (se tab. 7.5 under). Dette kan ha sammenheng med et økende antall eldre i kommunen, og i likhet med andre sektorer kan også helsesektoren være avhengig av utenlandsk arbeidskraft for å dekke den arbeidsmengden som er.

En av de mange pressende utfordringene for mindre kommuner som sliter med synkende innbyggertall er en forgubbing hvor man ser en stadig økende andel eldre samtidig som antall barn og unge går ned. Som en følge av den økte tilflyttingen har antall barn i alderen 0-5 år økt sett i forhold til perioden fra 2005 og fram til 2014, selv om det totale tallet er lavere enn det var ved årtusenskiftet. Denne veksten har vært av stor betydning for kommunen, og kanskje spesielt for Sørvær. Gjennom intervju med ordfører kommer det fram at en mulig nedleggelse av barnehagen i Sørvær hadde vært oppe til diskusjon i tiden før Riston-avtalen. Imidlertid har det siden 2008 vært en kraftig vekst hva angår antall barn i barnehagen i Sørvær og over en fireårsperiode (2010-2014) steg tallet fra kun 2 til 16 og full dekning. Det anslås videre at av de 16 har rundt 80% av barna foreldre fra to nasjoner. Som tabell 7.4 under

viser har antall barn 0-5 år med innvandringsbakgrunn økt betraktelig siden 2005. Dette er etter en nedgang i 2002, en nedgang som sammenfaller med den nedgangen man ellers har kunnet observere. Man kan også se av tabellen at selv om det totale antall barn har økt fra 2005 til 2014 er denne økningen, i likhet med befolkningsøkningen generelt, mye på grunn av barn med innvandrerbakgrunn, og ikke nødvendigvis en "lokal" vekst.

Tabell 7.4 Barn 0-5 år i Hasvik kommune totalt, og barn 0-5 år med innvandringsbakgrunn 2000-2014²²²³.

Barn 0-5 år i Hasvik	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
0-5 åringer i kommunen	103	59	56	63	66	79	68
Barn 0-5 år med innvandringsbakgrunn	17	1	7	12	15	16	16
Innvandrerbefolkning 0-5 år ekskl. utvalgte land	4	9	12	15	16

Kilde: SSB.

Den positive utviklingen har ikke vært riktig så sterk for Breivikbotn og tettstedet Hasvik da det er Sørvær som har opplevd den største prosentvise veksten. Likevel er det en generell positiv trend i de to større tettstedene, og i likhet med Sørvær har også barnehagen i Hasvik full dekning. Tilflyttingen av barnefamilier har dermed hovedsakelig hatt størst innvirkning på Sørvær og Hasvik. At Breivikbotn ikke har like stor dekning i barnehagen kan henge sammen med bosettingsmønsteret beskrevet ovenfor hvor det kommer fram at en stor del av de tilflyttede er enslige menn som hovedsakelig er sesongpendlere, og ikke fastboende med familie.

Økningen i antall barn i alderen 0-5 år har ført med seg en økning i antall sysselsatte i barnehagesektoren også. Antall sysselsatte her har i perioden 2005-2014 økt fra 12 til 18. Utvikling har imidlertid vært ujevn og selv om det totalt sett har vært en vekst på 6 personer har det det siste året vært en brå nedgang fra toppnivået på 25 personer i 2013. Som tab. 7.5 viser steg antall sysselsatte i barnehagesektoren jevnt fra 2009 til 2013 før det nå har sunket til samme nivå som i 2010. Denne utviklingen henger naturlig nok sammen med utviklingen i antall barn, og dersom man sammenligner med tab. 7.4 ser man en tydelig sammenheng. Av tabellen under ser man også at det kun er de to nevnte sektorene; barnehage og helse- og sosialtjenester, som har opplevd vekst.

²² Felt merket ".." indikerer at tallmaterialet er for lavt for publisering.

²³ Ekskl. utvalgte land: Sverige, Danmark, Irland, Storbritannia, USA, Australia og New Zealand.

Tabell 7.5 Antall sysselsatte i kommunal sektor i Hasvik kommune fordelt på administrasjon, helse og utdanning, 2005-2014.

Sysselsatte i kommunal sektor	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kommuneadministrasjon	34	25	29	34	33	26	26	27	28	23
Barnehage	12	16	17	17	13	18	20	22	25	18
Grunnskole	41	34	38	34	36	33	26	34	29	28
Helse- og sosialtjenester	58	59	62	55	58	59	66	70	65	68

Kilde: SSB.

7.4 Riston-fondets betydning for sysselsetting og befolkningsvekst

Befolkningstrenden i Hasvik kommune har hatt en positiv utvikling sett i forhold til tidligere år. Dette er i stor grad arbeidsinnvandring da Hasvik har relativt liten egenvekst, altså vekst gjennom barn født i kommunen minus antall døde.

Den store økningen i arbeidsplasser og dermed arbeidstakere (hovedsakelig fra utlandet) står industrien for, som en følge av økt tilførsel av råstoff de siste 7-8 årene (jf. figur 6.1). Som det ble vist i kapittel 6, står Riston-fartøyene for kun en marginal del av økningen i leveringer (7%, jf. leveringsstatistikk i forrige kapittel) og kan dermed ikke sies å stå bak den største delen av arbeidsplassene, i det minste de knyttet til industrien. Den største effekten også her kommer nok av fremmedflåten økte leveringer.

For sysselsettingen knyttet til det lokale flåteleddet derimot, kan Riston-fartøyenes betydning være større. De arbeidsplassene som gjennom det som kommer fram i intervjuene kan knyttes opp til fondet kan sies å være av forholdsmessig stor betydning sett i forhold til lokalflåten ellers. Dette henger blant annet sammen med størrelsen på Riston-fartøyene kontra den øvrige lokalflåten. Fartøy under 11 meter utgjør den største delen av lokalflåten, og er en fartøygruppe med et mindre mannskapsbehov enn de på rundt 15 meter. I og med at størsteparten av Riston-fartøyene er knyttet opp til Sørvær kan fondet også ha hatt utjevne betydning, hvor Sørvær har opplevd den største positive effekten.

Med bakgrunn i dette må Riston-fondets sysselsettingsmessige betydning, i likhet med det som var tilfellet for leveringene lokalt, ikke overdrives. Det er ikke sagt at det er uten betydning, men fra mitt synspunkt er det ikke rom for å hevde at det er Riston-fondets anvendelse som er den viktigste faktoren bak veksten i befolkning og arbeidsplasser. Likevel er modeller av denne typen med på å bygge opp under den utviklingen man finner i fiskerinæringen i dag generelt sett. Dermed er det nødvendig å se på hva disse endringene i bosettings- og sysselsettingsmønster potensielt sett kan føre til for kystsamfunnene.

7.5 Sysselsetting og svake bånd?

Utviklingen i Hasvik med tanke på sysselsetting og rekruttering følger i stor grad den utviklingen og det mønsteret som ble beskrevet av Sønvisen, Johnsen & Vik (2011) hvor personer fra utlandet utgjør en økende del av de sysselsatte i fiskeriene, samtidig som det er andre bindinger mellom institusjonene nå enn tidligere. Likevel vil jeg argumentere for at situasjonen på visse områder til dels bryter med teorien. Dette er ikke kun en betraktning på bakgrunn av tilfellet Hasvik, men heller en jeg mener at går igjen på en bredere basis langs kysten. En viktig påpeking er at fiskerisysselsettingssystemet slik jeg tolker det i hovedsak har beskrevet prosesser som gjelder flåteleddet, og da kanskje spesielt fiskebåteierne. Jeg vil her også legge en del vekt på landsiden, altså både egenerarbeidet og industrien, men i hovedsak sistnevnte. Det kan være ulikheter her, kanskje spesielt knyttet til betydningen av forhåndskunnskaper, utdanning, sertifikater, kurs o.l. som i industrien er mindre enn på flåtesiden.

Hasvik har sett en stor økning i arbeidsplasser, en økning som det ikke er nok ledig arbeidskraft lokalt til å etterkomme. Det har dermed vært nødvendig med en tilflytting av personer, og ofte har disse utenlandsk bakgrunn. Dette er tilfellet ikke bare i Hasvik, men også nasjonalt hvor fiskerinæringen, spesielt landindustrien, i stadig økende grad blir avhengig av arbeidskraft fra utenfor kommunens, og landets, grenser (Bringsvor & Smørødal 2011; Barth-Heyerdahl 2013; Østby 2013). Økningen i utenlandske arbeidere, ofte sesongarbeidere, blir ansett som problematisk og det har blitt tatt til ordet for å få i gang tiltak for å lokke lokal ungdom inn i næringen (Holdal & Rafaelsen 2014).

Arbeidsplassene i Hasvik kommunes fiskeindustri er i stor grad besatt av personer med utenlandsk bakgrunn, hovedsakelig Polen og Litauen, med relativt få ansatte med lokal tilknytning. Dette er spesielt tilfellet for landanleggene, selv om det også rapporteres om en viss grad av personer fra utlandet tilknyttet fartøyene. Årsakene til dette er sammensatte, men jeg vil ikke nødvendigvis peke på en "avforankring" og distansering mellom fiskeyrket og lokalsamfunnet som en hovedårsak til denne trenden, ei heller økte krav om formell kunnskap og en økende pris på "inngangsbilletten".

Framfor økte inngangskostnader gjennom en formalisering, vil jeg heller peke på fisket som en lite attraktiv karrierevei som kanskje hovedårsaken til mangelen på tilgjengelig arbeidskraft i fiskeriet lokalt. Fiskeriyrket framstår for mange unge som tungt fysisk, usikkert med tanke på økonomiske framtidsutsikter, utsatt med tanke på permitteringer, samtidig som

et stadig mer utviklet utdanningssystem har skapt langt flere muligheter for ungdom i fiskerikommuner enn det som var tilfellet tidligere (Bringsvor & Smørðal 2011; Aspaker 2015). Det kan selvfølgelig diskuteres hvorvidt denne holdningsendringen er kommet som følge av en "distansering", men jeg vil heller peke på en endring i ungdoms preferanser og utdanningsvalg som dreier seg mer i retning av "teoretiske" yrker. Samtidig har det som nevnt også vært en politikk rettet mot en produktivitetsøkning og slanking av flåten. At fiskeyrket er lite attraktivt framheves av flere av de intervjuede i denne studien som årsak til at færre unge søker seg inn mot fiskeyrket. Dette er en utvikling som går igjen i arbeidsmarkedet knyttet til fysisk krevende yrker generelt sett og ikke kun fiskeriet. En interessant bemerkning her er at samtidig som dette skjer, opplever universitetene og høyskolene rekordstore søkertall til utdanninger innenfor fiskeri- og havbruk (Storholm 2015).

Gjennom det som kom fram i intervjuene samt måten jeg opplever fiskerinæringens utvikling, stiller jeg meg også litt skeptisk til fravær av formell kunnskap som en av årsakene til at færre lokale kommer inn i næringen. Både gjennom svarene til de spurt i forbindelse med denne studien, samt det andre undersøkelser viser (Sønvisen et.al 2011; Johnsen & Vik 2008), så er førstehåndserfaring anskaffet gjennom "*learning by doing*" høyt ettertraktet, mer så enn formell utdanning. Som påpekt gjentatte ganger av flere av de intervjuede i forbindelse med denne studien, så er ikke fiskeyrket et yrke hvor du "*går på skole og lærer deg dette her*". Dette er imidlertid i overensstemmelse med endringen i sosialiseringarenaene vist til i et fiskerisysselsettingssystem kontra et lokalsamfunnsbasert system, hvor erfaring ikke lenger nødvendigvis kommer gjennom primærsosialiseringen innad i husholdet og familien, men heller gjennom fellesskapet og den læringsprosessen som foregår om bord på fartøyene.

Når det gjennom intervjuene foretatt i denne studien kommer fram at personer med lokal tilknytning har blitt etterspurt, men at en del av de som er tilgjengelig framstår som "ikke-ønsket" arbeidskraft tolker jeg det som om andre mekanismer spiller inn. I den grad de barrierene som framheves som sentrale i et fiskerisysselsettingssystem er med på å utestenge lokale personer, så anser jeg de som å utestenge de som allerede har interesse av å skaffe seg arbeid innenfor næringen. Dette er en gruppe jeg oppfatter som å utgjøre minoriteten av ungdom. Den økende mangelen på ung lokal arbeidskraft ser jeg på som et uttrykk for en manglende interesse for et yrke som oppfattes som lite attraktivt, og det er andre mekanismer som sørger for denne holdningen enn adgangsbegrensninger, økte inngangskostnader og krav til formell kunnskap. Likevel er det viktig å være oppmerksom på at den generelle politikken som har blitt ført har vært en rettet mot å redusere kapasiteten i flåteleddet. At man fører en

politikk rettet mot å slanke flåteleddet samtidig som man ønsker mer lokal ungdom kan virke motstridende og er et tilfelle av konflikten som kan oppstå når sentrale mål settes opp mot lokale mål.

Blant de løsningene som foreslås for å lokke flere lokale ungdommer til næringen er å etablere blant annet fondsordninger som kan gi starthjelp til de som ønsker å starte opp som fiskere. Jeg stiller meg heller tvilende til at en slik type incentivordning vil ha en stor innvirkning på trenden all den tid det forutsetter at du har ungdom som er interessert i et yrke innenfor fiskeriet. Jeg vil, som nevnt tidligere, anse dette til å ikke være det største problemet, men heller det at de færreste er interessert og at for få ser på yrket i seg selv om attraktivt, uavhengig av økonomiske eller kompetansemessige barrierer.

Som nevnt tidligere i kapittel 6, anser jeg Riston-fondet for å ha relativt liten innvirkning som en direkte rekrutteringsmekanisme, selv om det kanskje på sikt kan være med på å gi erfaring og dermed skape et ønske hos noen om å starte opp etter å ha tilbragt tid som mannskap, noe også Sønvisen et.al. påpeker som viktig i den framtidige rekrutteringen (Sønvisen et.al. 2011:46).

Det er mulig at med en slik tilflytting av personer uten en tidligere lokal tilknytning så vil man kunne oppleve en svekkelse av de båndene som eksisterer mellom institusjonene i det lokale systemet. Likevel er det ikke gitt at et økt innslag av personer uten den samme tilknytning fører til et sammenbrudd. Sønvisen, Johnsen og Vik (2011) presiserer at med nye sysselsettingsmønstre vil man også kunne få nye bånd mellom de forskjellige institusjonene. I Hasvik kommunes tilfelle har en ikke ubetydelig del av tilflytterne bosatt seg fast framfor å pendle, samtidig som de som er i parforhold i flere tilfeller er ansatt innenfor hver sin del av fiskerinæringen. Flere har også stiftet familie og fått barn, barn som vokser opp og går i barnehage og på skole. Dette kan medføre et mer varig engasjement hvor de innflyttede "gjør lokale av seg". Jeg vil også påpeke at ansettelse av personer uten lokal tilknytning i fiskeriet langt fra er noe nytt. Kyst- og fiskerikommuner har alltid vært relativt åpne systemer som har sett en høy grad av inn- og utflytting både av folk fra andre fylker og landsdeler, men også fra utlandet, og kan i så måte være vant til personer "utenfra".

Arbeidsinnvandrere sysselsatt i en volatil næring preget av store svingninger mellom sesongene er en høyst mobil gruppe. For å kunne skape et mer varig engasjement og dermed forhindre at en rask vekst umiddelbart etterfølges av en rask nedgang er det nødvendig at det iverksettes tiltak rettet mot inkludering og integrering av de tilflyttede.

Som en del av kommunens deltagelse i Vest-Finnmark regionråds program "Bolyst i Nord", har det blitt startet opp et lokalt prosjekt, "Bolyst i Hasvik". Prosjektet skal være med på å legge til rette for og sette i stand tiltak rettet mot å skape vitale lokalsamfunn som framstår som attraktive både når det gjelder arbeid og bosetting. Prosjektet retter seg mot både norsk og utenlandsk arbeidskompetanse (Distriktssenteret 2014). I tillegg til Hasvik inkluderer prosjektet fire andre kommuner; Måsøy, Loppa, Kvalsund og Nordkapp. Fra kommunens side fortelles at Hasvik kommune mer konkret har satset på blant annet arbeidsrettet språkopplæring i norsk for de arbeidsinnvandrene som ikke har krav på det, samt kurs og opplæring innenfor andre yrker, for eksempel brannkonstabelkurs. Prosjektet beskrives som vellykket med opp mot 20 deltagere på språkopplæringskursene på Sørvær. Det gis også tilbud om 10 måneders gratis barnehage for familier med barn med utenlandsk opprinnelse.

Gjennom slike initiativer er det ment at de lettere skal få innpass i det lokale og bli en del av miljøet. Dette kan ha den effekten at de blir boende over en lengre periode både gjennom at den språklige barrieren reduseres, men også ved at det sendes et signal gjennom at det fra kommunens side aktivt legges til rette for å sikre attraktive og gode boforhold for tilflytterne. Bosetting av personer med en annen bakgrunn kan også i seg selv være med på å gjøre stedet mer attraktivt og dermed gi det en forsterkende effekt, noe Søholt, Tronstad og Bjørnsen (2014) beskriver. Ved at innvandrere til en kommune også bringer med seg deler av sin kultur og sine tradisjoner bidrar det til at man kan oppleve et større lokalt mangfold, for eksempel gjennom et utvidet tilbud av spisesteder, nye matvarer, kulturtilbud o.l. (Søholt et.al. 2014:130). Gjennom samtalene med ansvarlig for prosjektet Bolyst i Hasvik fortelles det at det har blitt gjennomført diverse "trivselstiltak" rettet mot det sosiale hvor man kan få et innblikk i andre kulturer og andre skikker. Dette er arrangement som også har vært gjennomført i regi av privatpersoner. Disse arrangementene inkluderer både feiringer av FN-dagen, litauisk fastelavensfeiring, katolsk gudstjeneste m.m.

Med bakgrunn i dette vil jeg ikke anse den eventuelle svekkelsen av båndene mellom institusjonene i et lokalsamfunns-, eventuelt fiskerisystem, som nødvendigvis den utfordringen det framstår som. Heller, jeg vil argumentere for at i en tid hvor fiskeriets rolle er under endring og hvor det står i skjæringspunktet mellom å være en profittbasert eksportnæring og en samfunnsbygger så må man også revurdere de båndene som eksisterer mellom næringen og det lokale. Fiskerinæringen er i en prosess hvor markedshensyn blir gitt mer vekt og aksept, og hvor den blir behandlet mer på lik linje med andre industrinæring. I en slik endret situasjon vil jeg ikke anse eventuelle "svake bånd" som nødvendigvis en

svakhet, men heller en ny struktur som kan gi nye muligheter i en tid hvor lønnsomhet blir satt mer i fokus og hvor det muligens trengs mer pragmatiske løsninger. Jeg følger her Granovetter (1973) hvor det hevdes at svake bånd mellom individene muliggjør en organisering og fleksibilitet hvor man lettere kan omstille seg og reagere på endringer, trusler og utfordringer. Sterke bånd vil i en slik situasjon fungere som en barriere da de innebærer roller og forventninger mellom aktørene samtidig som de kan skape fragmentering innad i en enhet. Mangelen på dannelsen av "klikker" innad i et system gjennom disse sterke båndene kan også gå et stykke i å behjelpe integreringen av tilflyttere uten en lokal tilknytning da hele systemet blir flatere og mer åpent.

8 Avslutning og oppsummering

Mange fiskeriavhengige kommuner opplever å stå ovenfor vedvarende problemer samtidig som de blir konfrontert med tilbakevendende kriser relatert til fiskerinæringen (Finstad, Henriksen & Holm 2012). For å sikre et stabilt grunnlag og gode vilkår for det brede aspektet av aktører langs kysten trengs det nye løsninger som legger til rette for et godt samspill mellom både flåte, industri og lokalsamfunn, og som også ivaretar økonomiske, økologiske, politiske og sosiale hensyn. I en tid hvor det i økende grad blir tatt til ordet for nye løsninger som til dels bryter med tidligere regulerings- og forvaltningsmessig praksis, har Hasvik kommune i samarbeid med private næringsdrivende forhandlet fram en avtale, Riston-avtalen, som bryter ny mark i spørsmålet om trålernes leveringspliktforbindelse og deres ansvar ovenfor kystkommunene.

Riston-avtalen i Hasvik er en modell hvor de involverte aktørene i lys av en endret situasjon har utvidet deres eksisterende handlingsrom og kommet sammen om en omforent avtale. For å belyse hva avtalen er et produkt av samt hvorvidt den har ført til en endret situasjon i Hasvik har studiens problemstilling vært; *"Hva er bakgrunnen for Riston-avtalen, og hvilke effekter har avtalen hatt for Hasvik kommune?"*. Dette hovedspørsmålet har jeg tilnærmet meg gjennom flere underordnede forskningsspørsmål; *"hvilke ytre og indre faktorer har vært med på å bringe fram Riston-avtalen"*, *"hvilke effekter har fondets anvendelse hatt for fiskerinæringen i Hasvik?"* og *"hvilke effekter har fondets anvendelse hatt for kommunen ellers?"*.

I dette avsluttende kapittelet vil jeg først gi en kort oppsummering av de punktene som har blitt gjennomgått i de foregående kapitlene og summere opp de viktigste funnene. Jeg vil så reflektere over og problematisere Riston-modellens potensiale som en mer generell modell innført i andre kommuner som befinner seg i en lignende situasjon.

8.1 Nye løsninger som følge av endrede betingelser

Riston-avtalen er et produkt av endrede rammebetingelser for både flåte og industri samt et marked i endring hvor dagens situasjon ikke er lett forenelig med de tidligere uttalte politiske målene. Trålernes leveringsmønster og den medfølgende leveringspliktavtalen la til grunn en driftsform som ikke lenger er lønnsom for industrien, og det kan muligens diskuteres hvorvidt den i det hele tatt har vært det. Det man i dag ser er at flere av de bedriftene som går godt har rettet seg inn mot å tilby krokfanget høykvalitetsråstoff tatt av kystflåten, motsetningen til det kvantitetsbaserte råstoffet som leveres av trålerne. Et høyt kostnadsnivå i Norge sett i forhold

til andre land gjør arbeidsintensiv produksjon og bearbeiding andre steder mer attraktivt. Dette fordrer eksport av råstoffet over lengre distanser, en satsing hvor du er avhengig av rask innfrysing av fangsten. Hva som gir best lønnsomhet for industri og flåte har også gått forskjellige veier hvor landindustrien tjener best på ferskt råstoff, mens tråldriften får best resultat gjennom eksport av fryst fisk.

Dagens fiskeripolitikk bærer preg av å legge mer til rette for at det som tidligere har vært en gjennomregulert næring nå skal konkurrere mer på like vilkår med annen industri. Dette medfører en deregulering som er ment å skulle sikre norske bedrifter bedre driftsvilkår i møtet med den stadig økende konkurransen fra lavkostland som Kina og Polen. Mantraet om "lønnsomhet i alle ledd" innebærer effektivisering og slanking av blant annet flåten. Dette har vært med på skape en situasjon hvor det har blitt større aksept for endringer som vil medføre et klart brudd med den tidligere politikken. Et eksempel er Sjømatindustriutvalgets utredning, NOU 2014:16, bedre kjent som "Tveteråsutvalget", en utredning med forslag som på enkelte punkter bryter radikalt med de eksisterende rammene for norsk fiskeripolitikk. Det framstår dermed ikke som at en eventuell innstramming av diverse regelverk, deriblant leverings-/tilbudspliktavtalen, er noe som er nært forestående.

Gjennom samarbeid mellom flere aktører, både kommunale, statlige og private, har Hasvik kommune i samspill med trålrederiet på Vestlandet samt lokale næringsdrivende imøtekommet det endrede politiske og markedsmessige klimaet. De har sammen kommet fram til en omforent avtale som sikrer Giske Havfiske et fritak fra de tidligere lovbestemte pliktene samtidig som fiskerinæringen i kommunen blir kompensert økonomisk. Der hvor industrien i mindre grad ser ut til å ønske fryst råstoff for bearbeiding samtidig som fangsten fra mindre kystfartøy som baserer seg på linefangst blir mer attraktiv har Hasvik satset på det sistnevnte. Det at man gir slipp på trålråstoffet mot en økonomisk kompensasjon for så å benytte denne kompensasjonen til en satsing på å øke lokalflåten ved å yte lån til innkjøp av båter omkring 15 meter, evt. utstyr til båter, er en strategi som for så vidt følger markedets utvikling. Samtidig har man tatt høyde for hva som potensielt sett vil kunne fungere best i deres aktuelle tilfelle og endret satsingsområde i henhold til det.

Avtalen er unik sett i forhold til tidligere fiskeripolitiske løsninger, men i kontekst av Hasviks historie framstår den som ett av flere eksempler på en evne til å forholde seg til forestående kriser og reagere på endringer. Gjennom handlingene til kompetente aktører har det over tid utviklet seg en innovasjonskultur. Ved å få i stand en innovativ avtale sterkt forankret i lokale forhold, er denne kulturen for nyskaping med på å skape en situasjon hvor det er lettere å få

aksept for nyvinninger, selv om det har vært kommet kritikk mot avtalen og den prosessen kommunen gikk gjennom.

Mindre kystkommuner som Hasvik er ofte sterkt avhengig av hjørnesteinsbedrifter og utviklingen ett sted kan styre utviklingen i ett annet. Dermed influeres Hasvik kommune av de større politiske og markedsmessige svingningene relatert til fiskerinæringen som foregår på både det nasjonale plan så vel som på det internasjonale. Likevel har de ved å benytte seg av de involverte aktørene sin kunnskap om kontekstuelle forhold tilpasset seg til den situasjonen de står ovenfor. Gjennom slike prosesser bindes det lokale og det globale sammen hvor det ikke kun er en ensidig påvirkning fra globalismen, men den transformeres og tilpasses av entreprenørske aktører i møtet med den lokale konteksten. Løsninger forankret i dialog mellom flere parter samt både den lokale og globale konteksten har med dette sin styrke i at de er fleksible og i større grad tar høyde for det mangfoldet man finner i næringen.

8.2 Riston-fondets betydning for Hasviksamfunnet

Hasvik kommune er i de senere år blitt en vekstkommune som har sett en sterk økning i innbyggertallet etter en lengre periode med kontinuerlig nedgang, så vel som en sterk økning i leveringer til fiskeindustrien. Hovedmålet med denne studien har vært å se hvorvidt denne veksten kan attribueres Riston-fondet, og i så tilfelle, hvor stor del av den fondet kan sies å utgjøre.

8.2.1 Fiskerinæringen

Formålet med Riston-fondet er å sørge for stabile landinger til fiskeindustrien på Sørvær og med det sørge for bedre betingelser for videre drift. Av tallmaterialet som ligger til grunn i denne studien ser man at fangsten som blir landet fra Riston-fartøyene kun utgjør mellom 7% og 9% av den totale fangsten, avhengig av hvilket år man ser på. Dette til tross for at nær sagt hele deres fangst landes i Hasvik kommune. I likhet med det som er tilfellet for Riston-fartøyene, er det også svært lite "svinn" til andre kommuner fra de andre fartøyene i Hasvik-flåten. De leverer jevnt over omkring 90% i sin hjemkommune. Dette står i sterk motsetning til flåten hjemmehørende i geografisk nærliggende kommuner hvor kun mellom 5% og 20% blir landet. I og med at økningen totalt har vært langt større enn den økningen som har kommet gjennom de nyanskaffede fartøyene, så er det dermed fremmedflåtens endrede leveringsmønster som står for brorparten av den store økningen. Det kan antas at det er en forskjell mellom fiskemottakene i kommunen, da Sørvær etter sigende får en større del av sine leveranser fra Riston-fartøyene enn det anleggene i tettstedene Breivikbotn og Hasvik gjør,

men samlet sett konkurrerer Hasvik-anleggene godt om leveranser fra kystflåten som opererer på feltene utenfor Vest-Finnmark.

Riston-fartøyene utgjør dermed kanskje ikke så mye for industrien dersom man ser på de totale landingene. Likevel står Riston-fartøyene for i snitt 41% av den totale fangsten tatt av fiskeflåten registrert i kommunen til tross for at de utgjør en relativt liten del av lokalflåten. Dette kan kanskje forklares med at båtene det er gitt lån til hovedsakelig er rundt 15 meter, mens de øvrige fartøyene er i lengdegruppen under 11 meter. De har dermed en større fangstkapasitet samtidig som de er med mobile enn de mindre fiskefartøyene. Samtidig ser man også av tallene at den øvrige flåten leverer litt mindre av sin fangst i kommunen enn Riston-fartøyene.

8.2.2 Effekter i kommunen øvrig

Hasvik har opplevd en stor vekst i innbyggertall som følge av økt arbeidsinnvandring hovedsakelig fra Litauen og Polen så vel som mange andre land, men det er begrenset hvor stor del av denne veksten som direkte kan knyttes til Riston-fondets anvendelse. Deler av tilflytterne er pendlere som bor i øykommunen under de mest hektiske delene av fiskesesongen, for så å reise når arbeidsmengden blir mindre. Imidlertid har en del av de tilflyttede bosatt seg i kommunen med familie. Dette har ført til en økning i blant annet antall barn i kommunen. Her har igjen Sørvær opplevd den mest markante veksten hvor stedets barnehage gikk fra å i 2010 ha to barn og stod ovenfor en trussel om nedleggelse til å i 2014 ha 16 barn.

Tilflyttingen til Hasvik og det sysselsettingsmønsteret man kan observere kan på noen områder sies å være i tråd med fiskerisysselsettingssystemet beskrevet tidligere. Det er mulig å anta at den økte tilflyttingen av personer uten lokal tilknytning kan føre til svekkede bånd. Likevel så kan det stilles spørsmål ved i *hvor stor grad* båndene mellom institusjonene i systemet svekkes da en ikke ubetydelig del av de tilflyttede har bosatt seg permanent i kommunen framfor å være sesongpendlere. Flere har startet familie, fått barn som vokser opp i kommunen, og gjennom kommunens målrettede satsing på blant annet språkopplæring som inkluderingstiltak blitt mer knyttet til lokalsamfunnet og har dermed kanskje "gjort lokale" av seg. Det er også viktig å se på den historiske dimensjonen da kystkommuner alltid har opplevd inn- og utflytting knyttet til fiskeriene, samt sesongarbeidere, ofte i form av finlendere, russere og tamiler. Dermed er kanskje fiskeriavhengige kystkommuner mer vant til "svake bånd". Dette er imidlertid noe som denne studien ikke har hatt mulighet til å gå

nærmere inn på. Studier av inkludering og integrering av (arbeids)innvandrere i kystkommuner med tradisjonelt sett relativt stor inn- og utflytting og de båndene som kan skapes er et tema som krever mer forskning.

I en tid hvor fiskerinæringen i stadig større grad retter seg mer mot global konkurransekraft framfor lokalsamfunnshensyn blir det gitt mer aksept for løsninger gjort med hensyn til lønnsomhet. Dette er en trend som etter mitt syn ikke vil reduseres, men heller øke i styrke. For å bedre kunne møte disse trendene kan det være nødvendig at man på det lokale plan må bli mer kompetente til å gå inn i forhandlinger for å utvikle slike til dels pragmatiske løsninger. Her kan disse tilsynelatende svake båndene mellom aktørene, muligens paradoksal nok, utgjøre en styrke da de lettere muliggjør fleksibilitet og omstilling i møtet med en skiftende hverdag da de ikke har de samme forventningene og rollene knyttet opp til seg som sterke bånd skaper.

8.2.3 *Industri eller flåte som vekstgrunnlag*

Med bakgrunn i dette vil jeg argumentere for at Riston-fondets anvendelse har hatt en viss effekt på kommunens positive utvikling, men dens innvirkning må ikke overdrives. Den direkte betydningen hva angår leveringer til industrien fra Riston-fartøyene er liten, og det er fremmedflåten som har sørget for den største økningen i kvantum, og dermed økningen i arbeidsmengde på landsiden også. Likevel har fondet vært med på å skaffe til veie fartøy som nok ikke ville vært i kommunen ellers. Disse har arbeidsplasser knyttet til seg både om bord og i egnebuene. Flere av de tilflyttede som har tatt disse jobbene har bosatt seg i kommunen og dannet familie. Her er det lokale forskjeller mellom tettstedene og Sørvær har opplevd den mest markante positive utviklingen. Det er da mulig å påstå at *ringvirkningene* på land som følge av Riston-fartøyene har vært større enn de konkrete virkningene, i hvert fall de knyttet til industrien.

Det er flere faktorer som spiller inn på situasjonen man observerer i Hasviks tilfelle, og oppgangstider i både turisme og fiskeri er med på å skape en optimisme. For meg framstår det som om en omstillingsdyktig, stabil og attraktiv industri bestående av store aktører (Norway Seafoods og Nergård) som evner å lokke til seg fremmedbåter er av en større betydning enn det flåten kan sies å være, selv om begge naturlig nok er viktige brikker. Hasvik kommune har valgt en satsing som er ment å gi nettopp industrien gode vilkår, og i så måte kan man si at fondet har vært veldisponert, enn om det er andre ting som bidrar mer enn fondet. Gjennom en levedyktig landindustri har kommuner bedre forutsetninger for å utnytte den

verdiskapingen som fisken kan gi, en verdiskaping som går tapt uten en lokal foredlingsindustri. Dette er imidlertid et spørsmål som, i likhet med det lokale sysselsettingsmønsteret, denne studien ikke har hatt mulighet til å fullt ta høyde for. For å kunne gi en adekvat beskrivelse av landindustrien og fiskeflåtens bidrag til verdiskapingen i lokalsamfunnene på kysten trengs det mer inngående studier som ser nærmere på spørsmålet.

8.3 Riston-modellens overførbarhet

I hvilken grad kan Riston-modellen sies å egne seg som en mer generell modell innført på en bredere basis? Jeg vil her komme med noen refleksjoner rundt overførbarheten samt problematisere visse elementer ved modellen. Jeg vil ikke i for stor grad gå inn på prosessen rundt den konkrete avtalen og eventuelle kritiske momenter i de tidlige fasene, men heller forsøke å se på de mer grunnleggende trekkene som går igjen i tilfellene vist til her (Hasvik, Skjervøy, Andøy og Bø). Jeg velger å ikke uttale konkret meg om anmeldelsen vedrørende Riston-avtalen og påstandene om hemmelighold og korrupsjon, men henviser her til politiadvokaten og riksadvokatens kjennelse i saken.

Forestillingen om den åpne og frie allmenningen står sterkt i Norge når det gjelder bruk av naturen og de ressursene den har. Med dette følger en ide om likhet hvor retten til å benytte seg av naturen ikke skal avgjøres på bakgrunn av lovbestemte eller økonomiske kriterier. Dette idealet om retten til lik og uhindret bruk av den åpne allmenningen har vært et av de sentrale ankepunktene mot de nyere reguleringsregimene som styrer norsk fiskerinæringen i dag, hvor de oppleves som å hindre denne frie tilgangen.

Avtaler mellom trålrederier og kommuner som resulterer i kompensasjoner brukt som lån og støtte til de som ønsker å gå til anskaffelse av enten fiskefartøy eller kvote er selvfølgelig nok en løsning som kun er aktuell for de kommuner som i dag er begunstiget med en trålkvote knyttet opp til kommunen enten via leverings-/tilbudsplikt eller aktivitetsplikt. Dersom flere kommuner inngår lignende avtaler vil det kunne medføre en todeling av kystkommunene, hvor noen potensielt sett sitter med langt bedre økonomisk forutsetninger enn de som ikke har de samme mulighetene til å inngå en lignende avtale.

En konsekvens av dagens fiskeripolitiske strategi er at rettighetene til fiske i stadig større grad blir gjort om til en omsettbare handelsvare. Dette fører igjen til en potensiell priskonkurranse som kan presse kostnadene opp. Ved at enkelte kommuner blir gitt større økonomiske muskler til å støtte opp om den lokale fiskerinæringen vil de ha en bedre mulighet til å delta i markedet, og flere aktører med økt "kjøpekraft" kan føre til en ytterligere prisstigning på det

som er knapt gode, nemlig kvotene. Dermed vil lokale fiskere i kommuner uten samme støtteordninger i mindre grad ha mulighet til å konkurrere på pris, noe som kan stenge flere ute av næringen. Samtidig kan man peke på at det motsatte også kan være tilfellet; de som kan dra nytte av slik støtteordninger vil få en mulighet til å gå inn i næringen til tross for de økende kapitalkravene.

Uansett kan konsekvensen av slike avtaler være at det skapes større forskjeller mellom kommunene langs kysten og man ender opp med utpregede "vinner-" og "taperkommuner". Samtidig kan det naturligvis diskuteres om en slik utvikling er et nødvendig onde og om en mindre spredd fiskerinæring er en naturlig konsekvens dersom man ønsker en næring som står sterkere. "Vinner-" og "taperkommuner" finner man også igjen dersom man ser på lokaliseringen innenfor andre sektorer, blant annet olje- og gassnæringen hvor det er store forskjeller innad i regioner. Likevel, grunnet fiskeriets historiske kontekst kan en slik utvikling i en så tradisjonell og betydningsfull næring være mer problematisk da det bryter ytterligere med ideen om at fiskeressursene og deres verdiskaping skal tilfalle fellesskapet. Flere alternativer har blitt presentert for hvordan man fortsatt kan sikre at verdiskapingen fra ressursen kommer det norske folk i fellesskap til gode, blant annet innkreving av ressursrente. Dette er imidlertid en diskusjon jeg ikke går nærmere inn på her.

8.4 Fra avhengighet til delvis autonomi

Leveringspliktavtalene var ment å sikre gunstige forhold for fiskeindustrien lokalt og dermed indirekte også sikre stabile kystsamfunn da fiskeriet i mange tilfeller er en hjørnesteinsnæring med betydelig innvirkning på hvor robuste lokalsamfunnene er. Lokalsamfunnet, politisk representert gjennom kommunenivået har fra tidligere av hatt begrensede muligheter til å selv gripe inn i situasjoner de oppfatter som ufordelaktige, altså hvor trålnæringens handlinger har blitt ansett for å være på kant med de lovfestede bestemmelsene om leveringer. Dermed, for at slike reguleringer skal fungere i tråd med deres hensikt, forutsetter det instanser på et høyere nivå som kan gripe inn i de tilfeller hvor pliktene ikke overholdes eller reguleringene på andre måter oppleves som brutt. Jeg er av den oppfatning av at slike systemer hvor det lokale nivået ikke innehar muligheten til å influere deres egen situasjon i større grad, men heller blir avhengig av en handlekraftig statlig instans, skaper et avhengighetsforhold. Dette avhengighetsforholdet mellom det kommunale og det statlige nivået har etter mitt syn blitt institusjonalisert, ikke bare gjennom deler av den tidvis gjennomregulerte fiskeripolitikken som har blitt ført, men også på et mer generelt plan.

Riston-modellen er nyskapende ikke bare i den forstand at den innfører en ny type løsning på et vedvarende problem. Den er også nyskapende ved at det kommunale og private blir gitt mandat til å selv framforhandle en løsning på en konflikt, en konflikt som det kan tyde på at det ikke er tilstrekkelig politisk vilje og grunnlag hos en høyere instans til å gripe inn i. Dermed gis det uttrykk for at ansvaret for kommunens og de private næringsaktørenes situasjon flyttes ned til det lokale nivået i større grad enn det har vært rom for tidligere.

Denne ansvarsfordelingen nedover i systemet kommer i dette tilfellet konkret til uttrykk ved at det utbetales en kompensasjon som forvaltes lokalt, dvs. hvor aktørene på det lokale nivået selv er ansvarlig for hvordan de disponerer den. Dette står i kontrast til andre kompensatoriske ordninger, preget av at det statlige nivå kompenserer økonomisk (via for eksempel omstillingsmidler) i de tilfeller hvor kommuner har stått i fare for å miste mange arbeidsplasser raskt samtidig som de har måttet gjennomgå en omstillingsfase. Alternativet har i mange situasjoner vært tildeling av offentlige etater og dermed faste arbeidsplasser, for eksempel lokaliseringen av både Lønnsгарantifondet og Kontoret for Voldsoffererstatning i Vardø, NAVs innkrevingsentral i Kirkenes eller Nasjonalbibliotekets virksomhet i Mo i Rana. Dette fører riktignok med seg arbeidsplasser, men kan også være med på å solidifisere distriktenes avhengighet til det statlige da de risikerer å bli utsatt for eventuelle kutt innenfor virksomheten, nedjusteringer bestemt ut av en overordnet instans situasjon.

Riston-modellens prinsipper er med på å tilføre de lokale aktørene en viss grad av autonomi hvor de i større grad blir ansvarlig for ikke bare å komme fram til en løsning, men også ansvarlig for å legge ned en strategi for vekst i privat sektor som de selv ser seg mest tjent med, med alle de utfordringer det medfører. Det har flere enkelte hold blitt foreslått at en større del av ansvaret for fiskeriet burde delegeres nedover og ut til kommunene, eventuelt regionene. Riston-fondet er et eksempel på dette selv om det ennå er et stykke fra en slik type avtale og til en praksis hvor deler av selve ressursforvaltningen blir delegert bort.

Jeg beskrev innledningsvis i kapittel 1 leveringspliktavtalen som et uttrykk for den fasen fiskerinæringen var i, da referert til som "embeddingfasen", eventuelt "forankringsfasen", og hvordan de senere års politikk og endrede holdning er mer et uttrykk for en "disembedding" eller "avforankring" mellom fiskerinæringen og det lokale ansvaret. Jeg vil her kort trekke noen linjer tilbake til de innledende betraktningene jeg kom med og stille spørsmålet; kan Riston-fondet, med den økte graden av autonomi det medfører, sies å være med på å bringe inn en ny fase? Gjennom å gi en del av ansvaret til det lokale framfor å lene seg på løsninger lagt fram av det statlige blir lokale aktører bragt inn i debatten på en annen måte enn tidligere

da de gis en mer handlekraftig rolle. Samtidig ser vi også at lønnsomhet og markedsprinsipper i stadig større grad tas med i diskusjonen rundt fiskeriets framtid, og dette kan komme på kant med lokalsamfunnets hensyn. Så, i den grad vi står ovenfor en "reembedding" hvor det reetableres en sterk kontakt mellom det lokale nivået og næringen vil jeg beskrive den som begrenset. Hvor begrenset den er og hvorvidt vi i det hele tatt kan snakke om en ny fase vil jeg la stå oppe til diskusjon.

8.5 Symbolpolitikk eller fiskeri- og distriktspolitikk

Som fiskeri- og distriktspolitikk ment å ha en innvirkning på sysselsetting, innbyggertall m.m. kan Riston-fondets betydning diskuteres. Imidlertid, selv om betydningen for konkrete forhold innad i kommunen kanskje er relativt liten sett i forhold til andre ting, anser jeg avtalen for å være av større betydning som symbolpolitikk enn som enten konkret fiskeri- og/eller distriktspolitisk tiltak.

Det er nødvendig for meg å definere hva jeg legger i begrepet "symbolpolitikk". I dagligtalen har gjerne symbolpolitikk en negativ konnotasjon og brukes ofte for å beskrive politiske "luftslott" og festtaler som tilsynelatende er uten reelt innhold og substans. Her derimot bruker jeg begrepet mer for å beskrive avtalen som et symbol og eksempel på nye løsninger i en debatt som til tider er sterkt preget av nettopp symbolbruk og patos (se blant annet eksemplet om framstillingen av Røkke som "pirat" og "sjørøver", brukt her tidligere i kap. 5.2).

Samtidig kan symbolpolitikk til tider være vanskelig å skille fra mer "substansiell" politikk. Politiske initiativ kan enkelte ganger bli beskyldt for ikke å resultere i håndfaste resultater, gjerne kvantifiserbare som budsjetter, arbeidsplasser o.l., og kan dermed bli stemplet som "kun symbolpolitikk". Likevel kan "kun symbolpolitikk" være med på å løfte en sak fram i lyset, starte en debatt, få satt fokus på noe, osv. Dette kan i seg selv være resultat nok, selv om det naturlig nok kan være vanskeligere å skulle evaluere slike effekter i ettertid. At det blir satt fokus på en sak er også ofte en forutsetning for at det tas initiativ til å gjennomføre mer konkrete handlinger som resulterer i mer lettfattelige resultater. Dette ser man også at har vært tilfellet med Riston-modellen da den har fått oppmerksomhet i media, i andre kommuner og i akademia, blant annet gjennom Sjømatindustriutvalgets rapport (NOU 2014:16: 106).

Debatten rundt problematikken knyttet til trålernes leveringspliktavtale har versert lenge i de kommunene det gjelder og er blitt en svært viktig symbolsak. Debatten framstår for meg som fastlåst all den tid det argumenteres for løsninger som ikke er gjennomførbare verken i dagens

markedsmessige situasjon eller det rådende politiske klima. I de fleste tilfeller er det en av to løsninger som blir framsatt; enten strengere håndheving av lovverket rundt leveringsplikten, altså at tråleren ville blitt "tvunget til land", eller at konsesjonen inndras og trålkvoten reforderes. Det første alternativet anser jeg som lite realiserbart all den tid det politiske klimaet går i den retningen det gjør og den politiske viljen til en innstramming av lovverket uteblir. Det kan også diskuteres hvorvidt en slik løsning, om den skulle ha blitt gjennomført, i det hele tatt ville vært ønskelig da det som gir best lønnsomhet for industrien i stadig større grad retter seg mot høykvalitetsråstoff fra kystflåten. En eventuell refordeling av trålkvoten ut til kystflåten er også problematisk da dette vil være en løsning som bryter med den etablerte "trålstigen"; fordelingsnøkkelen mellom tildelingen av kvotene til kystflåten og havfiskeflåten. Riktignok har det fra Finnmark Fylkeskommune blitt fremmet et krav om at trålerens andel av totalkvoten skal over tid reduseres med 10% fra dagens 33%, men det stilles spørsmål ved den politiske viljen sentralt (Jensen 2015).

Det er dermed både politiske og markedsmessige forhold som begrenser det handlingsrommet man har dersom man går inn for en av disse foreslåtte løsningene. Samtidig kan begrensningene også i like stor grad bero på "path dependency-mekanismer" hos aktørene selv. Stiavhengighet er med på å begrense de mulighetene man legger til rette for seg selv ved at man leter etter nye løsninger i nærheten av de praksisene man allerede er kjent med (Hersoug, Jentoft & Degnbol 2005:214). Dette kan være på grunn av flere forhold, blant annet at man søker etter kjente og "trygge" løsninger som er uten den tilsynelatende risikoen forbundet med uprøvde strategier, eventuelt så kan det hele bero på mangelfull evne til å i det hele tatt se alternativer som avviker fra den tidligere utprøvde praksisen.

Riston-avtalen, derimot, bryter med dette. Gjennom avtalen har man foretatt et brudd med de etablerte linjene og sett nye løsninger som skiller seg klart fra tidligere praksis. At staten går til det skrittet å fjerne, i dette tilfellet, tilbudsplikten gjør at et stort fokuspunkt forsvinner og man vil lettere kunne flytte oppmerksomheten mot andre temaer, for eksempel hvordan man best sikrer gode vilkår for den lokale industrien i et samspill med den lokale kystflåten. Løsningen sender også et signal om at det er mulig for kommuner å ta inn over seg de endrede forutsetningene de står ovenfor, agere i tråd med disse og gjennom forhandlinger oppnå positive effekter.

Jeg har tidligere påstått at tråldriften, større rederier og fiskeindustriselskaper blir portrettert i et negativt lys, som en del av et fiendebilde og av forkjempere for kystinteresser gitt en antagonistisk rolle. Dette kommer til uttrykk gjennom symbolbruken i media. Det kan da

framstå som et paradoks at en avtale som fører til et "endelig oppgjør" og en distansering fra denne nå så fiendtliggjorte driften, og som legger til rette for en satsing mer i tråd med tradisjonelle lokale praksiser, vekker til dels sterk motstand fra enkelte hold. Her er det etter mitt syn nødvendig å se betydningen av tråldriften og spesielt leveringsplikten i et historisk perspektiv, og være klar over de konnotasjonene som ligger opp til leveringspliktavtalen. Endringene i markedssituasjonen har ført fram til en utvikling hvor trålerne ikke lenger kan oppfylle forventningene til samfunnsansvaret samtidig som de opprettholder en markedsandel gjennom konkurransedyktig drift (Finstad et.al 2012). Den samfunnskontrakten som har blitt etablert, sterkt institusjonalisert som den er, lar seg ikke bryte lett og er med på å legge sterke føringer for de fiskeripolitiske strategiene man satser på og hvilke prioriteringer man gjør.

I en næring preget av raskt endrende betingelser trengs det nye løsninger som kan bedre vilkårene for både landindustri, flåte og lokalsamfunn og det kan stilles spørsmål ved hvorvidt det ikke da også trengs et nytt og omdefinert forhold til de eksisterende forventningene til norsk fiskeindustri, forventninger som ble skapt i en annen tid og under andre forhold.

9 Kilder

Bøker/artikler/tidsskrifter:

- Aarsæther, Nils (2010) "Kommunen i rolla som samfunnsutviklar" I: Borch, O. J. & A. Førde, *Innovative Bygdemiljø*. (Bergen) Fagbokforlaget s. 105-120.
- Abelsen, Birgit; Arne Isaksen & Stig-Erik Jacobsen (2013) "Innledning" I: Abelsen, B.; A. Isaksen & S-E. Jacobsen (red.) *Innovasjon – organisasjon, region, politikk*. (Oslo) Cappelen Damm Akademisk s. 17-41.
- Amundsen, Helene (2012) *Differing Discourse of Development in the Arctic: The Case of Nature-Based Tourism in Northern-Norway*. *The Northern Review* vol. 35. 2012 s. 125-146.
- Borgen, Svein Ole (2003) "Samarbeid om bedriftsutvikling: hvilke krav stilles til lokale fagforeninger". I Olberg, D. (red.) *Endringer i arbeidslivets organisering*. Fafo-rapport 183.
- Bugge, Markus & Asgeir Skålholt (2013) "Smart velferd: Styringsparadigmer for innovasjon i kommunene" " I: Ringholm, T.; H. Teigen & N. Aarsæther (red.) *Innovative kommuner*. (Oslo) Cappelen Damm Akademiske s. 53-70.
- Dreyer, Bernt; Isaksen, John R.; Bendiksen, Bjørn Inge & Stein Arne Rånes (2006) *Evaluering av leveringsplikten*. Fiskeri- og kystdepartementet.
- Elwood, Sarah & Deborah Martin (2000) *Placing Interviews: Locations and Scales of Power in Qualitative Research*. (Oxford) Blackwell Publishers, Professional Geographer vol. 52, nr. 4 November.
- Everett, Euris & Inger Furseth (2012) *Masteroppgaven: hvordan begynne – og fullføre*. (Oslo) Universitetsforlaget.
- Finstad, Bjørn-Petter (2005) *Finotro. Statseid fiskeindustri i Finnmark og Nord-Troms – fra plan til utvikling*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Tromsø.
- Finstad, Bjørn-Petter; Henriksen, Edgar & Petter Holm (2012) *Fra krise til krise – forventninger og svik i norsk fiskerinæring*. Økonomisk fiskeriforskning, årgang 22 nr. 1.
- Fuglsang, Lars & Rolf Rønning (2013) "Spredning av innovasjon i kommunene" I: Abelsen, B.; A. Isaksen & S-E. Jacobsen (red.) *Innovasjon – organisasjon, region, politikk*. (Oslo) Cappelen Damm Akademisk s. 87-102.

- Førde, Anniken (2009) "Creating the Land of the Big Fish: A Study of Rural Tourism Innovation" I: Nyseth, T. & A. Viken (red.) *Place Reinvention: Northern Perspectives* Ashgate
- Førde, Anniken (2010) "Nyskaping, brytningar og samspel" I: Borch, O. J. & A. Førde (red.) *Innovative Bygdemiljø*. Fagbokforlaget (Bergen).
- Hersoug, Bjørn & Dag Leonhardsen (1979) *Bygger de landet?* (Oslo) Pax Forlag.
- Hersoug, Bjørn; Svein Jentoft & Paul Degnbol (2005) *Fisheries Development: The institutional challenge*. Eburon Publishers.
- Isaksen, Arne (2013) "Regional innovasjon" I: Abelsen, B.; A. Isaksen & S-E. Jacobsen (red.) *Innovasjon – organisasjon, region, politikk*. (Oslo) Cappelen Damm Akademisk 127-149.
- Jentoft, Svein (2001) *Røtter og vinger: Kystkulturen i globalsamfunnet*. (Stamsund) Orkana Forlag AS.
- Jentoft, Svein; Bonnie McCay & Douglas Wilson (1998) *Social Theory and fisheries co-management*. Marine Policy vol. 22, nr.4-5 s. 423-436.
- Jentoft, Svein & Cato Wadel (red.) (1984) *I samme båt – Sysselsettingssystemer i fiskerinæringen*. (Drammen) Universitetsforlaget.
- Johnsen, Jahn Petter & Jostein Vik. (2008) *Mellom marked og nettverk: om fiskerirekruttering og sysselsettingssystemer i fiske*. Bygdeforskning, rapport 7/08.
- Karlsen, James (2013) "Innovasjon i offentlig sektor" I: Abelsen, B.; A. Isaksen & S-E. Jacobsen (red.) *Innovasjon – organisasjon, region, politikk*. (Oslo) Cappelen Damm Akademisk s. 101-123.
- Martin, Michael J. C. (1994) *Managing Innovation and Entrepreneurship in Technology-Based Firms*. John Wiley & Sons.
- Nelson, Richard (2007) *Economic Development from the Perspective of Evolutionary Economic Theory*. Globelics nr. 2.
- Nilssen, Jon; Bernt Arne Bertheussen & Bent Dreyer (2015) *Sustained competitive advantage based on high quality input*. Marine Policy vol. 52 s. 145-154.
- Nilssen, Vivi (2012) *Analyse i kvalitative studier: den skrivende forskeren*. (Oslo) Universitetsforlaget.
- Reich, Robert B. (1993) *The Work of Nations: A blueprint for the future*. (London) Simon & Schuster.
- Ritzer, George (2011) *Globalization: the essentials*. (Hoboken) Wiley-Blackwell.
- Rossvær, Viggo (1998) *Ruinlandskap og modernitet*. (Oslo) Spartacus Forlag.

- Ryen, Anne (2002) *Det kvalitative intervjuet: fra vitenskapsteori til feltarbeid*. (Bergen) Fagbokforlaget.
- Røste, Rannveig (2013) "Innovasjonssystemet i norske kommuner – tilbakeblikk på PUBLIN-prosjektet" I: Ringholm, T.; H. Teigen & N. Aarsæther (red.) *Innovative kommuner*. (Oslo) Cappelen Damm Akademiske s. 71-86.
- Sønvisen, Signe Annie; Jahn Petter Johnsen & Jostein Vik (2011) *The Norwegian Coastal Employment System: What it was and what it is*. Maritime Studies vol. 10, nr.1 s. 31-56.
- Teigen, Håvard (2013) "Kommunane som innovatører" I: Ringholm, T.; H. Teigen & N. Aarsæther (red.) *Innovative kommuner*. (Oslo) Cappelen Damm Akademiske s. 31-52.
- Wallevik, Kristin; Tor Helge Aas & Kirsti Mathiesen Hjemdahl (2013) "Hvordan lykkes bedrifter med innovasjon?" I: Abelsen, B.; A. Isaksen & S-E. Jacobsen (red.) *Innovasjon – organisasjon, region, politikk*. (Oslo) Cappelen Damm Akademisk

Nettressurser:

- Aune, Jørn (2013) *Vil ha halvparten*. Vesterålen Online 3. desember, hentet 30.01.15 fra <http://www.vol.no/incoming/article8746249.ece>
- Aune, Jørn (2013) *Tilbyr 1 million for å slippe leveringsplikt*. Vesterålen Online 26. november, hentet 30.01.15 fra <http://www.vol.no/nyheter/andoy/article8691621.ece>
- Bjørkli, Vidar (2013) *Bare 500.000 igjen av Nergård-pengene*. Folkebladet 04. mai. Hentet 13.12.13 fra <http://www.folkebladet.no/nyheter/article7510407.ece>
- Budalen, Andreas (2012) *22 personer mister jobben ved fiskeanlegg*. NRK Nordland 27. november, hentet 30.01.15 fra <http://www.nrk.no/nordland/nergard-legger-ned-i-bo-1.8834498>
- Finnmark Dagblad (2008) *Får 17.5 millioner for Sørvær-kvote*. Finnmark Dagblad 9. juni, hentet 28.01.15 fra <http://www.finnmarkdagblad.no/nyheter/article3595752.ece>
- Finnmark Fylkeskommune møteprotokoll 17. oktober 2001.
- Fiskeridirektoratet (2013) *Færre fiskere i 2012*. 10. januar, hentet 03.02.15 fra <http://www.fiskeridir.no/fiske-og-fangst/aktuelt/2013/0113/faerre-fiskere-i-2012>
- Fiskeridirektoratet (2015) *Færre fiskere og fiskefartøy – fortsatt produktivitetsøkning*. 8. Januar, hentet 02.02.15 fra <http://www.fiskeridir.no/fiske-og-fangst/aktuelt/2015/0101/faerre-fiskere-og-fiskefartoy-fortsatt-produktivitetsoekning>

- Fyen, Stian (2014) *Portretterer Røkke som sjørøver*. Dagbladet 28. februar, hentet 10.03.15 fra http://www.dagbladet.no/2014/02/28/kultur/reklame/tv_og_medier/32079879/
- Holmquist, Tone (2009) *Flere ben å stå på i Hasvik*. Kommunal Rapport 14. januar hentet 27.01.15 fra http://kommunal-rapport.no/artikkel/flere_ben_a_sta_pa_i_hasvik
- Isaksen, John R. (2012) *Torsketrålere og leveringsplikt – resultater fra ei evaluering*. Hentet kl. 12:35 01.11.13 fra <http://www.nofima.no/filearchive/44-2013-torsketraalere-og-leveringsplikt.pdf>
- Jensen, Alf Helge (2015) *Vil tappe Røkke & co for 10 prosent*. iFinnmark 25. mars, hentet 23.04.15 fra http://www.ifinnmark.no/Vil_tappe_R_kke_co_for_10_prosent-5-81-30761.html
- Jenssen, Erik (2012) *Legger 19 mill. på bordet*. Vesterålen Online 6. desember, hentet 30.01.15 fra <http://www.vol.no/incoming/article6774853.ece>
- Jenssen, Erik (2014) *Mener Nergård-millionene er ført riktig*. Vesterålen Online 28. januar, hentet 30.01.15 fra <http://www.vol.no/nyheter/bo/article9031331.ece>
- Jenssen, Erik (2014) *Opphever leveringsplikt til Andøy*. Vesterålen Online 13. februar, hentet 30.01.15 fra <http://www.vol.no/nyheter/andoy/article9146509.ece>
- Jorilldatter, Christel Beate (2012) *I oljeskyggen til Hammerfest*. Finnmark Dagblad 26. april, hentet 27.01.15 fra https://www.sintef.no/globalassets/project/trondheim_gts/finnmark_dagblad_barentshavkonferansen_2012.pdf
- Jørgensen, Mona (2009) *Ikke selg Skjervøys framtid!* Framtid i Nord 27. oktober. Hentet 13.12.13 fra <http://www.framtidinord.no/nyheter/article304220.ece>
- Kristiansen, Bjørn & Kjetil Magne Sørenes (2012) *Et gedigent feilgrep*. Dagbladet 10. november. Hentet kl. 11:15 08.11.14 fra http://www.dagbladet.no/2012/11/08/nyheter/innenriks/politikk/arbeiderpartiet/fiskeri_politikk/24265581/
- Kristoffersen, Tor Kjetil (2014) *Ikke morsomt å være anmeldt*. Finnmark Dagblad 19. juli, hentet 28.01.15 fra <http://www.finnmarken.no/finnmarkdagblad/nyheter/article7484778.ece>
- Kveseth, Magne (2013) *Frykter avfolkning uten fiskemottak*. Altaposten 20. september. Hentet 20.03.15 fra <http://www.altaposten.no/lokalt/nyheter/article8307283.ece>

- Leonhardsen, Mareno (2014) *Sletter industriplikt*. Bladet Vesterålen 12. februar, hentet 30.01.15 fra <http://www.blv.no/lokalsider/bo/article7165592.ece>
- Lysvold, Susanne (2014) *Ingen skal kunne ta de store fiskeressursene i Norge*. NRK Nordland 01. mars, hentet 10.03.15 fra <http://www.nrk.no/nordland/kystaksjon-i-oslo-for-a-protestere-1.11577673>
- Markusson, Helge (2001) *Kystsamfunn kan bli hardt rammet*. NRK Nordnytt 27. februar. Hentet 28.01.15 fra <http://www.nrk.no/nordnytt/kystsamfunn-kan-bli-hardt-rammet-1.219958>
- Myreng, Kent-Einar & Torgeir Skeie (2009) *Tolv mottak og fiskebruk legger ned*. NRK Nordnytt 10. februar. Hentet 13.12.13 fra <http://www.nrk.no/nordnytt/tolv-mottak-og-fiskebruk-legges-ned-1.6474718>
- Norli, Kristin & Thomas Solberg (2013) *Her er nesten halvparten av arbeiderne utenlandske*. E24 1. november, hentet 04.02.15 fra <http://e24.no/jobb/i-denne-bransjen-er-nesten-halvparten-av-arbeiderne-utenlandske/22602675>
- NRK Troms (2014) *Legger til side omstridt kvoteforslag for kystflåten*. NRK Troms 25. august, hentet 10.04.15 fra <http://www.nrk.no/troms/legger-til-side-kvoteforslag-1.11896699>
- Olsen, Torill (2006) *Omstilling ikke nok for Vardø*. NRK Nordnytt 24.08 hentet 27.01.15 fra <http://www.nrk.no/nordnytt/omstilling-ikke-nok-for-var-do-1.897958>
- Olsen-Ryum, Anne (2014) *Folketallet stiger fortsatt i Hasvik kommune*. Hentet kl. 15:10 10.11.14 fra <http://www.hasvik.kommune.no/folketallet-stiger-fortsatt-i-hasvik-kommune.5424667-36685.html>
- Palm, Erik (2001) *Opprettholder leveringsforpliktelsene*. NRK Troms & Finnmark 16. august. Hentet 28.01.15 fra http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/nrk_troms_og_finnmark/finnmark/1216619.html
- Regjeringen (2002) *Hasvik kommune får status som utviklings- og nyskapingkommune*. 04. juli, hentet 06.03.15 fra https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/hasvik_kommune_far_status_som_utviklings/id248258/
- Regjeringen (2004) *Modernisering, effektivisering og forenkling i fiskeri- og kystforvaltningen*. 24. september, hentet 25.02.15 fra https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/modernisering_effektivisering/id268411/

- Regjeringen (2005) *Konkurranskraften er bærebjelken i fiskerinæringen*. 07. oktober, hentet 25.02.15 fra https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/konkurranskraften_er_baerebjelken/id256849/
- Regjeringen.no (2013) *Politisk plattform for regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet*. Hentet kl. 10:20 07.11.14 fra <http://www.regjeringen.no/pages/38500565/plattform.pdf>
- Regjeringen.no (2014) *Fiske og havbruk – leveringsvilkår*. Hentet kl. 14:36 10.11.14 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nfd/tema/fiske-og-havbruk/fiskeflaten1/leveringsvilkar.html?id=434502>
- Roaldseth, Sara Lovise (2013) *Giske Havfiske satser for fullt*. 25. oktober, hentet 27.02.15 fra <http://www.nrk.no/mr/giske-havfiske-satser-1.11317556>
- Ryvold, Arnt (2004) *Konkursen var ledelsens skyld*. NRK Troms & Finnmark 2. september, hentet 28.01.15 fra http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/nrk_troms_og_finnmark/finnmark/4051400.html
- Solvang, Ola (2013) *Hadde ikke tid til å kreve inn regninger – kan ha tapt 10 millioner*. Nordlys 26. november. Hentet 13.12.13 fra <http://www.nordlys.no/nyheter/article7005646.ece>
- Solvang, Ola (2014) *Kommune bruker 600.000 til gransking av tidligere ordfører*. Nordlys 08. mai. Hentet 08.10.14 fra <http://www.nordlys.no/nyheter/article7341431.ece>
- SSB.no (2000) *Lofotfiske. Fiskere, oppfisket kvantum og fangst pr. fisker 1856-2000*. Statistisk Årbok 2002. Hentet kl. 15:57 10.11.14 fra <http://www.ssb.no/a/histstat/aarbok/ht-1005-402.html>
- Storaunet, Anne & Sunniva Sollied Møller (2014) *Anklages for korrupsjon etter kvotesalg*. NRK Nordnytt 23. april, hentet 29.01.15 fra <http://www.nrk.no/nordnytt/anklages-for-korrupsjon-1.11678996>
- Storholm, Linda (2015) *Utdanningsfusjonen gir uttelling for Finnmark*. High North News 22. april, hentet 23.04.15 fra <http://www.highnorthnews.com/utdanningsfusjonen-gir-uttelling-for-finnmark/>
- Sættem, Johan & Trond Lydersen (2014) *Har mottatt drapstrusler*. NRK 09. mars, hentet 10.03.15 fra http://www.nrk.no/norge/rokke_-_har-mottatt-drapstrusler-1.11658815

10 Vedlegg

10.1 Tabeller/figurer ikke inkludert i teksten:

Tabell 10.1 Endring i landet torsk i Hasvik kommune, ift. endring i torskekvoter 2003-2014.

Torsk, norske fartøy	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Levert i Hasvik	100 %	93 %	103 %	140 %	173 %	168 %	109 %	210 %	197 %	206 %	268 %	293 %
Kvoter	100 %	115 %	112 %	109 %	102 %	104 %	100 %	193 %	181 %	189 %	246 %	269 %
							124 %	142 %	163 %	183 %	228 %	227 %
							100 %	114 %	131 %	147 %	184 %	183 %

Kilde: Fiskeridirektoratets sluttseiddatabase, tall innhentet av Nofima.

Tabell 10.2 Endring i landet hyse i Hasvik kommune, ift. endring i hysekvoter 2003-2014.

Hyse, norske fartøy	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Levert i Hasvik	100 %	79 %	84 %	111 %	111 %	155 %	180 %	283 %	304 %	334 %	187 %	179 %
Hysekvoter	100 %	127 %	115 %	119 %	14 %	142 %	185 %	229 %	283 %	302 %	187 %	168 %
							100 %	124 %	153 %	163 %	101 %	91 %

Kilde: Fiskeridirektoratets sluttseiddatabase, tall innhetet av Nofima.

Tabell 10.3 Endring i landet sei i Hasvik kommune, ift. endring i seikvoter nord for 62°N 2003-2014.

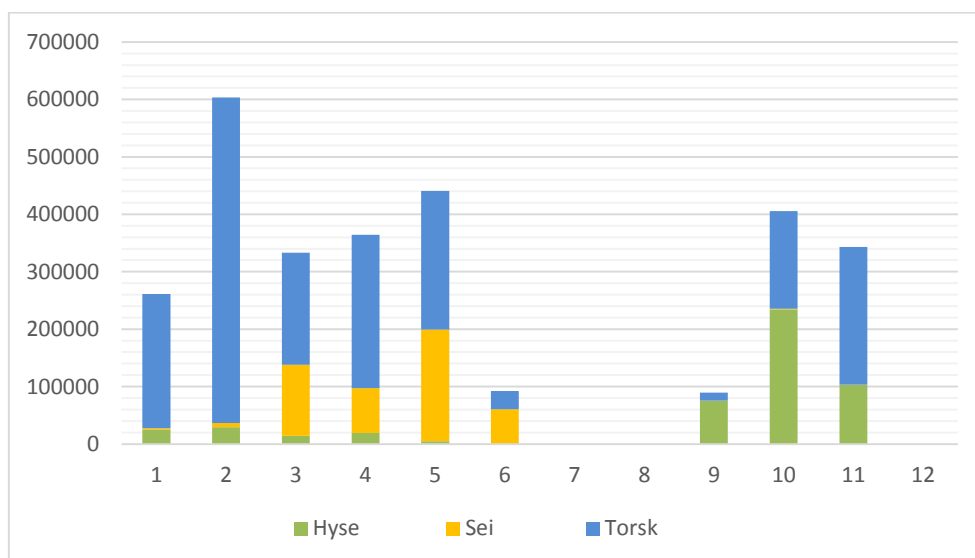
Sei i nord, norske fartøy	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Levert i Hasvik	100 %	142 %	166 %	299 %	158 %	252 %	247 %	371 %	252 %	325 %	153 %	93 %
Seikvoter	100 %	100 %	130 %	114 %	131 %	147 %	133 %	119 %	99 %	94 %	80 %	67 %
							100 %	90 %	74 %	71 %	60 %	50 %

Kilde: Fiskeridirektoratets sluttseiddatabase, tall innhentet av Nofima.

Tabell 10.4 Riston-fartøyenes leveringer i prosent av de totale leveringene fra Hasvikflåten.

Andel av leveringer	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ristonfartøys landinger av Hasvikflåten	21,90 %	26,10 %	35,10 %	50,54 %	37,61 %	41,60 %

Kilde: Fiskeridirektoratets sluttseiddatabase, tall innhentet av Nofima.

Figur 10.1 Månedsfordelt fangsttall for ferskfisktråler 2010. Kilde: Fiskeridirektoratet, tall innhentet av Nofima.

10.2 Figurliste

Figur 1.1 Leveringsmønster av torsk- og torskeartet fisk fra norske fartøy, alle lengdegrupper 2005-2014. Kilde: Fiskeridirektoratet.	3
Figur 2.1 Hasvik kommune markert i rødt.	9
Figur 2.2 De tre største tettbebygde stedene i Hasvik kommune.	10
Figur 2.3 Befolkningsutvikling Hasvik kommune 1951-2014. Kilde: SSB.	11
Figur 2.4 Fartøy i Hasvik kommune 2001-2014 etter lengdegruppe. Kilde: Fiskeridirektoratet.	12
Figur 2.5 Antall fiskere i Hasvik kommune 1983-2014, blad a og b. Kilde: Fiskeridirektoratet.	13
Figur 3.1 Innovasjon gjennom "technology push" eller "market pull". Figurmerkene "2.8a- og -b" tilhører den opprinnelige kilden. Kilde: Martin (1994).	24
Figur 5.1: Fangst per fisker og antall fiskere 1945-2014. Kilde: Fiskeridirektoratet 2015. ..	44
Figur 5.2 Markedsdreven innovasjon uten en tett kobling til forskning og utvikling.	58
Figur 6.1 Kvantum landet fisk (i tonn) i Hasvik, alle fartøy, alle fiskeslag 2000-2014. Kilde: Fiskeridirektoratet.	64
Figur 6.2 Månedsfordelt fra Hasvik-fartøys leveringer i Hasvik for 2013. Kilde: Fiskeridirektoratet, tall innhentet av Nofima.	65
Figur 6.3 Fiskere (hoved-/biyrke) og fartøy etter lengdegruppe registrert i Hasvik kommune 1990-2014. Kilde: Fiskeridirektoratets merkeregister og fiskermanntall	66
Figur 6.4 Fangst av Hasvik-båter og kvantum landet totalt (i tonn) i Hasvik kommune (torsk, sei, hyse). Kilde: Fiskeridirektoratet, tall innhentet av Nofima.	70
Figur 6.5 Månedsfordelt fangsttall for ferskfisktråler 2013. Kilde: Fiskeridirektoratet, tall innhentet av Nofima.	72
Figur 7.1 Fødselsoverskudd, nettoinnflytting og folketilvekst i Hasvik kommune 1972-2014. Kilde: SSB.	75
Figur 10.1 Månedsfordelt fangsttall for ferskfisktråler 2010. Kilde: Fiskeridirektoratet, tall innhentet av Nofima.	105

10.3 Tabelliste

Tabell 6.1 Andel av total fangst (torsk, hyse, sei) levert i hjemkommune 2009-2014. "Hasvik" er inklusive "Riston-fartøyene".	63
Tabell 6.2 Prosentvis endring i antall fiskefartøy, alle lengdegrupper, 1980-2014.....	67
Tabell 6.3 Prosentvis endring i antall heltidsfiskere (blad B) 1983-2014.	68
Tabell 6.4 Hjemmeflåtens andel av de totale landingene (torsk, hyse, sei) 2009-2014. "Hasvik" er inklusive "Riston-fartøyene".	69
Tabell 7.1 Sysselsatte i Hasvik kommune 15-74 år, 2008-2013.	76
Tabell 7.2 Innvandrere (antall personer) i Hasvik 2010-2015 etter land. Kun de ti største gruppene per 2015 vises.	76
Tabell 7.3 Antall innbyggere i Hasvik kommune fordelt på tettsted.....	78
Tabell 7.4 Barn 0-5 år i Hasvik kommune totalt, og barn 0-5 år med innvandringsbakgrunn 2000-2014.....	81
Tabell 7.5 Antall sysselsatte i kommunal sektor i Hasvik kommune fordelt på administrasjon, helse og utdanning, 2005-2014.	82
Tabell 10.1 Endring i landet torsk i Hasvik kommune, ift. endring i torskekvoter 2003-2014.	105
Tabell 10.2 Endring i landet hyse i Hasvik kommune, ift. endring i hysekvoter 2003-2014.	105
Tabell 10.3 Endring i landet sei i Hasvik kommune, ift. endring i seikvoter nord for 62°N 2003-2014.....	105
Tabell 10.4 Riston-fartøyenes leveringer i prosent av de totale leveringene fra Hasvikflåten.	105